

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Lucas ña ka'án xa'a' Jesús

Ni ke'i Lucas tutu yo'o' te kua'an a nda'a' iin te nani' Teófilo

¹ Kua'a' va te yivi' ndii, ni xika ra ke'i yukun ra sakuu' ña ni xka'ndia tein e'. ² Te ni ke'i ra saa nii' ni sania'á ña'a' ne ni xini nduchi' nuu' ña jaan' ndee ña nuu', te ne jaan' nduu' ne ni na'in chuun' te ka'an ndoso' tu nia tu'un jaan'. ³ Xa'a' a jaan' na sakan' tu yu'u ndii, ni sakuuan kuie i ndee mii' ni xa'a' ña jaan', te ni tuu i ña va'a ña ke'i yukun i sakuu' a nuu' yo'ó, tákui'e, Teófilo, ⁴ te kundani va'a un' ña ndixa, ña ni sania'á ne yivi' yo'ó.

S'o' ni xaa a kii' ni ka'an ángele xiin' Zacarías

⁵ Kii' ni nduu Herodes, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni yoo iin sutu, te ni nani' Zacarías. Te ni nduu ra iin te ni ta'an' xiin' iin ti'vi sutu, te nduu' kuenta Abías. Te ña si'i Zacarías jaan' ndii, kuenta ne vi'e Aarón ni nduu a', te ni nani' a' Elisabet. ⁶ Te uvi saa' ne jaan' ndii, ni xachuun' ndaku nia nuu' xto'o e' Ndiosí, sakan' ña ni saxinu nia sakuu' ña ka'án chuun' tu'un ndei' a. ⁷ Ndisu ni yoo si'e nia, sakan' ña Elisabet ndii, ña' ni kuví koo si'e nduu' a'. Te uvi saa' nia ndii, ne xixa va ni nduu nia. ⁸ Unta' ndii, ni xaa Zacarías te saxinú ra chuun sutu, sakan' ña ni tondia kivi' ña saa sutu, te ni ta'an' xiin' ra, chuun nuu' Ndiosí. ⁹ Te naa xi xaá sutu ndii, ni katín ra te kuni ra yoo kuni a ndi'vi yukun' ka'nu' xto'o e', te chu'ma ra tixin a. Te nda'a' Zacarías ni nama a te ndi'vi ra jaan'. ¹⁰ Kii' chu'ma ra ndii, kua'a' va ne yivi' ndiee' ki'e ka'án xiin' Ndiosí. ¹¹ Te iin ni tuvi tio' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra iin' a xiin' kua'a' mii' xixi

suxa chu'ma jaan'. ¹² Te kii' ni xini ra ángele jaan' ndii, ni nandaní va ra, te ni yi'vi xava'a ra. ¹³ Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Zacarías, kuán yi'vi un', xa ni xini so'lo Ndiosí ña ni xikan un' nuu' a. Te Elisabet, ña' si'i un' ndii, koo iin tiaa si'e a', te chindu'u' un' kivi' ra Juan. ¹⁴ Te nakuatia' va nimá un' xa'a' ña tuvi ra, te nakuatia' tu kua'a' ne yivi' xa'a' ña jaan', ¹⁵ sakan' ña te ka'nu' kunduu ra nuu' xto'lo e' Ndiosí. Te kö'lo ra vino, te' kuva'a xiin' uva, ni ndee kö'lo tu ra ndixi. Te kutu' nimá ra xiin' Espíritu Santo ndee ña kuní ka tuvi ra. ¹⁶ Te kua'a' ne vi'e un' Israel sanandiko' tukuu ra nuu' ichi' xto'lo e' Ndiosí. ¹⁷ Te xi'na Juan jaan' ki'in ichi' nuu' xto'lo e', te kixin ra xiin' ña ndiee' Ndiosí naa ña ni taxí a nda'a' Elías, te sanandiko' ra nimá yuva' si'i' nuu' si'e nia, te kuni tu ne so'lo saa kuu' ne xachuun' ndaku. Te xiin' ña jaan' sakoo' tu'va ña'a' ra te natiin nia xto'lo e' —ni kachi a.

¹⁸ Sakan' te ni ka'an ra ndii:

—¿Saa kivi tu xka'ndia ña ka'an un' jaan'? Sakan' ña yu'u ndii, iin te xixa nduu' i, te xixa va tu ña' si'i' i —ni kachi ra.

¹⁹ Sakan' te ni ka'an ángele jaan' xiin' ra ndii:

—Yu'u nduu' Gabriel, te xika' nuu' nuu' Ndiosí. Ña jaan' ni ti'vi' yu'u te taxí i tu'un va'a yo'lo' nuu' un'. ²⁰ Ndisu vitin ndii, xa'a' a ña ni kandixa' un' ña ni ka'an i xiin' un' kaa' ndii, kuu' i'in un', te küvi ka'an ka un' ndee tondia kivi' ña xinu, ña ni ka'an i xiin' un' kaa' —ni kachi a.

²¹ Te ndiee' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan' nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan' ndiatu' nia Zacarías, te xa ni xa'a' ndi'ni nia xa'a' a ña ni kuu' kuachí va ra tixin yukun' jaan'. ²² Te so'lo' ndi'i', kii' ni keta ra tixin yukun' ndii, küvi ka'an ka ra xiin' nia. Sakan' te ni kundaní nia ña ni tuvi iin ña'a' nuu' ra tixin yukun' jaan'. Te ndee xiin' nda'a' ra ni sakuni' ra ne

yivi' jaan', sakan' ña ni kuu i'in' ra. ²³ Te kii' ni xinu kivi' ña ni xaa ra chuun sutu ndii, kuan nu'u ra vi'e ra.

²⁴ Te kii' ni xka'ndia ña jaan' ndii, ni nakuiso ña' si'i ra Elisabet. Te ni ndoo a' vi'e a' u'un yoo' ka'an a' xiin' nimá a' ndii: ²⁵ “Xto'o e' Ndiosí ni sañu'u' yoo' te koo iin si'e e' vitin, sakan' te ka'an kui'e ka ne yivi' xiin' e'”, kachi a' xiin' nimá a'.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an ángele xiin' María

²⁶ Te kii' ni tondia iñu yoo' ña ndiso' Elisabet ndii, ni ti'vi' Ndiosí ángele Gabriel jaan' te kua'an a iin ñuu ña nani' Nazaret, ña naá tein' iku' nuu' ñu'u' Galilea, ²⁷ te koto a iin ña' ndu'u' sie, ña' nani' María. Te xa ni taxi ña' jaan' kuento a' ña tunda'a' a' xiin' iin te nani' José. Te jaan' ndii, siani' xika' tákui'e David ni nduu ra. ²⁸ Te kii' ni xaa ángele jaan' mii' ndu'u' María, te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Nakuatu' i yo'ó, te va'a va kuni xto'o e' Ndiosí xini a yo'ó, te yoo a xiin' un'. Te sañu'u' ka yo'ó te sakan' sakuu' inga ña'a' —ni kachi a.

²⁹ Ndisu kii' ni xini a' ángele jaan' ndii, ni nandaní xava'a a' xa'a' ña ni ka'an a xiin' a', te ni ndatu'un' xiin' mii' mii' a' ndee ña kuni kachi tu ña ni ka'an ángele jaan'.

³⁰ Te ni ka'an ka ángele xiin' a' ndii:

—Kuän yi'vi un', María, sakan' ña va'a va kuni Ndiosí xini a yo'ó. ³¹ Kuachi ndii nakuiso un', te sakaku' un' iin te kuañu'u, te chindu'u' un' kivi' ra Jesús. ³² Te jaan' ndii, te ka'nu' kundu'u ra, te kunani' ra si'e Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu'. Te taxi xto'o e' Ndiosí ka'ndia chuun' ra ndee naa ni xaa David, te xii' yata' ra, xta'an'. ³³ Te ka'ndia chuun' ra nuu' ne ta'an un', ne siani' xika' Jacob, ndee ndi'i' ni kivi', te koo' kivi' kun ndiko' ña ka'ndia chuun' ra —ni kachi a.

³⁴ Sakan' te ni ka'an María xiin' a' ndii:

—¿Saa kuví koo si'e yu'u? Sakan' ña ña' ndu'u' sie nduu' i —ni kachi a'.

³⁵ Sakan' te ni ka'an ángele jaan' xiin' a' ndii:

—Espíritu Santo kixin koto yo'ó, sakan' ña ña ndiee' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' tisa'ví yo'ó xiin' kati' a. Sakan' na kuii' si'e un', ña su'un, ña tuvi jaan' ndii, si'e Ndiosí kunani' a. ³⁶ Te sakan' tu Elisabet, ña' iin' kuu' xiin' un', ña' ka'án ne yivi' küvi koo si'e ndii, xa kua'an kuyatin' iñu yoo' ndiso' a' tee' ndee iin' ña' xixa va nduu' a', ³⁷ sakan' ña nuu' Ndiosí ndii, sakuu' a kuví —ni kachi' a.

³⁸ Sakan' te ni ka'an María xiin' ángele jaan' ndii:

—Yu'u ndii, ña' xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí nduu' i. Na saa a xiin' i saa nii' ni ka'an un' jaan' —ni kachi' a'.

Sakan' te ni keta ángele jaan' kua'an a.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an ndi'e' María mii' ndu'u' Elisabet

³⁹ Ndia'vi' kivi' te ni xa'an ki'i' va María iin' ñuu ña naá tein' iku' nuu' ñu'u' Judea, ⁴⁰ te ni xaa a' vi'e Zacarías, te ni nakuatu' a' Elisabet. ⁴¹ Te kii' ni xini so'o ña jaan' ña nakuatu' ña'a' María ndii, ni kandeta si'e a' tixin a'. Sakan' te ni chitu' nimá a' xiin' Espiritu Santo, ⁴² te ni ka'an ti'e' a' ndii:

—Sañu'u' ka Ndiosí yo'ó te sakan' sakuu' ña'a' iin yivi', te sañu'u' tu a si'e un', ña sakaku' un'. ⁴³ ¿Yoo vi' nduu' yu'u naa kuaxi koto si'i' xto'o i yu'u? ⁴⁴ Sakan' ña saa ni xini so'o i ña ni nakuatu un' yu'u, te ni kandeta si'e i tixin i ña va'a kuni ra. ⁴⁵ Te sañu'u' va xto'o e' Ndiosí yo'ó xa'a' a ña ni kandixa' un' ña saxinú a ña ni ka'an ángele xiin' un' —ni kachi' a'.

Xaka'nu' María Ndiosí

⁴⁶ Sakan' te ni ka'an María ndii:

Xaka'nu' nimá i xto'o e' Ndiosí.

⁴⁷ Te nakuatia' nimá i nuu' Ndiosí, ña sakakú yu'u.

⁴⁸ Sakan' ña ni naka'an' a xa'a' yu'u, ña' nda'vi so'o xika' nuu' nuu' a.

Ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, ka'an ne yivi' ña ni sañu'u' va Ndiosí yu'u.

49 Kuachi ndii Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' ni xaa kua'a' chuun ka'nu' xiin' i.

Te ña su'un ndi'i nduu' a.

50 Te koo' kivi' ndi'i' ña kuvita ini a xa'a' ne xaka'nu' ña'a'.

51 Ni xaa a chuun ka'nu' xiin' nda'a' a,

te ni sanduxin tu a ña chituni te ñuñu' xiin' nimá ra.

52 Ni tava' a ndiee' te kuu' ka'nu',

te ni xaka'nu' a ne nda'vi so'o.

53 Ni sanda'ni a ne xilí soko xiin' ña'a,

te ne vika' ndii, ni nativi' nda'a' xiko' ña'a' a.

54 Ni chindiee' a yoo', ne Israel, ne xika' nuu' nuu' a,

sakan' ña ni naka'an' a ña kuvita ini a xa'a' e'.

55 Sakan' ña xa sakan' ni taxi a kuento a nuu' te xii' yata' e' naa kuu' Abraham,

xiin' sakuu' tu ne siani' xika' ra ndee ndi'i' ni kivi'.

Ni kachi María.

56 Te ni ndoo' a' xiin' Elisabet yatin' uni yoo'. Ndi'i jaan', te ni nandiko' a' vi'e a'.

So'o ni xaa a kij' ni kaku si'e Elisabet

57 Te kij' ni xaa kivi' ña tuvi si'e Elisabet ndii, ni tuvi iin tiaa. 58 Te kij' ni xini ne ndiee' yatin xiin' ne iin kuu' xiin' a' kuento ña ni kuvita ini xto'o e' Ndiosí xa'a' a' ndii, va'a va ni kuni nia xini ña'a' nia. 59 Va'a, kij' ni xinu unia kivi' ña ni tuvi te kuañu'u jaan' ndii, ni xa'an nia xiin' ra te kua'a tuni iin' ra. Te ni kuni ne yivi' ña kunani' ra Zacarías naa nani' yuva' ra. 60 Ikan' te ni ka'an si'i' te kuañu'u jaan' xiin' nia ndii:

—Ü'un', Juan kunani' ra —ni kachi a'.

61 Sakan' te ni ka'an nia xiin' a' ndii:

—¿Ndichun kuni un' kunani' ra sakan'? Koo' ndee iin ne iin kuu' xiin' ndo' nani' sakan' —ni kachi nia.

⁶² Te n̄i x̄a'a' n̄īa seko' n̄īa nda'a' n̄īa nuu' yuva' ra ndatu'un' ñ̄a'a' n̄īa s̄aa kuní ra kunani' si'e ra. ⁶³ Sakan' te n̄i x̄ikan ra iin vitu' sie, te n̄i ke'i ra nuu' nu' ndii: “Juan nduu' kivi' ra”, kachi a. Te n̄i n̄andan̄i va s̄akuu' ne yivi' jaan'. ⁶⁴ Xa ka'án e', te n̄i ndixaa tu'un ra, te n̄i x̄a'a' xaka'nu' ra Ndiosí. ⁶⁵ Te s̄akuu' ne ndiee' yat̄in jaan' ndii, n̄i yí'vi xava'a n̄īa, te iin kanii' tein iku' nuu' ñ̄u'u' Judea n̄i kiku' kuento xa'a' ñ̄a jaan'. ⁶⁶ Te s̄akuu' ne n̄i x̄ini so'o ñ̄a jaan' ndii, n̄i taxa'a n̄īa a nimá n̄īa ka'án xiin' ta'an' n̄īa ndii:

—¿Ndee nuu' te yivi' kunduu tu te kuañu'u jaan' kii' kua'nu ra? —n̄i kachi n̄īa.

Sakan' ñ̄a xto'o e' Ndiosí yoo xiin' ra.

So'o n̄i x̄aa a kii' n̄i s̄aka'án Espiritu Santo Zacarías, te n̄i xaka'nu' ra Ndiosí

⁶⁷ Te n̄i ch̄itu' nimá Zacarías, yuva' te kuañu'u jaan', xiin' Espiritu Santo, te n̄i ka'an tiakú ra tu'un Ndiosí ndii: ⁶⁸ Ka'nu' va Ndiosí, ñ̄a nduu' xto'o yoo', ne Israel, s̄akan' ñ̄a xa n̄i kixin a, te n̄i s̄andoó ndiká a yoo'.

⁶⁹ Te n̄i t̄i'vi' a iin ñ̄a ndiee' koo' chukuu' s̄akakú yoo'.

Te ñ̄a jaan' ndii, s̄iani' xika' David, te n̄i xika nuu nuu' Ndiosí, nduu' a

⁷⁰ s̄aa nii' n̄i tax̄i Ndiosí kuento a xa'a' ñ̄a jaan' ndee ñ̄a nuu'

kii' n̄i ka'an a xiin' yu'u' te n̄i ka'an tiakú tu'un a, te nduu' ndit̄ia a,

⁷¹ ñ̄a s̄akakú a yoo' nuu' ne ndasi' ta'an' xiin' e' xiin' s̄akuu' ne xi'é xini yoo'.

⁷² Te sakan' tu kuvita ini a xa'a' ne xii' yata' e'.

Te sakan' tu n̄aka'an' a xa'a' kuento su'un, ñ̄a n̄i ndoo a xiin' n̄īa.

⁷³ Te kuento jaan' nduu' ñ̄a n̄i tax̄i a nuu' Abraham,

te n̄i nduu' xii' yata' e', ñ̄a tax̄i a ⁷⁴ kaka ndituni e' iin yivi'.

Te sakakú tu a yoo' nuu' ne ndasi' ta'an' xiin' e', te kuví
kaka nuu' e' nuu' a,

⁷⁵ te kaka ndoo e' nuu' a, te sachuun' ndaku tu e' ndee
ndi'i' ni kivi'.

⁷⁶ Te yo'ó, si'e mii' i, te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ka'nu' koo'
chukuu' kunduu un',

sakan' ña xi'na un' ku'un nuu' xto'o e', te sakoo' tu'va un'
ne yivi' te natiin ña'a' ña.

⁷⁷ Te sakuni' un' ne yivi' ña sakakú ña'a' a xa'a' a ña koo
ka'nu' ini a xa'a' kuachi ña.

⁷⁸ Te xa'a' a ña kuvita ini Ndiosí xa'a' e' ndii, ni ti'vi' a ndee
ndivi' iin ña nduu' ndee naa iin ñu'u, ña nayi'é iin
kivi' xaa'.

⁷⁹ Te taxi a ñu'u nuu' yoo', ne xika' ichi' iin yavi, ne ñu'u'
nda'a' te kui'e,

te sakaka' a yoo' nuu' ichi' mii' koo ña maní' nimá e'.
Ni kachi ra.

⁸⁰ Te te kuañu'u jaan' ndii, so'o kuaxi kua'nu ka ra i'in
kivi' kua'an, te so'o nakunaá ka tu ndiee' ra xaa' Espíritu
Ndiosí. Te ni xika ra mii' taxin' kaa' ndee ni xaa kivi' ña
satuví xiin' mii' ra nuu' ne Israel.

2

So'o ni xaa a kii' ni kaku Jesús
(Mt. 1:18-25)

¹ Kivi' jaan' ni ka'an chuun' tu Augusto, te ni xa'ndia
chuun' kuu' nuu', ña nakoso' sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u'
mii' xa'ndia chuun' ra. ² Ña yo'o' ni nduu' ichi' nuu' ña
ni nakoso' ne yivi' kii' nduu' Cirenio, te xa'ndia chuun'
nuu' ñu'u' Siria. ³ Sakan' na kiii' i'in ne yivi' ni xa'an
nakoso' ñuu' mii' ña. ⁴ Sakan' na ni keta José ñuu' Nazaret,
ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea, te kua'an ra ñuu' Belén, ña
kandu'u' nuu' ñu'u' Judea. Sakan' ña ñuu' Belén jaan' ni
kaku David, te kuenta ne vi'e David jaan' nduu' ra. ⁵ Te

naḱoṣo' ra xiin' María, ña' xa ni taxi kuento ña tunda'a' a' xiin' ra, te xa ñu'u' si'e a'. ⁶ Te kii' ndiee' nia ñuu Belén jaan' ndii, ni xaa kivi' ña tui si'e a'. ⁷ Te ni tui tiaa si'e a', te nuu'. Te ni tisuku' a' iin tia'ndia, te ni chikandu'u' ña'a' a' tixin tundo'o' mii' xaxi' kiti' ña'a, sakan' ña ni ni'i' nia iin vi'e mii' kundiee nuu' nia.

So'o ni xaa a kii' ni tui ángele nuu' sava te paxto

⁸ Te yatın ñuu Belén jaan' ndiee' te paxto xa'a' ku'u' ñuu xito' ra mbee sana ra. ⁹ Te iin ni tui tio' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e', nuu' ra, te ni yi'e ñu'u xto'o e' jaan' saa xinundu'u xiin' ra ndatun' koo' chukuu' yi'é a, te ni yi'vi xava'a ra. ¹⁰ Ndisu ni ka'an ángele jaan' xiin' ra ndii:

—Kuän yi'vi ndo', sakan' ña ni'i' i iin tu'un va'a ña sakuatia' nimá sakuu' ne yivi' kuaxi i. ¹¹ Kuachi ndii vitin ni kaku iin ña sakakú ne yivi', te ni kaku a ñuu Belén, mii' ni kaku David, te ña jaan' nduu' Cristo xto'o e', ña ni tianu' Ndiosí. ¹² Te kuvi nakuni ña'a' ndo', sakan' ña kuni ndo' iin ña kuañu'u ndisuku' a tia'ndia, te kandu'u' a tixin iin tundo'o' mii' xaxi' kiti' ña'a —ni kachi a.

¹³ Te iin ni tui tio' iin ti'vi chie ya'a ángele, ña ndiee' ndivi', xiin' ángele jaan' xaka'nu' a Ndiosí ka'an a ndii:

¹⁴ Na natijn Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e' ndee mii' ndu'u' a ndienu,
te iin yivi' yo'o' taxi' a ña mani' ko'o xiin' ne va'a kuni a xini a.

Ni kachi a.

¹⁵ Te kii' kuan nu'u sakuu' ángele jaan' ndivi', te ni ka'an xiin' ta'an' te paxto jaan' ndii:

—To'o' ki'i' ndo' ñuu Belén te kuni e' ña ni xka'ndia ikan', ña ni sakuni' xto'o e' Ndiosí nuu' e' —ni kachi xiin' ta'an' ra.

¹⁶ Te numi' va ni kiee ra kua'an ra, te kii' ni xaa ra ikan' ndii, ni xini ra María xiin' José xiin' ña kuañu'u jaan'

kandu'u' a tixin iin tundo'o' mii' xaxi' kiti' ña'a. ¹⁷ Te kij' ni xini ña'a' ra ndii, ni kiku' ra kuento ña ni ka'an ángele jaan' xa'a' ña kuañu'u jaan' xiin' ra. ¹⁸ Te sakuu' ne ni xini so'o kuento jaan' ndii, ni nandaní va ña xa'a' ña ni ka'an ra jaan'. ¹⁹ Te María ndii, ni taxa'a a' kuento jaan' nimá a' xanini a' xa'a' a. ²⁰ Te ni nandiko' te paxto jaan' kua'an ra xaka'nu' ra Ndiosí, te taxi' tu ra ña chindani a xa'a' sakuu' ña ni xini so'o ra, xiin' ña ni xini nduchi' nuu' ra. Kuachi ndii ni xka'ndia ña jaan' saa nii' ni ka'an ángele jaan' xiin' ra.

So'o ni xaa a kij' ni xa'an yuva' si'i' Jesús xiin' a yukun' ka'nu'

²¹ Te kij' ni xinu unia kivi' ña ni tuvi a ndii, ni xa'a te yivi' tuni iin' a, te ni chindu'u' yuva' si'i' a kivi' a Jesús, naa ni ka'an ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, jaan' xiin' ña kij' tia'an nakuso ña'a' si'i' a.

²² Te kij' ni xinu kivi' ña kuní a sandoo xiin' mii' ña, naa ka'an tu'un ndei' Ndiosí ña ni ke'ij' Moisés ndii, ni xa'an ña xiin' Jesús ñuu' Jerusalén te sanakua'a ña'a' ña nuu' xto'o e' Ndiosí, ²³ naa yoso' tu'un ndei' a jaan' ndii: “Sakuu' tiaa si'e ne yivi', te tuvi nuu' ndii, nditia xto'o e' kunduu ra”, kachi a. ²⁴ Sakan' na ni xa'an ña, te ni nasoko' ña nuu' xto'o e', naa ka'an tu'un ndei' a jaan': “iin na'a paloma uun iin na'a ndikukú”, sakan' kachi a.

²⁵ Te ni ndu'u' iin te ni nani' Simeón ñuu' Jerusalén. Te jaan' ndii, ni yoo ndaku nimá ra nuu' Ndiosí, te ni xaa ra sakuu' ña kuní a. Te ni ndiatu va ra ña kixin ña ti'vi' Ndiosí te saki'ví a nimá ne ñuu ra Israel. Te ni yoo Espíritu Santo xiin' te jaan'. ²⁶ Te ni sakuni' ña'a' Espíritu Santo ña küvi ra ndee kuní nduchi' nuu' ra Cristo, ña tianu' xto'o e' Ndiosí sakakú ne ñuu ra. ²⁷ Te ni saka'an Espíritu Santo nimá ra, te ni xa'an ra nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan'. Te ikan' ndu'u' ra kij' ni xaa María xiin' José xiin' te kuañu'u si'e ña, te saxinú ña ña ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí.

28 Te ni na'in ra te kuañu'u jaan' ni'i' ra, te ni taxi ra ña chindani Ndiosí ka'án ra ndii:

29 —Tákui'e, xa ni xinu kuento ña ni taxi un' nuu' i, vitin ndii xa kuví taxi un' ña kuví mani' yu'u, te xika' nuu' nuu' un'.

30 Sakan' ña xa ni xini nduchi' nuu' i ña ni tianu' un' te sakakú a ndu'u,

31 te xa ni xa'a' un' nia'a ña'a' un' nuu' sakuu' ne yivi'.

32 Te yo'o' kunduu ndee naa ñu'u nuu' ne tuku', te natiin ndu, ne Israel, ña xito' ka'nu' ne yivi' xa'a' a. Ni kachi ra xiin' Ndiosí.

33 Te yuva' si'i' a ndii, ni nandani va nia xa'a' ña ni ka'an Simeón jaan' xa'a' a. 34 Sakan' te ni sañu'u' Simeón uni saa' nia. Te ni ka'an ra xiin' si'i' a María ndii:

—Koto un', pia'un, te kuañu'u yo'o' kunduu te saa sakan' te kua'a' ne ta'an' e', ne Israel, kuxioo nuu' Ndiosí, te kua'a' tu nia kuyatín nuu' a, te ña jaan' kunduu tu ña nia'a Ndiosí, te kua'a' ne yivi' saxioo ña'a'. 35 Sakan' te natuvi ña xanini si'e nimá kua'a' ne yivi'. Ndisu yo'ó ndii, kua'a' va tuxu'ví nimá un' ndee naa ña ni tuxu'ví xiin' iin ichi —ni kachi ra.

36 Te ikan' tu ni yoo iin ña'a' ña' ni nani' Ana, te ña' ka'án tiakú tu'un Ndiosí nduu' a'. Te si'e iin te ni nani' Fanuel nduu' a', te jaan' ndii, kuenta ne vi'e Aser ni nduu' ra. Ña' jaan' ndii, iin ña' xixa va ni nduu' a', te uxá kuiya kujiti' ni ndu'u' a' xiin' ii' a', te ni xi'i ra. 37 Te xa ka'an kumi' xiko kumi' kuiya ña ni kuu kuaan' a'. Te kōo' kivi' ni ketā a' nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan'. Süu' jaan' ndii iin ke'in' nduu' a uun ñuu nduu' a ndii, ikan' ndu'u' a' xika' nuu' a' nuu' Ndiosí ka'án xiin' a, te yoo nditia a'. 38 Te kij' ndi'i ni ka'an Simeón xiin' Ndiosí ndii, ni xaa tu Ana jaan', te ni taxi a' ña chindani Ndiosí. Te ni ka'an a' xa'a' te kuañu'u jaan' xiin' sakuu' ne ndiatu' iin ña sandoó ndiká ne ndiee' ñuu Jerusalén nuu' ña ndo'o' nia.

So'lo ni xaa a kii' ni nandiko' yuva' si'i' Jesús ñuu Nazaret

³⁹ Kii' ndi'i ni saxinú nia sakuu' ña ka'an chuun' tu'un ndei' xto'o e' ndii, ni nandiko' nia ñuu nia Nazaret, ña naá nuu' ñu'u' Galilea. ⁴⁰ Te i'in kivi' kua'an kuaxi kua'nu ka Jesús, te nakunaá ka tu ndiee' a, te so'lo kundichi ka a xiin' ña xini tuní, te chindiee' va ña'a' Ndiosí.

So'lo ni xaa a kii' ni nduu Jesús te lulu te ni ndoo a nuu' ki'e yukun' ka'nu'

⁴¹ Te saa kuiya kua'an yuva' si'i' Jesús ñuu Jerusalén viko' pascua. ⁴² Te kii' ni kumi' Jesús uxí uvi' kuiya ndii, ni kaa nia xiin' a ñuu Jerusalén xa'a' viko' jaan' naa xi xaá ne yivi' kii' yoo viko' jaan'. ⁴³ Te kii' ni xka'ndia viko' jaan', te ni nandiko' nia kua'an nu'u nia ndii, ni ndoo Jesús ñuu Jerusalén jaan'. Ndisu ni xini yuva' si'i' a naa' ni ndoo a ikan'. ⁴⁴ Te ni xanini nia ña kua'an a xiin' ne yivi', ne kua'an xiin' nia. Te ndee xakuua' vi' ni xa'a' nanduku' ña'a' nia tein ne iin kuu' xiin' nia xiin' tein sakuu' ne kua'an xiin' nia jaan'. ⁴⁵ Te xa'a' a ña ni na'in ña'a' nia ndii, ni nandiko' tukuu nia ñuu Jerusalén jaan', te nanduku' ña'a' nia. ⁴⁶ Ni ya'a uní kivi', te ni xan kuni nia ndu'u' a nuu' ki'e yukun' ka'nu' tein te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xini so'lo a ña ka'an te jaan', te ndatu'un' ña'a' a. ⁴⁷ Te sakuu' ne ni xini so'lo ña ka'an a ndii, ni nandaní va nia xa'a' a ña va'a kundani a xiin' ña va'a nakuiin' a nuu' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí jaan'. ⁴⁸ Te kii' ni xini ña'a' yuva' si'i' a ndii, ni nandaní nia. Sakan' te ni ka'an si'i' a xiin' a ndii:

—Yuva' i, ¿ndiochun naa ni xaa un' sakan' xiin' ndu? Yuva' un' xiin' yu'u ndii, ni ndi'ni va ndu ni xaa un' xika' ndu nanduku' ndu yo'ó —ni kachi a'.

⁴⁹ Te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—¿Ndichun nanduku' ndo' yu'u? ¿Ñáá xini ndo' ña chuun nuu' yuva' i kuni a saa i? —ni kachi a.

⁵⁰ Ndisu ni kundani ne jaan' ndee xa'a' ni ka'an a ña jaan' xiin' nia. ⁵¹ Sakan' te ni naka'a' Jesús xiin' ne jaan', te ni nandiko' nia ñuu Nazaret. Te ni saxinu' a sakuu' ña ka'an yuva' si'i' a. Te si'i' a ndii, ni taxa'a' a' sakuu' ña jaan' nimá a'. ⁵² Te i'in kivi' kua'an kuaxi kua'nu ka Jesús xiin' ña xini tuni, te so'o kuxati'é' ka a, te va'a va kuni Ndiosí xini ña'a' a, te sakan' tu ne yivi'.

3

So'o ni xaa a kij' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí itia Jordán

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

¹ Xa xa'un kuiya kua'an ña xa'ndia chuun' rey Tiberio ñuu Roma xiin' nda'a' a, te kij' sakan' ni nduu Poncio Pilato, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Judea, ña nduu' nda'a' ñuu Roma jaan', te rey Herodes xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Galilea, te rey Felipe ñani Herodes jaan' ndii, xa'ndia chuun' ra nuu' ñu'u' ña nani' Iturea xiin' Traconite, te rey Lisnias xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Abilinia. ² Te kij' sakan' ndii, Anás xiin' Caifás nduu' sutu ka'nu'. Te ni ka'an Ndiosí xiin' Juan, si'e Zacarías, mii' taxin' kaa'. ³ Te ni xa'an ndoo Juan yoso' mii' kandu'u' itia Jordán ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' kuenta ña nama nia nimá nia xa'a' kuachi ña xaa' nia, te ko'o ka'nu' ini Ndiosí xa'a' nia, te kuchi nia kuenta a. ⁴ Te xa'a' Juan jaan' ni ke'i Isaías, iin te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', nuu' tutu mii' ni ka'an ra ndii: Tiakú ka'an ti'e' iin tachi' yu'u' mii' taxin' kaa' ndii: “Ndasava'a ndo' ichi' mii' kixin xto'o e', te ndasandaku tu ndo' a.

⁵ Kanii' yoso' ndii, ndunda'a a, te ndunda'a tu mii' tetuvi', te ndunda'ku tu ichi' mii' yakua' a, te mii' kini kaa' a ndii, nduva'a a,

6 te kuni sakuu' ne yivi' iin yivi' ña tianu' Ndiosí sakakú yoo'."

Kachi a.

7 Te ni ka'an Juan jaan' xiin' ne kua'a', ne ni ndekuie ikan' te kuchi nia kuenta Ndiosí ndii:

—Ndo'ó ndii, ndee naa si'e koo' nduu' ndo'. ¿Yoo ni ka'an xiin' ndo' ña kuvi kaku ndo' nuu' ña sando'o' Ndiosí ndo'ó nuu' ku'un e', sakan' kuiti'? 8 Nia'a ndo' xiin' ña va'a ña xaa' ndo' ña xa ni nama xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi, ña ni xaa' ndo'. Te ká'an ñuñu' ndo' ña siani' xika' Abraham nduu' ndo', te xiin' ña jaan' kuvi kaku ndo'. Sakan' ña ka'an kaxi' i xiin' ndo' ña kuvi sananduu' Ndiosí yuu' kaa' siani' xika' Abraham jaan'. 9 Ndiosí ndii, xa yoo tu'va a, te sando'o' a ne xaa' kuachi ndee naa yoo tu'va iin te yivi' xiin' yacha te ka'ndia ra itun' tata. Te jaan' ndii, ka'ndia ra ndee tio'o sakuu' tun' tata jaan', tun' táxi' nduu' va'a, te ka'mi ra nu'. Sakan' tu saa Ndiosí —ni kachi ra.

10 Sakan' te kua'a' ne yivi' ni ndatu'un' ña'a' ndii:

—¿Ndee ña kuni a saa ndu, tákui'e? —ni kachi nia.

11 Te ni ka'an ra xiin' nia ndii:

—Ne kumi' uvi ta'an ndini ndii, na samani' nia iin ndaa' a ne koo' a kumi'. Te ne kumi' ña xaxi' ndii, na samani' nia a ne koo' a kumi' —ni kachi ra.

12 Te ni ndekuie tu te kenciaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma te kuchi ra kuenta Ndiosí. Te ni ka'an tu ra xiin' Juan ndii:

—¿Ndee ña kuni a saa ndu, tákui'e? —ni kachi ra.

13 Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Sakaa' ka' ndo' xu'un' ña kenciaa' ya'vi' ndo'. Süu' jaan' ndii, kenciaa' ya'vi' kuiti' ndo' saa kuni a —ni kachi Juan.

14 Te ni ndekuie tu te xín', te ni ka'an ra xiin' Juan ndii:

—Te ndu'u tuku, ¿ndee ña kuni a saa ndu? —ni kachi ra.

Sakan' te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Tü'un u'vi ndo' ña'a nda'a' ndee iin ne yivi', te tiin kuachi nianí tu ndo' ne yivi'. Te na ndoo va'a nimá ndo' xiin' xu'un' ña xiku'ún ya'vi' ndo' —ni kachi ra.

¹⁵ Te ne yivi' ndii, sakuu' nia ni ndiatu ini, te ka'an nia xiin' nimá nia ña tee' kuain' Juan jaan' nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú yoo. ¹⁶ Ndisu Juan ndii, ni ka'an ra nuu' sakuu' nia ndii:

—Yu'u ndii, xiin' tikui kuiti' sakuchi' i ndo'ó, ndisu ña kuaxi xata' i ndii, ña koo' chukuu' ka nduu' a te sakan' yu'u. Te yu'u ndii, ni ndee va'a i kunduu te ndaxin' iin' ndixan' ki'i' a. Ña jaan' ndii, sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' ña ndiee' Espíritu Santo, te sakuchi' tu a ndo'ó xiin' ñu'u. ¹⁷ Ña jaan' ndii, xa yoo tu'va a te nata'vi' a ne yivi' naa xaa' te yivi' kii' nativi ra trigo, te tava' ra mi'in' a xiin' ña tiin' ra te kisi' ra a. Trigo va'a ndii, taxa'a' ra yaka, te mi'in' a ndii, ka'mi ra a nuu' ñu'u ña koo' kivi' nda'vá —ni kachi ra.

¹⁸ Xiin' ña kaa' ni, te xiin' kua'a' ka nuu' ña'a ni ndiaa yu'u' Juan ne jaan' ka'an ndoso' ra tu'un va'a nuu' nia. ¹⁹ Te saki'in' kuento Juan jaan' rey Herodes, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Galilea, kuachi ndii ni ndu'u' ra xiin' Herodías, ña' si'i ñani ra, Felipe. Te ni saki'in' kuento tu ra te jaan' xa'a' kua'a' inga ña nia'a ña ni xaa ra. ²⁰ Ndisu nuu' sakuu' ña nia'a, ña ni xaa Herodes jaan' ndii, ni xaa ka ra inga a, ndee ni ka'an chuun' ra xiin' nda'a' xa'a' ra, te ni sko'ni' ra Juan vi'e kaa.

*So'lo ni xaa a kii' ni chichi tu Jesús itia Jordán
(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)*

²¹ Te kii' sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí ndii, ni xaa tu Jesús, te ni sakuchi' ña'a' ra. Te kii' ka'an a xiin' Ndiosí ndii, ni nunia' ndivi'. ²² Te ni nuu' Espíritu Santo ndivi', naa kaa' paloma kaa' a, te ni ndoo a xiin' Jesús. Sakan' te ni ka'an iin' tachi' yu'u' ndee ndivi' ndii:

—Yo'ó nduu' si'e mani' i, te va'a va kuni i xini i yo'ó —ni kachi a.

*Ña yo'o' nduu' kivi' ne ni nduu ne ichi' yata' Jesús
(Mt. 1:1-17)*

²³ Jesús, kii' ni xa'a' a ka'án ndoso' a ichi' Ndiosí ndii, ni kumi' a yatin' oko uxi kuiya. Te ni tuu ne yivi' ña si'e José ni nduu a, te José jaan' ni nduu si'e Elí, ²⁴ te Elí jaan' ni nduu si'e Matat, te Matat jaan' ni nduu si'e Leví, te Leví jaan' ni nduu si'e Melqui, te Melqui jaan' ni nduu si'e Jana, te Jana jaan' ni nduu si'e José, ²⁵ te José jaan' ni nduu si'e Matatías, te Matatías jaan' ni nduu si'e Amós, te Amós jaan' ni nduu si'e Nahúm, te Nahúm jaan' ni nduu si'e Esli, te Esli jaan' ni nduu si'e Nagai, ²⁶ te Nagai jaan' ni nduu si'e Maat, te Maat jaan' ni nduu si'e Matatías, te Matatías jaan' ni nduu si'e Semei, te Semei jaan' ni nduu si'e José, te José jaan' ni nduu si'e Judá, ²⁷ te Judá jaan' ni nduu si'e Joana, te Joana jaan' ni nduu si'e Resa, te Resa jaan' ni nduu si'e Zorobabel, te Zorobabel jaan' ni nduu si'e Salatiel, te Salatiel jaan' ni nduu si'e Neri, ²⁸ te Neri jaan' ni nduu si'e Melqui, te Melqui jaan' ni nduu si'e Adi, te Adi jaan' ni nduu si'e Cosam, te Cosam jaan' ni nduu si'e Elmodam, te Elmodam jaan' ni nduu si'e Er, ²⁹ te Er jaan' ni nduu si'e Josué, te Josué jaan' ni nduu si'e Eliezer, te Eliezer jaan' ni nduu si'e Jorím, te Jorím jaan' ni nduu si'e Matat, ³⁰ te Matat jaan' ni nduu si'e Leví, te Leví jaan' ni nduu si'e Simeón, te Simeón jaan' ni nduu si'e Judá, te Judá jaan' ni nduu si'e José, te José jaan' ni nduu si'e Jonán, te Jonán jaan' ni nduu si'e Eliaquím, ³¹ te Eliaquím jaan' ni nduu si'e Melea, te Melea jaan' ni nduu si'e Mainán, te Mainán jaan' ni nduu si'e Matata, te Matata jaan' ni nduu si'e Natán, ³² te Natán jaan' ni nduu si'e David, te David jaan' ni nduu si'e Isaí, te Isaí jaan' ni nduu si'e Obed, te

Obed jaan' ni nduu si'e Booz, te Booz jaan' ni nduu si'e Salmón, te Salmón jaan' ni nduu si'e Naasón,³³ te Naasón jaan' ni nduu si'e Aminadab, te Aminadab jaan' ni nduu si'e Aram, te Aram jaan' ni nduu si'e Esrom, te Esrom jaan' ni nduu si'e Fares, te Fares jaan' ni nduu si'e Judá,³⁴ te Judá jaan' ni nduu si'e Jacob, te Jacob jaan' ni nduu si'e Isaac, te Isaac jaan' ni nduu si'e Abraham, te Abraham jaan' ni nduu si'e Taré, te Taré jaan' ni nduu si'e Nacor,³⁵ te Nacor jaan' ni nduu si'e Serug, te Serug jaan' ni nduu si'e Ragau, te Ragau jaan' ni nduu si'e Peleg, te Peleg jaan' ni nduu si'e Heber, te Heber jaan' ni nduu si'e Sala,³⁶ te Sala jaan' ni nduu si'e Cainán, te Cainán jaan' ni nduu si'e Arfaxad, te Arfaxad jaan' ni nduu si'e Sem, te Sem jaan' ni nduu si'e Noé, te Noé jaan' ni nduu si'e Lamec,³⁷ te Lamec jaan' ni nduu si'e Matusalén, te Matusalén jaan' ni nduu si'e Enoc, te Enoc jaan' ni nduu si'e Jared, te Jared jaan' ni nduu si'e Mahalaleel, te Mahalaleel jaan' ni nduu si'e Cainán,³⁸ te Cainán jaan' ni nduu si'e Enós, te Enós jaan' ni nduu si'e Set, te Set jaan' ni nduu si'e Adán, te Adán jaan' ni nduu si'e Ndiosí.

4

So'lo ni xaa a kii' ni kuni ña ndiva'a sanama' a Jesús nuu' kuachi

(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

¹ Te chitu' vi' nimá Jesús xiin' Espíritu Santo, te ni keta a itia Jordán, te ni naka ña'a' Espíritu jaan' te kua'an a mii' taxin' kaa', ² te ikan' ni xika a nii' uvi xiko kivi', te ni xito kua'a ña'a' ña ndiva'a. Te ni xixi a sakuu' kivi' jaan', sakan' na ndee ndi'i' ndoso' ndii, ni xi'i va a soko. ³ Te ni ka'an ña ndiva'a jaan' xiin' a ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' xiin' yuu' ñaa' te nanduú a xita' va'a, te kuxi un' —ni kachi a.

⁴ Te ni ñakuin Jesús nuu' ña jaan' ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Süü' xita' va'a kuiti' kuní nuu' ne yivi' te kutiaku ña. Süü' jaan' ndii, kuní tu sakuu' tu'un ña kieve' yu'u' Ndiosí te kutiaku ña”, kachi a —ni kachi Jesús.

⁵ Te ni ñaka ña ndiva'a Jesús te kua'an a xiin' a xini' iin iku' sukun va, te iin ni nia'a kuiti' ña'a' a sakuu' ñuu kuu' nuu' iin yivi'. ⁶ Te ni ka'an ña ndiva'a jaan' xiin' a ndii:

—Nda'a' yo'ó taxí i sakuu' a kaa' xiin' ña vika' a te ka'ndia chuun' un' nuu' a, sakan' ña xa ni ñatiin i sakuu' ñuu kaa', te kuvi taxí e nda'a' yoo ka kuní mii' i. ⁷ Sakan' na kuii' naa' kuin xiti' un' te koto ka'nu' un' yu'u ndii, sakuu' ña kaa' kunduú ña'a un' —ni kachi a xiin' Jesús.

⁸ Te ni ka'an Jesús xiin' ña ndiva'a jaan' ndii:

—Kua'an ketá nuu' i yo'o', ña ndiva'a, sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Xto'o ndo' Ndiosí kuiti' saka'nu' ndo', te nuu' ña jaan' kuiti' kaka nuu ndo'”, kachi a —ni kachi Jesús xiin' ña ndiva'a.

⁹ Sakan' te ni ñaka ña ndiva'a Jesús, te kua'an a xiin' a ñuu Jerusalén. Te ni sakaa' a Jesús xini' yukun' ka'nu' mii' sukun ka. Te ni ka'an a xiin' Jesús ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, sanama' xiin' mii' un' ndee ndienü, ¹⁰ kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ka'an chuun' Ndiosí xiin' ángele,
ñá xika' nuu' nuu' a te koto a yo'ó.

¹¹ Te tijn ña jaan' nda'a' un' te ñama xachi' un' ndee ñu'u' te tixu'ví xa'a' un' saa yuu'.

Sakan' kachi a —ni kachi ña ndiva'a jaan' xiin' Jesús.

¹² Te ni ñakuin Jesús nuu' a ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: “Kōto kua'a ndo' xto'o ndo' Ndiosí”, kachi a —ni kachi Jesús xiin' ña jaan'.

¹³ Te kii' ndi'i ni xito kua'a ña ndiva'a jaan' Jesús xiin' sakuu' ña jaan' ndii, ni ñako ña'a' a iin xa'a'.

So'o ni xaa a kii' ni xa'a' Jesús ka'án ndoso' a nuu' ne ndiee' ñu'u' Galilea

(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

¹⁴ Te ni nandiko' Jesús ñu'u' Galilea chitu' vi' nimá a xiin' ña ndiee' ña taxi' Espíritu Santo. Te ni kiku kuento xa'a' a sakuu' ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' jaan' xiin' ñuu ña ñu'u' yatín. ¹⁵ Te kua'an a tixín i'in vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan' te sania'á ña'a' a xa'a' tu'un Ndiosí. Te sakuu' ne yivi' jaan' ka'án va'a xa'a' a.

So'o ni xaa a kii' ni nandiko' Jesús ñuu a Nazaret

(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

¹⁶ Ni nandiko' Jesús ñuu Nazaret mii' ni xa'nu a. Te ni xka'ndia a tixín vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan' naa xi xaá a saa kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi'. Te ni xikuiin ndichi a te ka'vi a ña yoso' nuu' tutu Ndiosí. ¹⁷ Ikan' te ni taxi te xito' vi'e jaan' tutu ña ni ke'i Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xtá'an'. Ni nunia' Jesús tutu jaan', te ni xini a mii' yoso' ña ka'án ndii:

¹⁸ Espíritu xto'o e' Ndiosí yoo xiin' i, sakan' ña ña jaan' ni taxi ndiee' i te ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ne nda'vi kuu'.

Te ni tianu' a yu'u te nachinaá va'a i nimá ne suchi' va ini. Te ni tianu' tu a yu'u te ka'an ndoso' i ña xa kuvi ndoo ndiká ne ni xiku'un nda'a' ña ndiva'a.

Te ni tianu' tu a yu'u te nunia' i nduchi' nuu' ne kui'e nuu'. Te ni tianu' tu a yu'u te sandoó ndiká i ne ndo'o' nuu' ne kataví ndoso' ña'a'.

19 Te ni tianu' tu a yu'u te ka'an ndoso' i ña xa ni tondia kivi' ña chindiee' xto'o e' Ndiosí yoo'.

Ña jaan' ni ka'vi Jesús.

20 Sakan' te ni natuvi' Jesús tutu jaan', te ni nataxi ña'a' a nda'a' te xito' vi'e jaan'. Te ni xikundu'u' a. Te sakuu' ne ndiee' vi'e jaan' ndii, ni xto'ni ña nuu' a. 21 Te ni xa'a' ka'an Jesús xiin' ña ndii:

—Kivi' vitin ni xinu' ña yoso' nuu' tutu yo'o' nuu' sakuu' ndo'ó —ni kachi a.

22 Te sakuu' ne yivi' jaan' ka'an va'a xa'a' Jesús, te nandaní va ña xa'a' ña ndatun' va ka'an a. Te ni ka'an xiin' ta'an' ña ndii:

—¿Saa tu kuvi ndatun' niatu ka'an te kaa', sakan' ña si'e José kuiti' nduu' ra? —ni kachi ña.

23 Te ni ka'an Jesús xiin' ña ndii:

—Xini yu'u ña kuni ka'an ndo' xiin' i naa ka'an ne yivi' ndii: “Yo'ó, te tatan' ndii, satatan' xiin' mii' mii' un' te kuvi kuní ndu a. Ñuu Capernaum ndii, kua'a' chuun ka'nu' ni xaa un' xa'a' ne yivi' jaan', sakan' na kuii' sakan' tu saa un' ña jaan' ñuu mii' un' yo'o'”, ña jaan' kuni ka'an ndo' xiin' i —ni kachi a.

24 Te ni ka'an ka a ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña ndee iin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, nátiin' va'a ña'a' ne ñuu mii' ra. 25 Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ni yoo va ne kuaan' kanii' nuu' ñu'u' Israel yo'o' kii' ni xika Elías xta'an'. Kivi' jaan' ndii, uní kuiya yoso' sava ni kuun savi', te ni yoo va soko kanii' nuu' ñu'u' yo'o'. 26 Ndisu ni ti'vi' Ndiosí Elías jaan' te chindiee' ra ndee iin ne kuaan' jaan'. Süu' jaan' ndii ni ti'vi' ña'a' a te chindiee' ra iin ña' kuaan', ña' ni ndu'u' ñuu Sarepta, ña nduu nda'a' ñuu Sidón. 27 Te ni yoo va tu ne kumi' kui'e te'i kanii' nuu' ñu'u' Israel yo'o' kii' ni xika Eliseo, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'. Ndisu

nī sanda'a ra ndee iin ne jaan'. Süu' jaan' ndii te nī nani' Naamán, te Siria, kuṭi' nī sanda'a ra —nī kachi a.

²⁸ Te kii' nī xini so'ō ne ndiee' tixin vi'e jaan' ña nī ka'an a ndii, nī nasaa' xava'a sakuu' nia. ²⁹ Sakan' na nī ndondichi nia, te nī xta'ni' xa'a nia Jesús vi'e jaan' chinda'a' ña'a' nia, te kua'an nia xiin' a ndee nuu' ñuu Nazaret jaan'. Te nī ndekuie nia ndee yu'u' ta'vi' yatin mii' nduu' xa'a' ñuu jaan' te sanama' ña'a' nia ndee ndienü. ³⁰ Ndisu Jesús ndii, nī xka'ndia a tein ne jaan', te nī keta a kua'an a.

So'ō nī xaa a kii' nī xta'ni' Jesús ña ndiva'a nimá iin te yivi' (Mr. 1:21-28)

³¹ Te nī nakaa' Jesús ndee ñuu Capernaum, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea. Ikan' te nī sania'á a ne yivi' tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan' kivi' sábadó, ña xinandiee' nia. ³² Te nī nandaní nia saa sania'á ña'a' a, sakan' ña nī ka'an a xiin' ña ndiee'. ³³ Te nī yoo iin te naá ña ndiva'a nimá tixin vi'e jaan', te nī nde'i ti'e' ña ndiva'a jaan' ka'an a ndii:

³⁴ —Kua'an Jesús, te Nazaret, nakoo un' ndü. ¿Ndichun kuaxi sataña'a' un' ndü? ¿Ñáá kuaxi un' te sandoñu'u' un' ndü? Xini yu'u' yoo nduu' yo'ó. Ña su'un kuenta Ndiosí nduu' un' —nī kachi a.

³⁵ Ikan' te nī ka'an ndiee' Jesús xiin' ña jaan' ndii:
—Taxin' koo yu'u' un', te kua'an keta nimá te ñaa' —nī kachi a.

Te nī sanduva ña ndiva'a jaan' te yivi' jaan' tein ne yivi' jaan', te nī keta a kua'an a. Ndisu nī satuxu'vi' ña'a' a. ³⁶ Te sakuu' ne jaan' ndii, nī nandaní xava'a nia, te nī ka'an xiin' ta'an' nia ndii:

—¿Mii' tu kuaxi tu'un ña kumi' ña ndiee' ña ka'an te yivi' kaa'? Sakan' ña xiin' ña ndiee', te xiin' tu'un ndiee' ka'an chuun' ra nuu' ña ndiva'a, te xini so'ō a, te kiee a nimá ne yivi' —nī kachi xiin' ta'an' nia.

37 Te ni kiku kuento xa'a' Jesús kani' nuu' ñu'u' jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús ña' tiso Simón Pedro
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

38 Te ni keta Jesús vi'e jaan', te kua'an a vi'e Simón. Te ña' tiso Simón jaan' ndii, ka'ni' ndiee' tiin' ña'a' kandu'u' a' vi'e jaan'. Te kii' ni xaa Jesús ikan' ndii, ni ka'an nda'vi ne yivi' xiin' a xa'a' ña' jaan'. 39 Sakan' te ni xito ndoso' Jesús ña' jaan', te ni ka'an ndiee' a xiin' ka'ni' jaan', te ni kiee ña'a' a. Xa ka'án e', te ni ndokoo a', te ni xa'a' a' nduku' a' ña kuxi a xiin' te jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

40 Te xakuua' ña xa ketá ñu'u' ndii, sakuu' ne kumi' ne kuni kuvj xiin' ki'in' nuu' kui'e ndii, ni xan ndiaka ña'a' nia nuu' Jesús. Te ni tondia nda'a' a i'in' ne jaan', te ni sanda'a ña'a' a. 41 Te ni kiee tu kua'a' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi' jaan', te ka'án ti'e' a xiin' Jesús ndii:

—Yo'ó nduu' si'e Ndiosí —kachi a.

Ndisu Jesús ndii, ni ka'an ndiee' a xiin' ña ndiva'a jaan', te ni taxi a ka'an ña jaan', sakan' ña xiní ña jaan' ña Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakakú yoo', nduu' Jesús jaan'.

Ka'án Jesús xiin' Ndiosí iin' xaan' mii' taxin' kaa'
(Mr. 1:35-39)

42 Te nia'a va kuaxi kitú', te ni ndokoo Jesús, te ni keta a vi'e jaan', te kua'an a iin' xaan' mii' taxin' kaa' xa'a' ku'u. Te ni xa'an nanduku' ña'a' ne yivi' kua'a' jaan', te ni ndekuie nia mii' iin' a jaan', te ni xika nia nakasi ña'a' nia, te ndoo a ñuu nia. 43 Ndisu ni ka'an Jesús xiin' nia ndii:

—Kuní a ku'un i inga ñuu te ka'an ndoso' tu i tu'un va'a xa'a' saa kuní Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá ne yivi', kuachi ndii xa chuun jaan' ni keta i nuu' Ndiosí kuaxi i —ni kachi a.

⁴⁴ Sakan' te ni xa'an a ka'an ndoso' a tu'un va'a jaan' tixin i'in vi'e mii' nakayá ne ndiee' ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea jaan'.

5

So'o ni xaa a kii' ni kana Jesús Simón Pedro te kunduu ra nda'a' xa'a' a

(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

¹ Unta' kii' iin' Jesús yu'u' mini ña nani' Genesaret ndii, kua'a' xava'a ne yivi' ni yoo ikan' ndee ni ku'ni' ña'a' nia xa'a' a ña kuni kuni so'o nia tu'un Ndiosí. ² Te ni xini Jesús ita' uvi ta'an tundoo' yatín yu'u' mini jaan'. Te ita' so'o nu', sakan' ña xa ni kiee te tava' tiaka' te natia ra ñunu' ra. ³ Sakan' te ni sko'nu' a tixin tundoo' Simón, te ni xikan a ña kuxika' ra sie xiin' nu' yu'u' mini jaan'. Sakan' te ni xikundu'u' a, te ndee tixin tun' jaan' ni xa'a' a sania'a' a ne yivi' kua'a' jaan'. ⁴ Te kii' ndi'i ni ka'an a xiin' ne jaan', te ni ka'an a xiin' Simón jaan' ndii:

—To'o' ndo' xiin' tundoo' yo'o' ndee mii' kunu kaa', te sko'ni' ndo' ñunu' te tijn ndo' tiaka' —ni kachi a.

⁵ Te ni nakuiin Simón nuu' a ndii:

—Maestro, nii' ñuu ndie'e' ni xika ndiee' va ndu tava' ndu tiaka', te koo' xachi' ri' ni tijn ndu. Ndisu xa'a' a ña yo'ó ka'an ndii, va'a ku'un e' te sko'ni' ndu ñunu' tixin tikui —ni kachi ra.

⁶ Te kii' ni sko'ni' ra ñunu' jaan' ndii, kua'a' xava'a tiaka' ni tijn ra, te ñunu' ra ndii, xa yoo a tia'ndia a. ⁷ Sakan' te ni kana nda'a' ra te ndiaka' ta'an' xiin' ra, te ñu'u' inga tundoo', te chindiee' ña'a' ra. Te ni xaa te jaan', te ni sakutu' xava'a ra uvi saa' tundoo' jaan' ndee xaku' va, te ndeka'nu nu'. ⁸ Te kii' ni xini Simón Pedro ña ni yoo ikan' ndii, ni xikuiin xiti' ra nuu' Jesús, te ni ka'an ra ndii:

—Tákui'e, kuxi^oo un' nuu' i, sakan' ña te ndiso' kuachi nduu' i —ni kachi ra.

⁹ Ni ka'an Simón jaan' sakan' xa'a' ña ni nandanⁱ yi'vi va ra xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra xa'a' a ka ni tijn' ra kua'a' ya'a tiaka'. ¹⁰ Te sakan' tu inga te ndiaka' ta'an' xiin' ra, te nduu' Jacobo, xiin' Juan, te nduu' si'e Zebedeo ndii, ni nandanⁱ yi'vi ra. Te ni ka'an Jesús xiin' Simón ndii:

—Kuän yi'vi un', taa. Sakan' ña ndee vitin te ndee nuu' ku'un e' ndii, tava' ndo' ne yivi' nuu' kuachi nia te kundikun nia yu'u —ni kachi a.

¹¹ Te kii' ndi'i ni xta'ni' Simón tundoo' xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan' ndee yu'u' minⁱ ndii, ni nakoo ra nu' xiin' sakuu' a, te kua'an ra xiin' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kumi' kui'e te'i
(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹² Iin kivi' kii' xika' Jesús iin ñuu ndii, ni xaa iin te kumi' kui'e te'i kanii' ñu'u' nde'i ra. Te kii' ni xini ña'a' ra ndii, ni xikuiin xiti' ra, te ni katandee ra nuu' ra ndee nuu' ñu'u' nuu' Jesús, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, naa' kuní un' ndii, kuvi sanda'a un' yu'u nuu' kui'e ña ndo'o' i —ni kachi ra.

¹³ Te ni sanakaá a nda'a' a, te ni tondia nda'a' ña'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuni sanda'a i yo'ó. Nda'a kii' un' —ni kachi a.

Te xa numi' sakan', te ni kiee ña'a' kui'e jaan'. ¹⁴ Sakan' te ni ka'an chuun' a xiin' ra ña ka'an ra xiin' ndee iin ne yivi' saa ni xaa a, te ni nda'a ra. Te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Kua'an, te nia'a xiin' mji' un' nuu' sutu ña xa ni nda'a un'. Te nasoko' un' ña'a' nuu' Ndiosí xa'a' ña xa ni nda'a un', naa ni ka'an chuun' Moisés, te kuni ne yivi' ña ni nda'a xna'a un' —ni kachi a.

¹⁵ Te ndii, so'o kiku' te kiku' ka kuento xa'a' Jesús. Te kua'a' xava'a ne yivi' nakaya' nuu' a te kuni so'o nia

ñā ka'án a, te sanda'a tu ñā'a' a nuu' kui'e ñā ndo'o' nīā. ¹⁶ Ndisu Jesús ndii, kua'an chito a mii' kataxin' te ndatu'un' a xiin' Ndiosí.

So'lo ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e xa'a'
(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

¹⁷ Te unta' tu, kii' sania'á Jesús ne yivi' ndii, ni xikundiee kua'a' te fariseo xiin' kua'a' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Ni kīee te jaan' sakuu' ñuu ñā ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea, xiin' ñuu Jerusalén, xiin' sakuu' inga nda'a' a ñā ñu'u' nuu' ñu'u' Judea. Te yoo ñā ndīee' xto'o' e' Ndiosí xiin' Jesús te sanda'a a ne yivi'. ¹⁸ Ikan' te ni ndekuie kumi' ta'an te yivi' ndiso' ra iin te kui'e xa'a', kanu' ra nuu' iin tun' xto. Te jaan' ndii, ni xika ra ko'ni ra vi'e xiin' te kui'e xa'a' jaan' te chikandu'u' ñā'a' ra nuu' Jesús. ¹⁹ Ndisu ni kuvī kuyatīn ra nuu' a xa'a' ñā kua'a' va ne yivi' ñu'u' vi'e a jaan', sakan' na ni kaa ra xini' vi'e xiin' te kuni kuvī jaan', te ni sanundia'á ra ndia'vi' chio. Sakan' te ni sanuu' ra tun' xto mii' kandu'u' te kuni kuvī jaan' ma'in' vi'e jaan' nuu' a. ²⁰ Te kii' ni xini' Jesús ñā ini te yivi' jaan' xini ñā'a' ra ndii, ni ka'an a xiin' te kuni kuvī jaan' ndii:

—Te yivi' kua'a, ka'án i xiin' un' ñā xa ni ndoyo kuachi un' —ni kachi a.

²¹ Sakan' te, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ni xa'a' ka'án ra xiin' nimá ra ndii: “¿Yoo nduu' te yivi' kaa', tuu ra, na kania'a ra xa'a' Ndiosí? Sakan' ñā Ndiosí kuiti' yoo ndīee' te sandoyo' a kuachi ne yivi'.”

²² Ndisu Jesús ndii, ni xini' a ñā ka'án te jaan' xiin' nimá ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Vā'a ka'án ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i. ²³ ¿Ndee ñā nduu' ñā xaku' ka vixi ka'an i xiin' te kaa', tuu ndo'ó? ¿Ñáá ñā xa ni ndoyo kuachi ra uun ñáá ñā ndoko'o ra te ku'un ra? ²⁴ Sakan' na kuii' nia'a yu'u, ñā nduu' tu te yivi', ndo'ó

ña kumi' i ndiee' iin yivi' te sandoyo' i kuachi ne yivi' —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Xiin' yo'ó ka'an i. Ndokoo un', te na'in un' tun' xto un', te nu'u un' vi'e un' —ni kachi a.

²⁵ Xaka'an e', te ni ndondichi ra, te ni na'in ra tun' xto ra mii' ni kandu'u' ra, te nuu' ni'nu' sakuu' ne yivi' jaan', te ni keta ra xaka'nu' ra Ndiosí kua'an ra. ²⁶ Te ni nandaní va sakuu' ne yivi' jaan', te ni xaka'nu' nia Ndiosí, te yi'vi xava'a nia ka'an nia ndii:

—Vitín ndii, ni xini e' iin chuun ka'nu' koo' chukuu' —kachi nia.

So'ó ni xaa a kii' ni kana Jesús Leví Mateo

(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

²⁷ Ndi'i jaan' te ni keta Jesús kua'an a, te ni xini a iin te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma, te nani' Leví. Te jaan' ndii, ndu'u' ra mii' kendiaa' ya'vi' ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nia'a, te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

²⁸ Sakan' te ni ndondichi ra, te ni nakoo ra sakuu' chuun nuu' ra, te ni xikundikun ña'a' ra. ²⁹ Te ni xa'a Leví jaan' iin viko' chie vi'e ra xa'a' Jesús. Te kua'a' te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma ni kixin xiin' tuku ne yivi', te ni xixi nia xiin' ra xiin' Jesús nuu' mesa. ³⁰ Te te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni ka'an kui'e ra xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Vä'a xachi' xixi' ndo', te xi'i' ndo' xiin' te kendiaa' ya'vi' ñaa' xiin' inga ka te xaa' tu kuachi —ni kachi ra.

³¹ Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—Ne va'a kuni ndii, küní nia te tatan', süu' jaan' ndii ne kuni kuví kuiti' kuní ra. ³² Te yu'u ndii, kuaxi i te kana i ne tuu ña xachuun' ndaku nia. Süu' jaan' ndii kuaxi i, te kana i ne xini ña yoo kuachi nia te nama nia nimá nia —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Jesús ña nduu' a ndee naa iin te tunda'á'
(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³ Sakan' te ni ka'an ka te jaan' xiin' a ndii:

—Te nda'a' xa'a' Juan ndii, yoo nditia chito va ra. Te ka'án chito va tu ra xiin' Ndiosí. Te sakan' tu xaa' te nda'a' xa'a' te fariseo. Ndisu te nda'a' xa'a' yo'ó ndii, xixi' ra, te xi'i' ra tiaan tiaan —ni kachi ra.

³⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá kuvi tiin ndiee' e' ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'á', te koq nditia nia kii' ndu'u' ka te tunda'á' xiin' nia? ³⁵ Ndisu xaa iin kivi' kii' tu'un ne yivi' te tunda'á' jaan', te kii' sakan' ndii, kuni a kaka nditia ne jaan' —ni kachi a.

³⁶ Te ni ka'an tu a iin ña ka'án ndiaa xiin' te fariseo xiin' te sania'á' tu'un ndei' Ndiosí ndii:

—Ndee iin ne yivi' xá'ndia iin tu'un' toto xaa', te na'ma' ndiaa nia toto yata'. Naa' saa nia sakan' ndii, ka'ndia saka nia ña xaa' jaan', te nakuítá a xiin' toto yata' jaan'.

³⁷ Te ndee iin tu ne yivi' ndii, taan' nia vino xaa' tixin iin' yata'. Sakan' ña naa' saa nia sakan' ndii, kii' kuiya' ra' ndii, tia'ndia iin' jaan', te kuitia ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu iin' jaan'. ³⁸ Sakan' na kuii' kuni a ña taan' e' vino xaa' tixin iin' xaa'. ³⁹ Te ndee iin ne yivi' kii' xi'i' nia vino yata' va ndii, küni ko'o ka nia te' xaa', sakan' ña ka'án nia ndii, xavixín' ka te' yata' jaan' —ni kachi Jesús.

6

Jesús nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábado, ña xinandiee' ne Israel
(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ Iin kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', kii' xka'ndía Jesús kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a mii' yoo trigo ndii, ni xa'a' te jaan' tu'un' ra yoko' trigo jaan', te kuun' nda'a'

ra a, te xaxi' ra ndikin' a kua'an ra. ² Te ni ka'an sava te fariseo ndii:

—¿Ndichun na xaa' ndo' ña xäta'an saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi ra.

³ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáa tia'an ka'vi ndo' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ña ni xaa David xta'an' kii' ni xi'i ra soko xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra? ⁴ Te jaan' ndii, ni xka'ndia ra tixin vi'e Ndiosí, te ni nachii' ra xita' va'a su'un, te ni xixi ra a, te ni taxi tu ra a xixi te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan', tee' ndee sutu kuiti' xata'an kuxi ña jaan' —ni kachi a xiin' ra.

⁵ Te ni ka'an tu a ndii:

—Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kumi' i ndiee' ndee xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nda'a'
(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Te inga kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, ni xka'ndia Jesús tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan', te sania'á ña'a' a. Te ni ka'ni iin te kui'e nda'a' kua'a' ikan'. ⁷ Te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ni chuun xa'a' va ra te kuni ra naa' sanda'a a te kui'e nda'a' jaan' kivi' jaan', sakan' te kuvj koo iin xa'a' ña tiin kuachi ra Jesús. ⁸ Ndisu Jesús ndii, xa xiní a saa xanini nimá te yivi' jaan'. Te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Ndondichi, te kuiin un' ma'in' kaa' —ni kachi a.

Te ni ndondichi te jaan', te ni xikuiin ndichi ra ikan'.

⁹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te kuni tiin kuachi ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndee ña taxi' tu'un ndei' Ndiosí saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? ¿Ñáa ña va'a taxi' a saa e', uun ña ña nia'a taxi' a saa e'? ¿Ñáa sakakú e' ne yivi', uun ka'ni' ndi'i e' nia, kachi a? Nakuuin ndo' —ni kachi Jesús.

¹⁰ Te kii' ndi'i ni xito ndiaa a nuu' i'in te ita' saa xinunduu i'kan' ndii, ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Sanakaá un' nda'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni sanakaá ra nda'a' ra, te ni nda'a a. ¹¹ Te ni naka'mi va xini' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo, te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra saa kuví nakasi ra Jesús.

So'lo ni xaa a kii' ni nakaxin Jesús uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a'
a

(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹² Kii' sakan' ndii, ni kaa Jesús iin iku', te ndatu'un' a xiin' Ndiosí. Te ni ndoo a i'kan' nii' ñuu ndatu'un' a xiin' a. ¹³ Te kii' ni kitu' ndii, ni kana a sakuu' te ndikún ichi' a, te ni nakaxin a uxi uvi ta'an te jaan'. Te ni chindu'u' a kivi' ra apóstoles, te tianu a sania'á ichi' a. ¹⁴ Iin te jaan' nani' Simón, te ni chindu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro, xiin' ñani ra, te nani' Andrés, te inga ra nani' Jacobo, xiin' Juan, ñani ra, te inga tuku ra nani' Felipe, te inga tuku ra nani' Bartolomé, ¹⁵ te inga tuku ra nani' Mateo, te inga tuku ra nani' Tomás, te inga tuku ra nani' Jacobo, te jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' ra, te inga tuku ra nani' Simón, te jaan' ndii, cuenta iin ti'vi te nani' Zelote nduu' ra. ¹⁶ Te inga tuku ra nani' Judas, te nduu' ñani Jacobo, te inga tuku ra nani' Judas Iscariote, te jaan' nduu' te ni sanakua'a Jesús so'lo' ndi'i' nda'a' te kuu' ka'nu'.

So'lo ni xaa a kii' ni nakaya kua'a' ne yivi', te ni sanda'a ña'a'
Jesús

(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Ndi'i' jaan', te ni nakaa' Jesús iku' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a jaan', te ni xikuiin a iin xaan' mii' kandaá. Te i'kan' ni nakaya kua'a' xava'a' ne ndikún ichi' a xiin' kua'a' xava'a' ne yivi', ne ni kiee ñuu Jerusalén, xiin' inga ñuu ña ñu'u'

nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ni kiee yoso' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón. Ni xaa ne jaan' te kuni so'o nia ña ka'an a. Te ni xaa tu nia te sanda'a ña'a' a nuu' kui'e ña ndo'o' nia. ¹⁸ Te ni sanda'a tu a ne ndo'o' xaa' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá nia. ¹⁹ Te sakuu' ne yivi' ni xika tondia ña'a', sakan' ña xiin' ndiee' ña kumi' a ni sanda'a a sakuu' ne kuni kuvi jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni sania'á Jesús xa'a' ne sañu'u' va Ndiosí (Mt. 5:1-12)

²⁰ Sakan' te ni ndoni'i Jesús nuu' a mii' ita' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne nda'vi kuu', sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá ndo'.

²¹ 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne xi'í soko vitin, sakan' ña sanda'ni a ndo'ó.

'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne xaku' vitin, sakan' ña kuaku ndo'.

²² 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó kij' kundasi' ne yivi' ndo'ó, te saxio' nia ndo'ó, te ka'an kini nia xiin' ndo', te kania'a nia xiin' ndo' xa'a' a ña ndikún ndo' yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

²³ Kii' sakan' ndii, va'a va kuni i'in ndo'ó, te sii' tu kuni ndo', sakan' ña iin ña va'a koo' chukuu' ni'i' ndo' ndivi'. Kuachi ndii sakan' tu ni sando'o' ne xii' yata' e', te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'.

²⁴ 'Ndisu ndo'ó, ne vika' ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña xa kumi' ndo' ña xakuatia' nimá ndo' iin yivi' yo'o' kuji'.

²⁵ 'Ndo'ó, ne xika' chitu' vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña kuxi'i va ndo' soko.

'Ndo'ó, ne xakú vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña kuaku suchi' ini va ndo'.

²⁶ 'Ndo'ó, ne ka'an va'a sakuu' ne yivi' xa'a' vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña iin kachi ni xaa tu ne xii' yata' e' xta'an' xa'a' te ni ka'an tiakú tun vixi.

Sania'á Jesús yoo' ña kundani e' ne ndasi' yoo'
(Mt. 5:38-48; 7:12)

27 'Ndisu ka'an i xiin' ndo'ó, ne xini so'o ña ka'an i vitin ndii: Kundani ndo' ne ndasi' ndo'ó. Te saa ndo' ña va'a xa'a' ne xi'é xini ndo'ó. 28 Te ka'an va'a ndo' xiin' ne sanacha'an' ndo'ó. Te ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ne kania'a xiin' ndo'. 29 Te naa' ni sa'ndia' yoo ka iin ta'vi' nuu' ndo' ndii, taxí tu ndo' tuku ta'vi' nuu' ndo' sa'ndia' nia. Te naa' yoo ka tu'un toto tití ndo' ndii, taxí tu ndo' ndini ndo' nda'a' nia. 30 Te yoo ka xikán ña'a ndo' ndii, taxí tu ndo' a. Te yoo ka xakui'na' ña'a ndo' ndii, nakan ka ndo' a nuu' nia. 31 Te saa kuní ndo' saa ne yivi' xiin' ndo' ndii, sakan' tu saa ndo'ó xiin' nia.

32 'Te naa' kundani ndo' ne ndani ndo'ó kuiti' ndii, koo' ndee iin ña va'a xaa' ndo' na sakan', kuachi ndii ndee ne koo' Ndiosí nuu' xaa' ña jaan'. 33 Te naa' saa ndo' ña va'a xa'a' ne xaa' ña va'a xa'a' ndo' kuiti' ndii, koo' ndee iin ña va'a xaa' ndo' na sakan', kuachi ndii ndee ne koo' Ndiosí nuu' xaa' ña jaan'. 34 Te naa' satatu ndo' ña'a ndo' nuu' ne ndiatu' ini ndo' nataxi a te koo ya'vi' a ndii, koo' ndee iin ña va'a xaa' ndo' na sakan', kuachi ndii ndee ne koo' Ndiosí nuu' satatu ta'an' ña'a nia, te natiin' kua'a' ka nia xata' a. 35 Ndisu ndo'ó ndii, kundani ndo' ne ndasi' ndo'ó, te saa ndo' ña va'a xa'a' ne jaan', te satatu ndo' ña'a ndo' te kundiatu ini ndo' nataxi nia a, te natiin ndo' iin ña va'a va, kundu ndo' si'e Ndiosí ña ka'nu' koo' chukuu'. Sakan' ña ña jaan' ndii, va'a ini a xini a ne taxi' ña chindani a, te va'a tu ini a xini a ne nia'a. 36 Na kundu ndo' ne kuvita ini xa'a' ne yivi' ndee naa xaa' yuva' e' Ndiosí kuvita ini a xa'a' nia.

Yo'o' sania'á Jesús ña va'a saa e' kuenta kuu' ne yivi'
(Mt. 7:1-5)

37 'Nätava' ndo' kuenta kuu' ne yivi', te nätava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó. Kätun' ndo' ne yivi', te kätun' Ndiosí

ndo'ó. Koo ka'nu' ini ndo'ó xa'a' ne yivi', te koo ka'nu' tu ini a xa'a' ndo'. ³⁸ Taxi ndo'ó ña'a ndo' nda'a' ne yivi', te taxi tu Ndiosí ña jaan' nda'a' ndo'. Ña jaan', kii' taxi ña'a' a ndii, chunku'va va'a ña'a' a, te chunkutu' ña'a' a, te kisi a ku'va jaan' te naku'un va'a ka a, te sakutu' kati'i' a nuu' toto ndo' ndee kuitia vi' ña'a jaan'. Kuachi ndii, xiin' ku'va ña chu'un' ndo' ña jaan', chu'un tu Ndiosí ña taxi a nda'a' ndo' —ni kachi Jesús.

³⁹ Te ni ka'an Jesús xiin' nia iin ña ka'an ndiaa ndii:

—Xini e' ña küvi kundiaka iin te kui'e nuu' tuku te kui'e nuu' ku'un ra ichi', kuachi ndii koyo uvi saa' ra ta'vi'. ⁴⁰ Iin te sakuaan ndii, süu' te xini ka nduu' te jaan' te sakan' te sania'á ña'a'. Ndisu kii' ndi'i sakuaan ra ña xini tuni jaan' ndii, kundu u ra ndee naa te sania'á ña'a' jaan'. ⁴¹ Vä'a xaa' un' xito' un' naá xi'e itun' nduchi' nuu' ta'an un', te xaa' un' kuenta kuu' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mii' un'. ⁴² Vä'a xaa' un' ña ka'an un' xiin' ta'an un' ndii: “Taxi na xta'ni' i xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' un', ñani i”, kii' xaa' un' kuenta kuu' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mii' un'. Te xasuvi' xiin' mii', va'a ka xi'na xta'ni' un' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mii' un'. Te sakan' kuvi koto'ni kaxi' un' te xta'ni' un' xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' ta'an un' jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús ña xiin' ña ka'an ne yivi' kuvi nakuni e' ndee nuu' ne yivi' nduu' nia

(Mt. 7:15-20; 12:33-35)

⁴³ Ndee iin itun' va'a küvi kuun nduu' nia'a nda'a', te ndee iin tun' nia'a küvi kuun nduu' va'a nda'a'. ⁴⁴ Kuachi ndii, i'in itun' tata ndii, kuvi nakuni e' nu' xiin' nduu' ña kuun nda'a' nu'. Sakan' ña küvi ka'ndia e' higo nda'a' tun' iñu', ni ndee küvi tu ka'ndia e' uva nda'a' iñu' kuii'. ⁴⁵ Te sakan' tu iin ne yivi' va'a ndii, xaa' nia ña va'a ña ñu'u' nimá nia, te ne nia'a ndii, xaa' nia ña nia'a ña ñu'u' nimá

n̄ia. Sakan' ña ña taxa'a chitu' n̄ia nimá n̄ia jaan' nduu' ña ka'án n̄ia.

Yo'ó ka'án ndiaa Jesús xa'a' uvi ta'an te xa'a' vi'e

(Mt. 7:24-27)

⁴⁶ ¿Ndichun na ka'án ndo' xiin' i ndii: “Yo'ó nduu' xto'o i, yo'ó nduu' xto'o i”, te xaa' ndo' ña ka'án i? ⁴⁷ Yoo ka kuaxi nuu' i, te xini so'o n̄ia ña ka'án i, te xaa' n̄ia a ndii, sania'á i ndo'ó yoo xiin' nakuitá n̄ia. ⁴⁸ Nakuitá ne jaan' xiin' iin te ni xava'a vi'e ra. Te jaan' ndii, kunu va ni xatia ra chichi xa'a' vi'e ndee ni tondia ra yuu' chie mii' ni sakania' ra xa'a' vi'e jaan'. Te kii' ni kiee kua'a' teñu'u' itia ndee ni ndaa ra, te ni kondia ndiee' ra' xa'a' vi'e jaan' ndii, ni nduva a, sakan' ña ni xa'a' ra a xata' yuu'. ⁴⁹ Ndisu yoo ka xini so'o ña ka'án i, te xaa' n̄ia a ndii, nakuitá n̄ia xiin' iin te ni xava'a vi'e ra. Te jaan' ndii, ni xa'a' ra vi'e jaan' nuu' ñu'u' kuiti', te ni sakania' ra xa'a' a. Te kii' ni kiee kua'a' teñu'u' itia, te ni ndaa ra, te ni kondia ndiee' ra' xa'a' vi'e jaan' ndii, ni nduva a, te ni nduxin xachi' a —ni kachi Jesús.

7

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús te xika' nuu' nuu' iin te xiin'

(Mt. 8:5-13)

¹ Te kii' ndi'i ni ka'an Jesús sakuu' ña jaan' nuu' ne jaan' ndii, ni keta a kua'an, te ni xaa a ñuu Capernaum. ² Te ikan' ni ndu'u' iin te xa'ndia chuun' nuu' ciento te xín'. Te xa kuni kuví kuu' iin te xika' nuu' nuu' ra, te kundani ya'a ra. ³ Te kii' ni xini te jaan' kuento xa'a' Jesús ndii, ni ti'vi' ra iin uvi te xixa nuu' ne judío te ka'an nda'vi ra xiin' Jesús, te kixin sanda'a a te xika' nuu' nuu' ra jaan'. ⁴ Te ni ndekuie te jaan' mii' iin' Jesús, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—iin te xata'an ña chindiee' ña'a' un' nduu' ra, ⁵ sakan' ña ndaní ra ne ñuu e', te ní xa'a mii' tú ra iin vi'e mii' nakayá ndu —ní kachi ra.

⁶ Te ní keta Jesús kua'an a xiin' ra. Te kij' xa kuyatin' a vi'e te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ní tí'vi' ra iin uví te xiní ta'an' xiin' ra, te kua'an ka'an te jaan' xiin' Jesús. Te ní ka'an ra xiin' a ndii:

—Ka'an te xa'ndia chuun' ndii: “Tákuie, sändi'ní xiin' mij' un' kōo' nduu' xachi' yu'u na ndi'vi' un' vi'e i, ⁷ xa'a' a jaan' na ní ndee ní kundieni i ña ku'un nata'an' i xiin' un'. Sakan' na kuii' ka'an chuun' kuiti' un', te nda'a te xika' nuu' nuu' i. ⁸ Kuachi' ndii yoo tú te xa'ndia chuun' nuu' yu'u, te yoo' tú te xíin' te xa'ndia chuun' yu'u nuu'. Te kij' ka'an i xiin' iin ra: Kua'an' ndii, kua'an ra. Te kij' ka'an i xiin' inga ra: Nia'a ndii, kuaxi ra. Te kij' ka'an i xiin' te xika' nuu' nuu' i: Saa un' ña yo'o' ndii, xaa' ra ña jaan'”, kachi ra —ní kachi te xiní ta'an' xiin' ra jaan' xiin' a.

⁹ Te kij' ní xiní so'o Jesús ña jaan' ndii, ní nandaní a ní xiní a te xa'ndia chuun' jaan'. Te ní ndiko kuiín a, te ní ka'an a xiin' ne ndikún ña'a' jaan' ndii:

—Ña nda'ku ka'an i xiin' ndo' ndii, tia'an kuní i ndee iin ne ta'an' e', ne Israel, ne ini xini yu'u ndee naa ini te jaan' —ní kachi a.

¹⁰ Te kij' ní nandiko' te ní tí'vi' te xíin' jaan' vi'e ndii, xa ní nda'a te xika' nuu' jaan'.

S'o'o ní xaa a kij' ní sanatiaku Jesús si'e iin ña' kuaan' ñuu Naín

¹¹ Te kij' ní xka'ndia ndia'vi' kivi' ndii, ní keta Jesús, te kua'an a ñuu ña nani' Naín. Te kua'an tú kua'a' ne ndikún ichi' a xiin' kua'a' xava'a ka ne yivi' xiin' a. ¹² Te kij' ní kuyatin' a yi'e' ñuu jaan' ndii, ní xiní a ña kua'an nataan' ne yivi' iin te ní xi'i. Te ní xi'i jaan' ndii, iin nda'a' ra sakan' nduu' si'e iin ña' kuaan', te kua'a' va ne ñuu jaan' kua'an

xiin' a'. ¹³ Te kii' ni xini xto'o e' ña' jaan' ndii, ni kuvita iní a xa'a' a', te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Kuäku un' —ni kachi a.

¹⁴ Te ni kuyatin a mii' kanu' te ni xi'i' jaan', te ni tondia nda'a' a ña'a' a, te ni xikuita te ndiso' ña'a', te ni ka'an Jesús ndii:

—Te lui, xiin' yo'ó ka'án i, ndokoo un' —ni kachi a.

¹⁵ Sakan' te ni ndokoo te ni xi'i' jaan', te ni xa'a' ka'án ra. Te ni sanakua'a ña'a' Jesús nda'a' si'i' ra. ¹⁶ Te ni yi'vi xava'a sakuu' ne yivi' jaan' kii' ni xini ña ña jaan', te ni xaka'nu' ña Ndiosí ka'án ña ndii:

—Iin te ka'nu' ka'án tiakú tu'un Ndiosí ni tuví tein e' —ni kachi ña.

Te ni ka'an tu ña ndii:

—Ndiosí ndii, kuaxi chindíee' a yoo', ne nduu' kuenta a —ni kachi ña.

¹⁷ Te ni kiku kuento xa'a' Jesús kanii' nuu' ñu'u' Judea xiin' sakuu' ñuu ña ñu'u' yatin jaan'.

*Ka'án Jesús xiin' ne yivi' xa'a' Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí
(Mt. 11:2-19)*

¹⁸ Te nda'a' xa'a' Juan ndii, ni ndatu'un' ndi'i' ra nuu' te jaan' xa'a' sakuu' ña xaa' Jesús. Te ni kana Juan jaan' uvi ta'an ra, ¹⁹ te ni ti'vi' ña'a' ra nuu' Jesús, te ndatu'un' ña'a' ra ndii: “¿Ñáá yo'ó nduu' ña ni tianu' Ndiosí sakakú ndu'u, uun va'a ka ndiatu' ndu xaa inga ra?, kachi ndo'”, ni kachi Juan xiin' te jaan'. ²⁰ Sakan' na kii' ni ndekuie te jaan' mii' iin' Jesús, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, ni ti'vi' ndu'u te ndatu'un' ndu yo'ó ndii: ¿Ñáá yo'ó nduu' ña ni ka'an Ndiosí ti'vi' a sakakú ndu'u, uun ñáá kuní a ndiatu' ndu xaa inga ra? —ni kachi ra.

21 Xa sava ni hora jaan' ni sanda'a Jesús kua'a' ne kuni kuvi xiin' ki'in' nuu' kui'e xiin' kui'e xii, te ni tava' tu a kua'a' ña ndiva'a nimá ne yivi', te ni sanda'a tu a kua'a' ne kui'e nduchi' nuu'. 22 Te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' Juan ña ni xini nduchi' nuu' ndo' xiin' ña ni xini so'o ndo'. Ne kui'e nduchi' nuu' ndii, nuniá' nduchi' nuu' nia, ne kui'e xa'a' ndii, nakaka' nia, ne kumi' kui'e te'i ndii, nda'a nia, ne so'o' ndii, nuniá' so'o' nia, ne ni xi'i' ndii, natiaku nia, te ne nda'vi kuu' ndii, ka'án ndoso' i tu'un va'a nuu' nia. 23 Te sañu'u' va Ndiosí ne ñakoo ña ini nia xini nia yu'u —ni kachi a.

24 Te kij' ni kiee te jaan' kua'an ra ndii, ni xa'a' Jesús ndatu'un' a ne yivi' xa'a' Juan ndii:

—¿Yoo ni xa'an koto ndo' kij' ni xa'an ndo' mii' taxin' kaa'? ¿Ñáá ni xan koto ndo' iin te yivi', te xiko' ndee naa xiko' tun' yoo' xaa' tachi'? 25 Süu' sakan' nduu' a. ¿Yoo ni xan koto ndo' na sakan'? ¿Ñáá iin te yivi' te ni'nu' toto ndatun' va? Süu' sakan' nduu' a, sakan' ña te yivi', te ni'nu' toto ndatun' jaan' te ndiee' sii' ra ndii, vi'e rey ndiee' te jaan'. 26 Sakan' na kuu', ¿yoo nduu' ra ni xa'an koto ndo'? ¿Ñáá iin te ka'án tiakú tu'un Ndiosí? Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, suvi xna'a ra, ndisu ya'a ka te sakan' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí kujiti' nduu' te jaan'. 27 Sakan' ña xa'a' Juan jaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii:

Koto un', ti'vi' i xi'na iin te xika' nuu' nuu' i, te te jaan' sakoo' tu'va ne yivi' xa'a' un'. Sakan' kachi a.

28 'Te ka'án i xiin' ndo' ña tia'an tuvi iin te ka'nu' ka iin yivi' te sakan' Juan jaan', ndisu tein ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, ne yivi' ne nda'vi so'o' kujiti' nduu' ne ka'nu' ka ikan' te sakan' Juan jaan'. 29 Te sakuu' ne ni xini so'o' ña ni ka'an te jaan', ndee te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu

Roma ndii, ni nia'a nia ña ña ndaku xaa' Ndiosí, sakan' na ni chichi nia kuenta a ni xaa Juan jaan'. ³⁰ Ndisu te fariseo xiin' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni xasiin' ra ña kuní Ndiosí xa'a' ra, sakan' ña ni nama ra nimá ra, ña jaan' na ni sakuchi' ña'a' Juan kuenta a.

³¹ ¿Ndee ña nakata i xiin' ne ndiee' iin yivi' vitin? Te, ¿yoo xiin' nakuitá nia? ³² Nakuitá nia xiin' ndee' naa ne kuachi', ne xasiki' xiin' ta'an' ma'in' ya'vi, te ka'an xiin' ta'an' nia ndii: “Ni tiví ndu tun' yoo', te ni taxa'a' ndo'. Ni xita ndu yaa nda'vi kua'an, te ni xaku ndo'”, kachi xiin' ta'an' nia. ³³ Sakan' kuu' nia, kuachi' ndii ni kixin Juan te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, te ni xixi va'a ra, te ni ndee' ni xi'i tu ra vino. Te ni ka'an ndo' ña ña ndiva'a naá nimá ra. ³⁴ Ikan' te ni xaa yu'u, ña nduu' tu te yivi', te xixi' va'a i, te xi'i' i, te ka'an ndo' ña iin te xixi' ndasi' nuu' nduu' i, te nduu' tu i iin te xini. Te ka'an tu ndo' ña nduu' i te ndiaka' ta'an' xiin' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu' Roma xiin' tuku te xaa' kuachi, kachi ndo'. ³⁵ Ndisu ne kumi' ña ndichi ndii, nia'á nia a xiin' ña xaa' nia —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an Jesús vi'e iin te fariseo, te nani' Simón

³⁶ Iin te fariseo ni ka'an nda'vi xiin' Jesús te kun kuxi a vi'e ra. Te ni ndi'vi a, te ni xikundu'u' a te kuxi a nuu' mesa. ³⁷ Ikan' te ni xaa iin ña'a', ña' xaa' kuachi, sakan' ña ni xini a' kuento ña ndu'u' Jesús vi'e te fariseo jaan' xixi' a, te ni'i' a' iin limita yuu' ña ni kua'a xiin' alabastro mii' naá xa'an xavixin' xava'a. ³⁸ Te ni kuyatin' a' xata' Jesús xaku' a' iin' xiti' a' xa'a' a, te ni xa'a' xitía tikui nduchi' nuu' a', te ni chii xa'a' Jesús, sakan' te ni sanayaa' a a' xiin' ixi' xini' a', te ni chito tu a a', te ni sakaa' a' xa'an xavixin' jaan' xa'a' a. ³⁹ Kii' ni xini te fariseo, te ni kana Jesús, te kuxi a vi'e ra jaan', ña xaa' ña'a' jaan' xiin' a ndii, ni ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “Te yivi' kaa' ndii, naa' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí

xna'a nduu' ra ndii, nakuni ra ndee nuu' ña'a' nduu' ña' tondíá ña'a' kaa', sakan' ña' ña' xaa' kuachi nduu' a", ni xanini ra xiin' nimá ra. ⁴⁰ Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Simón, yoo iin ña kuni ka'an i xiin' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii:

—Maestro, ka'an xiin' i —ni kachi ra.

⁴¹ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Yoo uvi ta'an te yivi', te ni tatu xu'un' nuu' iin te satatu xu'un'. Iin ra ndii u'un ciento ndiso' ika' ña'a' ra. Te inga ra ndii, uvi xiko uxi ndiso' ika' ña'a' ra. ⁴² Te kii' ni kuví sanandiko' uvi saa' ra xu'un' ña ni tatu ra jaan' ndii, ni yoo ka'nu' ini te satatu xu'un' jaan' xa'a' uvi saa' ra. Te ka'an xiin' i vitin, ¿ndee te yivi' jaan' nduu' te nia'a ña kundani ka ra te satatu xu'un' jaan'? —ni kachi Jesús.

⁴³ Te ni nakuiin Simón ndii:

—Tuu i ndii, te ni ndiso ika' kua'a' ka ña'a' jaan' nduu' te kundani ka ña'a' —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an un' —ni kachi a.

⁴⁴ Sakan' te ni nakoto a nuu' ña'a' jaan', te ni ka'an a xiin' Simón ndii:

—¿Xa ni xini un' ña xaa' ña'a' kaa' xiin' i? Kii' ni xaa i vi'e un' ndii, ni taxi un' tikui natia i xa'a' i. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, xiin' tikui nuu' a' ni sachi' a' xa'a' i, te xiin' ixi' xini' a' ni sanayaa' a' a. ⁴⁵ Te ni ndee nuu' i ni chito un'. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, tia'an vikuin a' chito a' xa'a' i ndee kii' ni xaa i vi'e un'. ⁴⁶ Te ni ndee xa'an oliva ni saka' un' xini' i. Ndisu ña'a' yo'o' ndii, ni saka' a' xa'an xavixin' xava'a xa'a' i. ⁴⁷ Xa'a' a jaan' na ka'an i xiin' un' ndii, tee' ndee kua'a' ya'a kuachi ndiso' ña' kaa' ndii, xa ni ndoyo a, sakan' ña kua'a' va kundani a' yu'u. Ndisu yoo ka tuu ña sie kuiti' kuachi nia ni ndoyo ndii, sie kuiti' kundani nia yu'u —ni kachi a.

48 Te n̄i ka'an a xiin' ña' jaan' ndii:

—Xa n̄i ndoyo kuachi un' —n̄i kachi a.

49 Te, te yivi' te ndiee' xixi' xiin' Jesús ndii, n̄i xa'a' ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Yoo nduu' te kaa', tuu ra, na ka'an ra ña xa n̄i ndoyo kuachi ña' kaa'? —n̄i kachi ra.

50 Te n̄i ka'an ka Jesús xiin' ña' jaan' ndii:

—Xa'a' a ña in̄i un' xini un' yu'u ndii, xa n̄i kaku un' nuu' kuachi un'. Kua'an te Ndiosí na taxi ña mani' koo xiin' un' —n̄i kachi a.

8

Yo'o' ka'an a xa'a' ña'a', ne n̄i ch̄indiee' ta'an' xiin' Jesús

1 Te kii' n̄i xka'ndia ña jaan' ndii, n̄i xa'an Jesús xiin' te ux̄i uv̄i nda'a' xa'a' a jaan' saa ñuu xiin' nda'a' a ka'an ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'. 2 Te kua'an tu ndia'vi' ña'a', ne n̄i ndiakā ta'an' xiin' a. Sava ne jaan' n̄i sanda'a a nuu' kui'e, te sava tuk̄u n̄i ta'va' a ña ndiva'a nimá. Iin' ña'a' jaan' nani' María Magdalena, ña' n̄i ta'va' Jesús ux̄a ta'an ña ndiva'a nimá. 3 Te inga ña'a' jaan' nani' Juana, ña' si'i Chuza, te ndiso' chuun' xa'a' ña'a' Herodes. Te inga ka ña'a' jaan' nani' Susana, xiin' ki'in' tuk̄u ña'a', ne n̄i ch̄indiee' ña'a' xiin' ña'a' n̄i.

S̄o'o' kua'an ña n̄i sania'á Jesús xa'a' iin' ñu'u' mii' kiku' iin te yivi' nd̄ikin'

(Mt. 13:1-15; Mr. 4:1-20)

4 Te kii' n̄i nakaya kua'a' koo' chukuu' ne yivi', ne n̄i kiee ki'in' ñuu, te kun̄i n̄i Jesús ndii, n̄i ka'an a iin' ña ka'an ndiaa nuu' n̄i:

5 —Unta' ndii, n̄i keta iin te yivi' kua'an kiku' ra nd̄ikin' trigo mii' xika' ra. Te kii' kiku' ra nd̄ikin' jaan' ndii, sava a n̄i koyo nuu' ichi', te n̄i xain ne yivi' a. Te n̄i ndekuie tu

saa, ti' ta'nu' ndivi', te ni xaxi' ri' a. ⁶ Te sava tuku ndikin' ni koyo mii' yaxin' va ndoso' ñu'u' xata' yuu'. Te kii' ni ndutia a ndii, ni ichi xachi' a, sakan' ña ni nayaa ñu'u' mii' ita' a. ⁷ Te sava tu tuku a ni koyo tein ku'u iñu'. Te kii' ni xa'nu iñu' jaan' ndii, ni tavi a itia trigo jaan', te ni xa'ni' ndi'i' ña'a' a. ⁸ Te sava ka tuku a ni koyo nuu' ñu'u' ña'ma. Te ni ndutia a, te ni xa'nu a, te ni kuun ya'a ndikin' a. Te i'in itia trigo jaan' ni taxi ndee ciento vi' ndikin' —ni kachi a.

Kii' ndi'i' ni ka'an Jesús ña jaan', ikan' te ni ka'an ti'e' ka a ndii:

—Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ni ka'an i —ni kachi a.

Yo'o' sanakuachi' Jesús ña ka'an ndiaa jaan'

(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Te nda'a' xa'a' Jesús ndii, ni ndatu'un' ña'a' ra saa kuni kachi ña ni ka'an ndiaa a jaan'. ¹⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí ña kundani ndo' ña xiní mii' kujiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu nuu' inga ne yivi' ndii, xiin' ña ka'an ndiaa kujiti' ka'an i. Sakan' te tee' ndee xito' nia ndii, koo' xachi' a kuvi kuni nia. Te tee' ndee xini so'o te xini so'o nia ndii, kundani nia a.

Ka'an Jesús ndee ña kuni kachi ña ka'an ndiaa xa'a' te kiku' ndikin' jaan'

(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ Ña yo'o' kuni kachi ña ka'an ndiaa i jaan'. Ndikin' jaan' nduu' ndee naa tu'un Ndiosí. ¹² Te ichi' mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Te kii' ndi'i' xini so'o nia a ndii, kuaxi ña ndiva'a, te tu'un' a ña jaan' nimá nia te kuini nia kuni nia Ndiosí te kaku nia nuu' kuachi nia. ¹³ Te ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava tuku ne yivi', ne xini so'o

tɔ'ʉn Ndiosí, tɛ vɑ'a kuni nɪɑ natiin' nɪɑ a. Ndisu kōo' tɔ'o' a nimá nɪɑ, xa'a' a jaan' na iin kani' tɔ'o' kandixa' nɪɑ, tɛ kii' ndo'o' nimá nɪɑ ndii, nakoo' nɪɑ tɔ'ʉn jaan'. ¹⁴ Tɛ ñu'u' mii' yoo ku'u' iñu', mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o' tɔ'ʉn Ndiosí. Ndisu kiee' so'o' nɪɑ kua'an nɪɑ, tɛ xa'a' ndi'ni va nimá nɪɑ xa'a' ña yoo iin yivi', xiin' xa'a' ña vika', xiin' ña sii' ña yoo iin yivi'. Tɛ tavi sakuu' ña jaan' tɔ'ʉn jaan', tɛ nanduu' a ndee naa ña kōo' ndikin' kuun' nda'a'. ¹⁵ Tɛ ñu'u' ña'ma mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa ne xini so'o' tɔ'ʉn jaan', tɛ xika' ndaku nɪɑ xiin' a, tɛ ini nɪɑ xini nɪɑ a xiin' nimá vɑ'a. Tɛ kundieni nɪɑ xaa' nɪɑ ña ka'an tɔ'ʉn jaan'.

*Sania'á Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' kaa tuún
(Mr. 4:21-25)*

¹⁶ 'Ndee iin ne yivi' nākun' kaa tuún, tɛ kani nɪɑ tixin iin kisi, ni ndee kani tɔ'ʉn a tixin iin tun' xtɔ. Süu' jaan' ndii nakun' nɪɑ a, tɛ xani' nɪɑ a mii' sukun tɛ kuvi tuvi' nuu' ne xka'ndía tixin vi'e. ¹⁷ Kuachi ndii kōo' ndee iin ña iin' sa'vi ña nätuvi, tɛ kōo' tɔ'ʉn ndee iin ña ñu'u' si'e ña nätuvi saa Ndiosí, tɛ kuni ne yivi' a naá kivi'. ¹⁸ Chuun xa'a' va ndo' saa xini so'o' ndo' ña ka'an i xiin' ndo'. Kuachi ndii, yoo ka kundani sava ña ka'an i jaan' ndii, taxi i ña kundani kua'a' ka nɪɑ a. Ndisu yoo ka täxi' so'o' xa'a' a jaan' ndii, ndee ña sie, ña tuu nɪɑ kundani nɪɑ, nandoso' nɪɑ saa i —ni kachi a.

*So'o' ni xaa a kii' ni kixin si'i' Jesús xiin' ñani a nanduku'
ña'a' nɪɑ
(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)*

¹⁹ Sakan' tɛ ni xaa si'i' Jesús xiin' ñani a vi'e mii' iin' a. Ndisu ni kuvi kuyatin nɪɑ nuu' a sakan' ña chitu' ni'i va ne yivi'. ²⁰ Ni ka'an iin ne yivi' xiin' a ndii:

—Tákui'e, si'i' un' xiin' ñani un' ndii, ki'e ita' nia, te kuni kuni nia yo'ó —ni kachi nia.

²¹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ne jaan' ndii:

—Ndee naa si'i' xiin' ñani i nduu' sakuu' ne xini so'ó tu'un Ndiosí, te xaa' nia ña ka'an a —ni kachi a.

So'ó ni xaa a kii' ni ka'an chuun' Jesús, te ni xikuiin tachi' ndiee'

(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² Unta' ndii, ni sko'nu' Jesús tixin iin tundo' xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—To'ó' ndo', te xka'ndia e' tuku ta'vi' xioo mini —ni kachi a.

Sakan' te ni keta a kua'an a xiin' ra. ²³ Te kii' kua'an ra nuu' mini jaan' ndii, ni kixin Jesús. Te ni xa'a' xika' ndiee' tachi', te ni xa'a' ko'ni' tikui tixin tundo' jaan', te xa ndeka'nu xa ndeka'nu nu'. ²⁴ Te ni sandoto' ra Jesús ka'an ra xiin' a ndii:

—¡Tákui'e, tákui'e, xa kuni ndoñu'u' e'! —ni kachi ra.

Te ni ndoko' a, te ni ka'an chuun' a xiin' tachi' xiin' tikui mini, te ni xikuiin ndoo tachi' jaan', te ni nakunaa taxin' tu tikui mini jaan'. ²⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Náa tia'an tu ini ndo' xini ndo' yu'u? —ni kachi a.

Te ni nandan' yi'vi ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Yoo nduu' tu te yivi' kaa', na kuii' ndee tachi' xiin' tikui mini ka'an chuun' ra xiin', te kandixa' ña'a' a? —ni kachi ra.

So'ó ni xaa a kii' ni tava' Jesús ña ndiva'a nimá iin te ñu'u' Gadara

(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶ Sakan' te ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndee tuku ta'vi' yu'u' mini Galilea jaan', nuu' ñu'u' ne Gadara. ²⁷ Te kii' ni nuu' Jesús tundo' jaan' ndii, ni kixin nata'an' iin te Gadara xiin' a, te jaan' ndii, ña ndiva'a naá nimá ra. Te xa

na'a' va sando'o' ña'a' a te kōo' toto ni'nu' ra, te ni ndee ndü'u' tu ra vi'e. Süu' jaan' ndii yavi ndii ndu'u' ra. ²⁸ Te kii' ni xini ra Jesús ndii, ti'e' va ni nde'i' ra te ni xikuiin xiti' ra nuu' a ka'an ra ndii:

—¿Ndichun kuaxi un' sataña'a' un' yu'u, Jesús si'e Ndiosí ndu'u' ndivi'? Ka'an nda'vi i xiin' un' ña sando'o' u'vi un' yu'u —ni kachi ra.

²⁹ Ni ka'an ra sakan' xiin' a sakan' ña xa ni ka'an chuun' a xiin' ña ndiva'a jaan' ña keta a nimá ra. Kuachi ndii xa na'a' va xiko' ni'i' ña'a' ña ndiva'a jaan'. Tee' ndee satiín ña'a' ne yivi' xiin' karena ndu'u', uun xiin' kaa ña yoo tivi, ndii xa'ndia ra ña jaan', te taxi' ña'a' ña ndiva'a jaan' te kua'an ra mii' taxin' kaa'. ³⁰ Te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Saa nani' yo'ó? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra ndii:

—Legión nani' i —ni kachi ra.

Ni ka'an ra ña jaan', kuachi ndii kua'a' va ña ndiva'a ni ko'ni nimá ra. ³¹ Sakan' te ni ka'an nda'vi va ña ndiva'a jaan' nuu' Jesús, ña ti'vi' ña'a' a yavi kunu va. ³² Yatín i'kan' ni yoo iin itun te ndoso' iin ti'vi' chie kiní xaxi' ri' ku'u. Te ni ka'an nda'vi tukuu a xiin' Jesús ña taxi a ña kun ko'ni a tixin kiní jaan'. Sakan' te ni taxi Jesús ña ko'ni a tixin ri'. ³³ Te ni kiee ña ndiva'a jaan' nimá te yivi' jaan', te ni ko'ni a tixin kiní jaan'. Te ni taxta'an' ri' ni nakaa' ri' mii' nako' itun jaan' ndee ni koyo ri' mini te ni ka'a ndoo ri' te ni xi'i ri'.

³⁴ Te yivi' te ndiee' xito' kiní jaan' ndii, ni xinu ra kuan nu'u ra kij' ni xini ra ña ni ndo'o' ti' jaan'. Te ni ka'an ra xiin' ne ndiee' ñuu ra ndee ña ni xka'ndia. Te ni ka'an tu ra xiin' ne ndiee' yatín ñuu jaan'. ³⁵ Te ni kiee ne yivi' kuan kuní nduchi' nuu' nia ndee ña ni xka'ndia i'kan'. Te ni ndekuie nia mii' iin' Jesús, te ni xini nia, te ni ñu'u ña ndiva'a nimá ndu'u' ra nuu' Jesús, ni'nu' ra toto, te xa

kuv̄i tu xanini va'a ra. Kii' ni xini ne yivi' ña jaan' ndii, ni yi'vi va ña. ³⁶ Te ne yivi' ne ni xini nduchi' nuu' ña ni xka'ndia jaan' ndii, ni ka'an ña xiin' inga ne yivi' ña ni sanda'a Jesús te ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan'. ³⁷ Te sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' Gadara jaan' xiin' nda'a' a ndii, ni ka'an nda'vi ña nuu' Jesús, ña na ku'un a, sakan' ña ni yi'vi xava'a ña. Te kii' skó'nu' a tixin tundo'o' kua'an a ndii, ³⁸ ni xikan te ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan' ña saa Jesús ña va'a te taxi a ña ku'un na ra xiin' a. Ndisu ni ndei' ña'a' Jesús ka'an a xiin' ra ndii:

³⁹ —Kuan nu'u vi'e un', te ka'an un' xiin' ne yivi' sakuu' ña ka'nu' ña ni xaa Ndiosí xa'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni nandiko' ra ñuu ra, te ni ka'an ra xiin' sakuu' ne yivi' jaan' sakuu' ña ka'nu' ña ni xaa Jesús xiin' ra.

So'o ni xaa a kii' ni sanatiaku Jesús ña' si'e Jairo, te ni sanda'a tu a iin ña' ndo'o' kui'e ní'

(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

⁴⁰ Te kii' ni nandiko' Jesús ndii, ni natijn mani' va ña'a' ne yivi' kua'a' jaan', sakan' ña xa ndiee' ña ndiatu' ña'a' ña. ⁴¹ Sakan' te ni kuyatin iin te nani' Jairo nuu' Jesús. Te jaan' ndii, te xandia chuun' xa'a' vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan' nduu' ra. Te ni xikuiin xiti' ra nuu' a, te ni ka'an nda'vi va ra xiin' a ña ku'un a vi'e ra. ⁴² Sakan' ña yoo iin ndaa' kulú' ña' sie si'e ra ña' kumi' uxí uvi' kuiya tío', te xa yoo a' kuv̄i a'.

Te kii' kua'an Jesús xiin' ra ndii, ndee ku'ni' vi' ña'a' ne yivi' jaan' kua'an ña. ⁴³ Te tein ne yivi' jaan' ka'ni iin ña' ndo'o' kui'e ní', te xa uxí uvi' kuiya kua'an ña ndo'o' a' kui'e jaan'. Te xa ni ndi'i ndoo xu'un' a' ni xa'ni' a' nda'a' ki'in' te tatan', ndisu ndee iin ra ni kuv̄i sanda'a ña'a'. ⁴⁴ Te ni kuyatin a' xata' Jesús, te ni tondia nda'a' a' yu'u' toto a.

Te xaka'án e' te ni xikuijn ní' a' jaan'. ⁴⁵ Ikan' te ni ka'an Jesús ndii:

—¿Yoo ni tondia nda'a' yu'u? —ni kachi a.

Te xa'a' a ña sakuu' nia ni ka'an ña ni tondia nda'a' ña'a' nia ndii, ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Koto un', tákui'e, saa vi' kua'a' ne yivi' ku'ni' yo'ó, te chinda'a' nia yo'ó, te kusaa' ndatu'ún' un' ndii, yoo ni tondia nda'a' toto i, kachi un' —ni kachi ra.

⁴⁶ Ndisu ni ka'an Jesús ndii:

—Xini i ña ni tondia iin ne yivi' yu'u, sakan' ña ni xini i ña ni kiee ña ndiee' i, te ni nda'a' iin ne yivi' —ni kachi a.

⁴⁷ Te kii' ni xini ña'a' jaan' ña küvi' tisi'e xiin' mii' a' ndii, kisi' yi'vi ña'a' a. Te ni kuyatin' a', te ni xikuijn xiti' a' nuu' Jesús. Te ni ka'an a' xiin' a nuu' sakuu' ne yivi' jaan' ndee xa'a' ni tondia a' yu'u' toto a, xiin' saa vi' numi' ni nda'a' a'. ⁴⁸ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Xa ni nda'a' un', pia'un, xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u. Kua'an te Ndiosí na taxí ña maní' koo xiin' un' —ni kachi a.

⁴⁹ Kii' kusaa' ka'án ka Jesús xiin' ña' jaan' ndii, ni xaa iin te ni kiee vi'e Jairo, te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra xiin' Jairo jaan' ndii:

—Tákui'e, xa ni ndoñu'u' ndi'i ña' si'e un'. Sataña'a' ka un' nuu' maestro ñaa' —ni kachi ra.

⁵⁰ Te Jesús ndii, ni xini so'o a ña ni ka'an te jaan', te ni ka'an a xiin' Jairo ndii:

—Kaka nimá un', ini kuiti' un' kuni un' yu'u, te ña' si'e un' ndii, natiaqu' a' —ni kachi a.

⁵¹ Te kii' xka'ndía Jesús vi'e Jairo jaan' ndii, ni taxí a xka'ndia ndee ka ne yivi' mii' kandu'u' ña' ni ndoñu'u' jaan', süu' jaan' ndii Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, xiin' yuva' si'i' ña' sie jaan' kuiti' ni taxí a xka'ndia xiin' a. ⁵² Te kii' sakan' ndii, kuaa' sakuu' ne yivi' xaku' suchi' ini nia xa'a' ña' ni xi'i' jaan'. Te ni ka'an Jesús xiin' ne jaan' ndii:

—Kuäku ka ndo' xa'a' ña' sie kaa'. Kuachi ndii kuäsa' ni xi'i a', süu' jaan' ndii kixín kuiti' a' —ni kachi a xiin' nia.

⁵³ Te ni xaku ndiaa ichi ña'a' ne yivi' jaan', sakan' ña xiní nia ña xa ni xi'i a'. ⁵⁴ Te ni tiin a nda'a' ña' sie jaan', te ti'e' ni ka'an a ndii:

—Ña' sie, ndokoo un' —ni kachi a.

⁵⁵ Sakan' te ni natiaku a'. Te iin ni ndokoo tio' a'. Te ni ka'an chuun' Jesús xiin' yuva' si'i' ña' jaan', ña taxi nia ña kuxi a'. ⁵⁶ Te ni nandaní va yuva' si'i' ña' sie jaan'. Te ni ka'an ndiee' va Jesús xiin' nia ña ka'an nia xiin' ndee iin ne yivi' ña ni xaa a sakan'.

9

Só'o ni xaa a kii' ni ti'vi' Jesús te nda'a' xa'a' a te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un a

(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

¹ Te ni nakaya Jesús te uxí uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, te ni taxi a ndiee' ra te kuví tava' ra sakuu' nuu' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi'. Te ni taxi tu a ndiee' ra te kuví sanda'a ra ne kuni kuví. ² Te sakan' tu ni tianu' ña'a' a te ka'an ndoso' ra xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' te sanda'a tu ra ne yivi'. ³ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Köni'i ndo' ndee iin ña'a' ku'un ndo' ichi'. Köni'i ndo' tun' katuvi' ndo', ni ndee tindaa' ndo', ni ndee ña xaxí', ni ndee xu'un', ni ndee inga ndini. ⁴ Ndee ka vi'e ne yivi' mii' xaa ndo' ndii, ikan' kuiti' kundiee ndo' ndee kiee ndo' ñuu jaan'. ⁵ Te naa' xaa' ndo' iin xaan', te nätiin' va'a ne yivi' ndo'ó ndii, kiee ndo' ñuu jaan', te sakoyó ndo' yaka' ndixan' ki'i' ndo'. Te xiin' ña jaan' sakuni' ña'a' ndo' ña koo nia tundo'o' —ni kachi Jesús.

⁶ Sakan' te ni kiee ra kua'an ra saa ñuu ka'an ndoso' ra tu'un va'a, te sanda'a ra ne kuni kuví mii' ka kua'an ra.

So'ŋ ni xaa a kii' ni xi'i Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí

(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷ Kii' ni xini so'ŋ Herodes, te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu', sakuu' ña ni xaa Jesús ndii, ni ndi'ni va ra xa'a' a. Sakan' ña sava ne yivi' ka'an ndii: “Ni natiaku Juan, te te jaan' nduu' Jesús”, kachi nia. ⁸ Te sava tuku nia ka'an ndii: “Elías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' ra”, kachi nia. Te sava tuku nia ka'an ndii: “Iin te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' ra, te ni natiaku ra”, kachi nia. ⁹ Ndisu ni ka'an Herodes xiin' nimá ra ndii: “Yoo' ni ka'an chuun', te ni kendoro' ra sukun' Juan jaan'. Sakan' na kuii', ¿yoo nduu' tu' Jesús, te xini so'ŋ e' ndatu'un' ne yivi' xa'a' jaan'?” ni kachi ra xiin' nimá ra. Te ni kuni ra nata'an' ra xiin' Jesús.

So'ŋ ni xaa a kii' ni sakuxi' Jesús u'un mií te yivi'

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰ Kii' ni nandiko' te ni tianu' Jesús ka'an ndoso' jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' a sakuu' ña ni xaa ra mii' ni xa'an ra. Sakan' te ni naka siin' ña'a' a, te kua'an a iin xaan' mii' taxin' kaa' xiin' ra yatın iin ñuu ña nani' Betsaida. ¹¹ Ndisu kii' ni xini ne yivi' kua'a' xava'a jaan' mii' kua'an Jesús ndii, ni xikundikun ña'a' nia. Te kii' ni ndekuie nia nuu' a ndii, ni natiin mani' ña'a' a, te ni sania'a ña'a' a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', te ni sanda'a tu ña'a' a. ¹² Te kii' ni kuaa' kua'an ndii, ni kuyatın te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, sandutía un' ne yivi' kua'a' kaa' te kiku nia ku'un nia xa'a' ku'u, uun ñuu' kuali' ña ñu'u' yatın, te ni'i' nia mii' kusun nia, te sata' tu nia ña kuxi nia, sakan' ña yo'o' ndii, kōo' a yoo kuxi nia saa e' —ni kachi ra.

¹³ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ndo'ó taxi ña kuxi nia —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—U'un ta'an so'ḡ xita' va'a xiin' uvi ta'an tiaka' kuiti' kumi' ndu. Kūvi sata' ndu ña xaxi' xa'a' sakuu' ne yivi' kaa', ran' —ni kachi ra.

¹⁴ Sakan' ña kuyatin' u'un mií kuu' miji' ndi'i' te yivi' kuiti'. Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Natandiee ti'vi ndo' ne yivi' kaa', uvi xikḡ uxi nia kundiee i'in ti'vi saa ndo' —ni kachi a.

¹⁵ Te sakan' ni xaa ra, te ni xikundiee sakuu' ne yivi' jaan'. ¹⁶ Sakan' te ni ki'in Jesús u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan'. Te ni nakoto a ndivi', te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Sakan' te ni sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan', te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan'. ¹⁷ Sakan' te ni xixi sakuu' nia ndee ni nda'ni nia. Ndi'i' jaan', te ni nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a ña'in' xiin' tiaka'. Te ni sakutu' ra uxi uvi ta'an íka' na'nu' xiin' ña ni ndoo ndoso' jaan'.

Ka'an Pedro ña Jesús nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú yoo'

(Mt. 16:13-20; Mr. 8:27-30)

¹⁸ Unta' kii' ni kuxiḡ Jesús te ka'an a xiin' Ndiosí ndii, ni yoo yatín te nda'a' xa'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Yoo nduu' yu'u, kachi ne yivi'? —ni kachi a.

¹⁹ Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava ne yivi' ka'an ña Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, nduu' un', te sava tuku nia ka'an ña Elías nduu' un', te sava tuku nia ka'an ña inga te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', te ni natiaku ra, nduu' un', kachi nia —ni kachi ra.

²⁰ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Te ndo'ó tuku, ¿yoo nduu' yu'u, kachi ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakuiin Pedro ka'an ra xiin' a ndii:

—Yo'ó nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi'
—ni kachi ra.

²¹ Ndisu ni ka'an chuun' ndiee' a xiin' ra ña ka'an ra
xiin' ndee iin ne yivi' yoo nduu' a.

Ka'an Jesús ndee ña kundo'o a te kuvi a

(Mt. 16:21-28; Mr. 8:31)

²² Te ni ka'an tu Jesús xiin' ra ndii:

—Kuní a ña kundo'o u'vi va yu'u, ña nduu' tu te yivi'. Te
sandiee kui'e te xixa nuu' ñuu yu'u, xiin' sutu kuu' nuu',
xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Te ka'ni' ra yu'u, ndisu
natiaku i kivi' ña uni —ni kachi a.

Ka'an Jesús saa kuní a saa e' te kundikun e' ichi' a

(Mt. 10:38-39; Mr. 8:34—9:1)

²³ Te ni ka'an tu Jesús xiin' sakuu' ne ndiee' jaan' ndii:

—Naa' yoo ka kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuní a
ña nakoo nia ña kuní mii' nia, te na koo tu'va tu nia
te kundo'o nia i'in kivi' kua'an ndee naa kundo'o i nuu'
krusín, te kundikun nia yu'u. ²⁴ Kuachi ndii, yoo ka kuni
sakakú xiin' mii' mii' ndii, kuvi nia. Ndisu yoo ka taxi' kivi'
ñuu nia xa'a' ichi' yu'u ndii, natiin nia kivi' ñuu ña koo'
kivi' ndi'i'. ²⁵ Te kuasa' kuní tu kivi' ñuu iin ne yivi' naa'
kanando nia sakuu' ña'a ña yoo iin yivi', te kuvi nia nuu'
Ndiosí. ²⁶ Te yoo ka kuchani xa'a' yu'u xiin' xa'a' tu'un i
ndii, iin kachi kuchani tu yu'u, ña nduu' tu te yivi', xa'a' ne
jaan' nuu' Ndiosí kii' kixin tukuu i iin yivi' xiin' ña ndiee'
yuva' i Ndiosí, xiin' ña ndiee' sakuu' ángele ña xika' nuu'
nuu' a. ²⁷ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ka'ni sava ne
yivi' tein ndo'ó yo'o vitin ndii, kuvi nia ndee kuni nia saa
xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi a.

*So'o ni xaa a kii' ni nandu ndatun' va nuu' Jesús, te ni yi'e
tu toto a*

(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸ Kij' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni xka'ndia yatin' unia kivi', te ni naka a Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, te kua'an siin' a xiin' ra iin tindu' sukun te ka'an a xiin' Ndiosí. ²⁹ Te kij' ka'an Jesús xiin' a ndii, ni nandu'u ndatun' va nuu' a, te toto a ndii, ni nandu'u yaa ndee yi'é vi' a. ³⁰ Ikan' te ni tuv'i uvi' ta'an te yivi', te ndatu'un' ra xiin' a, te jaan' nduu' Moisés xiin' Elías. ³¹ Te ni tuv'i ra xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'. Te ndatu'un' ra xiin' Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuvi' a te saxinú a ña saa a ñuu Jerusalén. ³² Te Pedro xiin' te ndiee' xiin' ra jaan' ndii, kuni kusun xava'a ra, ndisu ni yoo ñu'u' ini ra ni xaa ña ni xini ra, ña yi'é ndatun' koo' chukuu' Jesús xiin' uvi' saa' te ita' xiin' a jaan'. ³³ Kij' kua'an Moisés xiin' Elías, te ni ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Va'a ña kuaxi ndu yo'o', tákui'e. Na kasa'a ndu un'i ta'an tia'va'. Iin a kundu'u' yo'ó, te iin a kundu'u' Moisés, te iin a kundu'u' Elías —ni kachi' ra xiin' a.

Ndisu xini' ra ndee ña nduu' ña ka'an ra. ³⁴ Kij' ka'an ka Pedro ña jaan' iin' ra, te ni nuu' iin' viko', te ni tisa'vi' ña'a' a, te kij' tisa'vi' ña'a' a ndii, ni yi'vi' va un'i saa' ra. ³⁵ Te tein' viko' jaan' ni ka'an iin' tachi' yu'u' ndii:

—Ña ñaa' nduu' si'e mani' i. Kuni so'o ndo' ña ka'an a xiin' ndo' —ni kachi' a.

³⁶ Te kij' ndi'i ni ka'an tachi' yu'u' jaan' ndii, ni xini' ra ña iin' ndaa' kuiti' Jesús iin' ikan'. Te ni ka'an ra xiin' ndee iin' ne yivi' xa'a' ña ni xini' ra jaan' ndee ni ya'a kua'a' kivi'.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin te sava, te naa ña ndiva'a nimá

(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷ Te tukú kivi' kij' ni naka' Jesús xiin' te jaan' xini' iku' jaan' ndii, kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ni xa'an nata'an' xiin' a. ³⁸ Sakan' te ni ka'an ti'e' iin' te ka'ni tein' ne yivi' jaan' xiin' a ndii:

—Tákuie, ka'án nda'vi i xiin' un' ña saa va un' ña va'a, te chindiee' un' si'e i. Sakan' ña iin ndaa' kulu' ra sakan' kumi' i. ³⁹ Te iin ña ndiva'a tiin' ña'a', te iin sande'í tio' ña'a' a, te xa'ni' i'i' ña'a' a, te tava' a pele' yu'u' ra, te satuxu'ví ña'a' a. Te kij' ndi'i' mji' kuu' a xiin' ra ndii, xii va sandie'ni' ña'a' a. ⁴⁰ Te xa ni ka'an nda'vi i xiin' te nda'a' xa'a' un' te xta'ni' ra a ña ndiva'a jaan' nimá si'e i kaa', ndisu ni kuvj xta'ni' ra a —ni kachi ra.

⁴¹ Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Ne ini xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, te ne nia'a nduu' tu ndo'. ¿Saa ka vi' ta'an' kivi' ka koo i xiin' ndo' te kundieni i ña xaa' ndo'? Nia'a yo'o' xiin' te luj si'e un' ñaa' —ni kachi a.

⁴² Kij' kuyatin' te luj jaan' kua'an ra mii' iin' Jesús ndii, ni sanduva ña'a' ña ndiva'a jaan' ndee ñu'u', te ni xa'ni' i'i' ña'a' a. Ikan' te ni ka'an ndiee' Jesús xiin' ña ndiva'a jaan', te ni ketá a nimá ra. Te ni sanda'a ña'a' Jesús, te ni sanakua'a ña'a' a nda'a' yuva' ra. ⁴³ Te sakuu' ne yivi' jaan' ndii, ni nandaní nia xa'a' ña ka'nu' ña ni xaa Ndiosí ikan'.

Tuku ni ka'án Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuvj a
(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Te kij' ita' ka ne yivi' nandaní nia xa'a' sakuu' ña xaa' Jesús ndii, ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

⁴⁴ —Taxi so'o va ndo', te nāndoso' ndo' ña ka'án i xiin' ndo' vitin. Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te kuu' ka'nu' —ni kachi a.

⁴⁵ Ndisu ni kundani te jaan' ña ka'án a xiin' ra. Sakan' ña tia'an nunia' xini' ra te kundani ra tu'un jaan'. Te ni yi'vi ra ndatu'un' ña'a' ra xa'a' ña jaan'.

Ka'án Jesús yoo nduu' ne ka'nu'
(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶ Sakan' te ndee ndiee' ni xa'a' kani' ta'an' kuento te nda'a' xa'a' a jaan' xa'a' ndee te jaan' nduu' te ka'nu' ka

tein ra. ⁴⁷ Ndisu kii' ni xini Jesús saa xanini nimá ra ndii, ni ki'in a iin te lulu, te ni xani ña'a' a xiin' a. ⁴⁸ Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Yoo ka natiin' iin te lulu yo'o' xa'a' a ña nduu' ra kuenta i ndii, yu'u natiin' nia. Te yoo ka natiin' yu'u ndii, natiin' tu nia ña ni tianu' yu'u. Sakan' ña ne koo' nduu' xachi' tein ndo' ndii, ne jaan' nduu' ne ka'nu' ka —ni kachi a.

Ka'an Jesús ña ne nākasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nia
(Mr. 9:38-40)

⁴⁹ Sakan' te ni ka'an Juan xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, ni xini ndu iin te tava' ña ndiva'a nimá ne yivi' xiin' ña ndiee' un'. Te ni xika ndu saín kuiín ña'a' ndu, kuachi ndii süu' te xika' xiin' e' nduu' ra —ni kachi ra.

⁵⁰ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Sáin kuiín ña'a' ndo', kuachi ndii, yoo ka nākasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nia —ni kachi a.

Xi'é Jesús nuu' Santiago xiin' nuu' Juan

⁵¹ Te kii' xa kuyatin' nandiko' Jesús ndivi' ndii, iin ndaa' ni taxi ini a ña ku'un a ñuu Jerusalén. ⁵² Te ni ti'vi' a iin uvi' te nda'a' xa'a' a iin ñuu ne Samaria, te ku'un kuie ra nanduku' ra mii' kuví nandiee' nia iin xa'a'. ⁵³ Ndisu ne ndiee' ñuu jaan' ndii, ni xiin nia natiin ña'a' nia, sakan' ña ni xini nia ña ñuu Jerusalén kua'an a. ⁵⁴ Kii' ni xini te nda'a' xa'a' a, Juan xiin' Jacobo, ña ni xka'ndia ikan', te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, ¿ñáá kuní un' ña ka'an chuun' e' naa ni xaa Elías, te koyo ñu'u ndivi', te koko xachi' nia? —ni kachi ra.

⁵⁵ Sakan' te ni ndiko kuiín Jesús, te ni saki'in' ña'a' a kuento ka'an a xiin' ra ndii:

San Lucas 9:56 52 San Lucas 9:62

—Ndo'ó ndii, ni ndee xini ndo' ndee espíritu tfin ndiaa ndo'. ⁵⁶ Kuachi ndii, yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa i iin yivi' te sandoñu'u' i ne yivi'. Süu' jaan' ndii ni xaa i te sakakú ña'a' i —ni kachi a.

Sakan' te kua'an ra xiin' a inga ñuu.

So'o ni ka'an Jesús xiin' te ni kuni kundikun ña'a'
(Mt. 8:18-22)

⁵⁷ Kii' naá Jesús ichi' xiin' te nda'a' xa'a' a kua'an a, te ni ka'an iin te yivi' xiin' a ndii:

—Tákui'e, ku'un i xiin' un' mii' ka kua'an un' —ni kachi ra.

⁵⁸ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ingui ndii, yavi ri' yoo, te saa, ti' ta'nu' ndivi' ndii, cho'o ri' yoo. Ndisu yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ndee mii' nandee' i köo' vi' —ni kachi a.

⁵⁹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' inga ra ndii:

—Kundikun un' yu'u —ni kachi a.

Ikan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, xi'na taxí un' na ku'un nataan' i yuva' i —ni kachi ra.

⁶⁰ Ikan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nakoo un' na nataan' ne xa ni xi'i nuu' Ndiosí ne yivi' xiin' ña. Ndisu yo'ó ndii, kua'an te ka'an ndoso' un' tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' —ni kachi a.

⁶¹ Te ni ka'an inga ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, kundikun yu'u yo'ó, ndisu xi'na taxí un' na ku'un ndei' i ne ndiee' vi'e i —ni kachi ra.

⁶² Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Ndee iin te natiin' xa'a' tun' yata' ta'vi' ñu'u', naa' xito' xata' ra kua'an ra ndii, va'a ra ta'vi' ñu'u'. Sakan' tu nduu' a xiin' ne xikundikún ichi' yu'u naa' xito' xata' ña

nuu' ña yoo' iin yivi' ndii, vā'a nia ko'ni ne yivi', te ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nia —ni kachi a.

10

Ti'vi' Jesús unī xikō uxī te yivi' te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un va'a xa'a' ichi' a

¹ Kii' ndi'i ña jaan' ndii, ni nakaxin xto'o e' inga unī xikō uxī ta'an te ndikún ichi' a, te ni ti'vi' a uvi ta'an uvi ta'an ra, te ku'un ra sakuu' ñuu xiin' nda'a' a mii' kuní a ku'un a. ² Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Ñā ndaku ndii, yoo kua'a' ne yivi', te nduu' nia ndee naa ña savi', ndisu kōo' kua'a' te yivi' xachuun' xa'a' nia te sania'á ña'a' ra. Sakan' na kuii' ka'an nda'vi ndo' xiin' Ndiosí, ña nduu' xto'o ña savi' kaa', te ti'vi' a te sachuun' xa'a' a. ³ Kua'an ndo' te saa ndo' chuun jaan'. Ndisu kuní a kundani ndo' ña ti'vi' i ndo'ó ndee naa mbee tein kua'a' lobo. ⁴ Kii' ku'un ndo' ndii, kōni'i ndo' xu'un', te kōni'i tu ndo' tinda'a' ndo', te ni ndee kōni'i tu ndo' inga na'a ndixan' ndo', te nakuatu ta'an' ndi'i tu ndo' xiin' ne yivi' ichi'. ⁵ Te ndee ka vi'e mii' xaa nuu' ndo' ndii, xi'na ka ña yo'o' ka'an ndo': “Na koo na ña maní' nimá ne ndiee' vi'e yo'o'”, kachi ndo'. ⁶ Te naa' yoo' sava ne xata'an natiin ña maní' jaan' ndii, ndoo a xiin' nia, te naa' kōo' nia ndii, nandiko' tukuu' a xiin' ndo'. ⁷ Te xa iin ndaa' vi'e jaan' ndoo ndo', te kuxi ndo', te ko'o tu ndo' ndee ka ña taxi ne xiin' vi'e jaan'. Kuachi ndii, te xachuun' ndii, xata'an ña ki'in ra ña tiaku ra. Te ndüku' ka ndo' inga xaan' mii' kundiee ndo'. ⁸ Kii' ko'ni ndo' ndee ka ñuu, te natiin maní' nia ndo'ó ndii, kuxi ndo' ndee ka ña taxi nia nda'a' ndo', ⁹ te sanda'a ndo' ne kuni kuví ñuu jaan', te ka'an ndo' xiin' nia ndii: “Xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'.” ¹⁰ Ndisu kii' ko'ni ndo' ndee ka ñuu, te natiin maní' nia ndo'ó ndii, kiee ndo' ya'ya ñuu nia jaan' ka'an ndo'

ndii: ¹¹ “Ndee yaka' ñuu ndo', ña ni tiso ndixan' ndu ndii, sakoyó ndu a te kundani ndo' ña vā'a kuni Ndiosí xini a ndo'ó. Ndisu kuni a ña kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi'", kachi ndo'. ¹² Ka'án i xiin' ndo' ña kivi', ña sana'má Ndiosí ne yivi' ndii, sando'o' kua'a' ka a ne jaan' te sakan' ne nia'a ne ni ndiee ñuu Sodoma.

Yo'o' ka'án Jesús ña nda'vi va kundo'o' ne ndiee' ñuu mii' ni xiin nia ini nia kuni ña'a' nia

(Mt. 11:20-24)

¹³ 'Nda'vi va kuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Corazín, xiin' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Betsaida. Naa' ni xaa' i chuun ka'nu', ña ni xaa' i ñuu ndo'ó jaan', ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón ndii, xta'an' vi' ni nama ne jaan' nimá nia ni'nu' nia toto ndei', te ndiee' nia nuu' yaa' nu'u. ¹⁴ Sakan' na kuii' chie ka tundo'o' kundo'o' ndo'ó kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' te sakan' ne ndiee' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón jaan'. ¹⁵ Te ndo'ó, ne ndiee' ñuu Capernaum ndii, tuu ndo' ña kaa ndo' ndee ndivi', ndisu ndee yavi ndii ko'ni Ndiosí ndo'ó —ni kachi a.

¹⁶ Te ni ka'an Jesús xiin' te uni xiko uxi jaan' ndii:

—Ne xini so'o' ña ka'án ndo'ó ndii, ña ka'án yu'u xini so'o' tu nia, te ne saxio' ndo'ó ndii, yu'u saxio' tu nia, te yoo ka saxio' yu'u ndii, saxio' tu nia Ndiosí ña ni ti'vi' yu'u iin yivi' yo'o' —ni kachi a.

So'o' ni xaa a kii' ni nandiko' te uni xiko uxi jaan'

¹⁷ Kii' ni nandiko' te uni xiko uxi jaan' mii' ni xa'an ra ndii, va'a va kuni ra, te ka'án ra xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, ndee ña ndiva'a kandixa' ña ka'án chuun' ndu xiin' a xiin' ña ndiee' un' —ni kachi ra.

¹⁸ Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ni xini yu'u ni nama ña ndiva'a kuu' nuu' ndivi' ndee naa ñu'u savi'. ¹⁹ Koto' ndo', xa ni taxi i ndiee' ndo', te

kanando ndo' koo' xiin' tisu'ma. Te ni taxi tu i ndiee' ndo' nuu' ña ndiva'a, ña ndasi' ta'an' xiin' e', te ndee iin ña jaan' sätuxu'ví ndo'ó. ²⁰ Ndisu nakuatia' nimá ndo' xa'a' a ña kumi' ndo' ndiee' nuu' ña ndiva'a jaan'. Süu' jaan' ndii nakuatia' nimá ndo' xa'a' a ña xa yoso' kivi' ndo' nuu' tutu Ndiosí ndivi' —ni kachi a.

Nakuatia' nimá Jesús xaa' Espiritu Santo

(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Xa hora sakan' te ni nakuatia' ya'a nimá Jesús ni xaa Espiritu Santo, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

—Tataa, xaka'nu' yu'u yo'ó, yuva' i. Yo'ó nduu' xto'o nuu' ndivi' xiin' nuu' iin yivi'. Ni tisi'e un' ña ndiee' un' nuu' ne xini tuni xiin' nuu' ne ndichi, ndisu ni nia'a un' ña jaan' nuu' ne nda'vi kuu' nimá. Uun ndo', tataa, ni xaa un' sakan' xa'a' ña ña jaan' ni xtaní mii' un' —ni kachi a.

²² Te ni ka'an Jesús xiin' ne yivi' ne ita' ikan' ndii:

—Ni sanakua'a yuva' i sakuu' ña yoo nda'a' i. Te ndee iin koo' xini yoo nduu' yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí. Süu' jaan' ndii yuva' i jaan' kuiti' xini yoo nduu' i. Te ndee iin koo' xini yoo nduu' yuva' i jaan'. Süu' jaan' ndii yu'u, ña nduu' si'e a, kuiti' xini ña'a' xiin' ne kuni yu'u nia'a ña'a' i nuu' —ni kachi a.

²³ Sakan' te ni ndiko kúin Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an siin' a xiin' ra ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ña xini nduchi' nuu' ndo' ña yoo vitin. ²⁴ Kuachi ndii ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xiin' te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndii, ni kuni ra kuni nduchi' nuu' ra ña xini nduchi' nuu' ndo', ndisu ni xini ra a. Te ni kuni tu ra kuni so'o ra ña xini so'o ndo', ndisu ni xini so'o ra a —ni kachi a xiin' ra.

Sanía'á Jesús xa'a' ña va'a ña ni xaa iin te ni kije ñu'u' Samaria

²⁵ Sakan' te ni nuta iin te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí, te xa'a' a ña ni kuní ra koto kua'a ra Jesús na ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Maestro, ¿ndee ña kuní a saa i te ni'i' i kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i'? —ni kachi ra.

²⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndee ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí? ¿Saa kundani un' ña ka'an a? —ni kachi a.

²⁷ Sakan' te ni ka'an ra ndii:

—Ka'an a ndii: “Kundani ndo' xto'o e' Ndiosí xiin' kanii' nimá ndo', xiin' kanii' ña nduu' ndo', xiin' sakuu' ña ndiee' ndo', xiin' sakuu' ña xini tuní ndo'. Te kundani tu ndo' sakuu' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa kundani xiin' mii' mii' ndo'” —ni kachi ra.

²⁸ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Va'a ni nakuiin un', ña jaan' saa un' te natiin un' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i' —ni kachi a.

²⁹ Ndisu xa'a' a ña ni kuní te yivi' jaan' natiaa ra, na ni ndatu'un' ka ra Jesús ndii:

—Te, ¿yoo nduu' ne yivi' xiin' i? —ni kachi ra.

³⁰ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Unta' ndii, ni keta iin te yivi' ñuu Jerusalén, te kua'an nakaa' ra ñuu Jericó. Te kii' kua'an ra ichi' ndii, ni kandekuie te kui'na', te ni na'in ndoo ra ña'a te jaan' ndee toto ra, te ni satuxu'ví va ña'a' ra, ndee chaa' va te ka'ni' ña'a' ra. Te ni nakoo ña'a' ra te kua'an ra. ³¹ Te va'a ña ichi' jaan' tu ni nakaa' iin sutu kua'an ra. Ndisu kii' ni xini ra kandu'u' te jaan' ichi' ndii, ni xka'ndia xioo ra xiin' ichi' jaan' kua'an ra. ³² Te sakan' tu ni xaa iin te levita, te xachuun' tixin yukun' ka'nu'. Kii' ni xini ra kandu'u' te jaan' ichi' ndii, ni xka'ndia xioo ra xiin' ichi' jaan' kua'an ra. ³³ Ndisu kua'an tu iin te Samaria ichi' jaan', te kii' ni xini ra kandu'u' te jaan' ndii, ni kuvita va ini ra xa'a' te jaan'. ³⁴ Sakan' te ni xaa ra mii' kandu'u' te jaan', te

n̄i nat̄ia ra xiin' vino, te n̄i saka' tu ra xa'an oliva mii' n̄i tuxu'ví te jaan', te n̄i tisuku' ra a toto. Ndi'i jaan', te n̄i sakaa' ña'a' ra xata' mburru sana ra, te n̄i xan ndiaka ña'a' ra iin vi'e tatú, te n̄i xito ña'a' ra. ³⁵ Te tuku kivi', kii' n̄i keta ra kua'an ra ndii, n̄i tava' ra uvi ta'an xu'un' yuu' plata, te n̄i tax̄i ra a nda'a' te xiin' vi'e jaan' ka'an ra xiin' ra ndii: “Saa un' ña va'a, te koto va'a un' te kaa', te naa' ka'ni' un' kua'a' ka xu'un' te sakan' ña n̄i tax̄i i nda'a' un' ñaa' ndii, kii' nandiko' i te nacha'vi i yo'ó”, n̄i kachi ra —n̄i kachi Jesús xiin' te jaan'.

³⁶ Sakan' te n̄i ka'an ka a xiin' te jaan' ndii:

—Te uni saa', te n̄i xini te n̄i tuxu'ví n̄i xaa te kui'na' jaan' ndii, ¿ndee te jaan', tuu yo'ó ndii, n̄i nia'a xna'a ra ña nduu' ra te yivi' xiin' te n̄i tuxu'ví jaan'? —n̄i kachi Jesús.

³⁷ Sakan' te n̄i ka'an ra xiin' a ndii:

—Te n̄i kuvita ini xa'a' te jaan' —n̄i kachi ra.

Te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Va'a, kua'an, te iin kachi saa un' xiin' ne yivi' —n̄i kachi a.

So'õ n̄i xaa a kii' n̄i xa'an Jesús vi'e Marta xiin' María

³⁸ Kii' naá Jesús ichi' kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, n̄i xaa a iin ñuu lulu, te ñuu jaan' ndu'u' iin ña' nani' Marta, te n̄i natiin ña'a' ña' jaan' vi'e a'. ³⁹ Te n̄i yoo iin ña'a' ta'an' a' nani' María, ña' n̄i xikundu'u' yat̄in xa'a' Jesús xini so'õ a' ña sania'á a. ⁴⁰ Ndisu Marta jaan' ndii, ndi'ni ka a' xa'a' kua'a' chuun ña yoo nuu' a', sakan' na n̄i kuyat̄in a' nuu' Jesús, te n̄i ka'an a' xiin' a ndii:

—Tákuie, ¿ñaá tüvi' nuu' un' ña ñaa' taxin' ndu'u' ña' ta'an' i, te yu'u ndii, yoo kua'a' chuun nuu' i? Ka'an kii' xiin' a' na ndondichi a' te ch̄indiee' a' yu'u —n̄i kachi a'.

⁴¹ Ikan' te n̄i ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Marta kua'a, xā ndi'nī yo'ó, ndee ximi' koo nimá un' xa'a' kua'a' chuun. ⁴² Ndisu iin ndaa' kuiti' ña'a nduu' ña kuní a, te ña nī nakaxin María nduu' ña va'a ka. Te koo' kuvī tu'un a nda'a' a' —nī kachi a.

11

Yo'o' sania'á Jesús saq ka'an e' xiin' Ndiosí

(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

¹ So'o nī xka'ndia a unta' kii' ndi'i nī ka'an Jesús xiin' Ndiosí, nī ka'an iin te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Tákui'e, saā un' ña va'a, te sania'á un' ndu'u saā ka'an ndu xiin' Ndiosí naa nī xaa Juan nī sania'á ra te nda'a' xa'a' ra saā ka'an te jaan' xiin' Ndiosí —nī kachi ra.

² Sakan' te nī ka'an a xiin' sakuu' ra ndii:

—Kii' ka'án ndo' xiin' Ndiosí ndii, so'o kachi ndo':

Yuva' ndu, ña ndu'u' ndivi',

na tiin ka'nu' sakuu' ne yivi' kivi' un'.

Te na kixin un' te ka'ndia chuun' un' nimá ndu,

te na saā un' ña ka'án nimá un' iin yivi' yo'o', saā nii' xaa' un' ña jaan' ndivi'.

³ Te i'in kivi' kua'an taxi un' ña xaxi', ña kuní nuu' ndu.

⁴ Te na koo ka'nu' ini un' xa'a' kuachi ndu ndee naa xaa' ndu'u yoo ka'nu' ini ndu xa'a' sakuu' ne xaa' ña va'a xiin' ndu.

Te taxi un' koto kua'a tundo'o' ndu te koyo ndu nuu' kuachi, süu' jaan' ndii sakakú un' ndu nuu' ña ndiva'a.

Kachi ndo' xiin' a —nī kachi a xiin' ra.

⁵ Te nī ka'an tu a ndii:

—Saā e' kuenta ndii, yoo iin te xini ta'an' xiin' iin ndo'ó, te ku'un ndo' vi'e ra na ñuu, te ka'an ndo' xiin' ra ndii: “Ñani roi, ñani roi, saā va un' ña va'a, te satatu un' yu'u unī ta'an xita' va'a, ⁶ sakan' ña nī xaa iin te xini ta'an' xiin' i, te kuaxi xika' va, te koo' a taxi i kuxi ra”, kachi

ndo'. ⁷ Te nakuiin te jaan' ndee tixin vi'e ra ka'an ra ndii: "Sataña'a' un' yu'u, xa ni ndasi i yi'e', te ne kuachi' si'e i ndii, xa kixin nia ndiee' nia xiin' i nuu' tun' xto, sakan' na kuii' kivi ndokoo i te taxi e' nda'a' un'", kachi ra xiin' ndo'. ⁸ Ka'an i xiin' ndo' na tee' ndee kuni ndokoo ra, te taxi ra xita' va'a nda'a' ndo' xa'a' a na iin te xini ta'an' xiin' ndo' nduu' ra ndii, ndokoo ra, te taxi ra ndee ka na kuni nuu' ndo' xa'a' na kayu'u' te kayu'u' ndo' nuu' ra. ⁹ Te ka'an i xiin' ndo' na kakan ndo' na'a nuu' Ndiosí, te taxi na'a' a nda'a' ndo'. Nduku' ndo' na jaan' nuu' a, te natiin ndo' a. Sakaxan' ndo' yi'e', te nunia' na'a' a nuu' ndo'. ¹⁰ Kuachi ndii, sakuu' ne xikan na'a nuu' Ndiosí ndii, taxi a na jaan' nda'a' nia, te sakuu' ne nduku' na jaan' nuu' a ndii, natiin nia a, te sakuu' ne sakaxan' yi'e' ndii, nunia' na'a' a nuu' nia.

¹¹ 'Kuachi ndii koo' ndee iin ndo'ó, te nduu' yuva', taxi iin yuu' nda'a' tiaa si'e ndo' kii' xikan ra iin xita' va'a kuxi ra. Ni ndee taxi tu ndo' iin koo' nda'a' si'e ndo' jaan' kii' xikan ra iin tiaka' nuu' ndo' kuxi ra. ¹² Te koo' tu ndee iin ndo'ó taxi iin tisu'ma nda'a' tiaa si'e ndo' kii' xikan ra iin ndivi' kuxi ra. ¹³ Naa' xini ndo'ó, ne yoo kuachi, taxi ndo' na va'a nda'a' si'e ndo' ndii, saa ka vi' tu yuva' e' Ndiosí, na ndu'u' ndivi' ndii, taxi a Espiritu Santo kunaa nimá ne xikan na'a' nuu' a —ni kachi a.

Ka'an kini te yivi' xa'a' Jesús

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

¹⁴ Unta' ndii, iin' Jesús xtá'ni' a iin na ndiva'a na ni xaa i'in iin te yivi'. Te kii' ni keta na jaan' nimá te jaan' ndii, ni naka'an tukuu ra, te ni nandaní va ne yivi'. ¹⁵ Ndisu sava nia ni ka'an xiin' ta'an' ndii:

—Na ndiva'a kuu' nuu', na nani' Beelzebú, taxi' ndiee' te kaa', te kivi tava' ra na ndiva'a nimá ne yivi' —ni kachi ne jaan'.

¹⁶ Te sava tuku nia ni xito kua'a ña'a', sakan' na ni xikan nia nuu' Jesús ña saa a iin chuun ka'nu', ña taxi' Ndiosí, te kuni nia a. ¹⁷ Ndisu Jesús ndii, ni xini a saa xanini nia, te ni ka'an a ndii:

—Naa' nata'vi' ne yivi', ne ndiee' iin ñuu ka'nu' kuu' nuu', te kunta'an' nia ndii, ndoñu'u' ñuu jaan', uun naa' nata'vi' ne ndiee' tixin iin vi'e te kunta'an' nia ndii, nduxin tu ña jaan'. ¹⁸ Te nii' sakan' nduu' tu a naa' kunta'an' ña ndiva'a kuu' nuu' xiin' nda'a' xa'a' a ndii, sandoñu'u' xiin' mii' mii' a. Ka'an i ña jaan' xiin' ndo', sakan' ña ka'an ndo' ña xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ña ndiva'a, ña ñu'u' nimá ne yivi'. ¹⁹ Naa' ndixa xna'a ña xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ña ndiva'a, ña ñu'u' nimá ne yivi' ndii, ¿yoo taxi' ndiee' te nduu' kuenta ndo'ó, te tava' ra ña ndiva'a jaan' nimá ne yivi'? Sakan' na kuu' te jaan' nia'á ña süu' ña ndaku nduu' ña ka'an ndo' xa'a' i. ²⁰ Ndisu naa' tava' i ña ndiva'a jaan' xiin' ña ndiee' Ndiosí ndii, xiin' ña jaan' nia'á i ña xa ni xa'a' Ndiosí xa'ndia chuun' a tein ndo'.

²¹ 'Naa' yoo iin te ndiee', te kumi' kua'a' ña xín' ndii, yoo tu'va ra te koto ra vi'e ra. Sakan' na kuu' koo' a ndo'o' ña yoo tixin vi'e ra. ²² Ndisu kii' xaa iin te ndiee' ka te sakan' te jaan' ndii, kanando ña'a' ra, te tu'un ra sakuu' ña xín', ña ini te jaan' xini ra, te xaxa' ra sakuu' ña va'a ña ni kumi' te jaan'. ²³ Yoo ka xachuun' inga' xiin' yu'u ndii, ne ndasi' ta'an' xiin' i nduu' nia, te yoo ka chindiee' ta'an' xiin' i ndii, ne xikuita'nú nuu' i nduu' nia.

Ka'an Jesús ña ndo'o' ka iin ne yivi' kii' nandiko' ña ndiva'a nimá nia mii' ni naq a
(Mt. 12:43-45)

²⁴ 'Kii' keta' iin ña ndiva'a nimá iin ne yivi' ndii, kua'an a te xika' a mii' kaa' ichi nanduku' a mii' nandiee' a. Te kii' kuäsa' ni'i' ña'a' a, te ka'an xiin' mii' mii' a ndii: “Nandiko'

tukuu e' nimá te yivi' vi'e e' mii' ni keta e'", kachi a. ²⁵ Te kii' nandjiko' a ikan' ndii, ndatun' nimá te jaan', ndee naa kaa' iin vi'e ña xa ni nati'vi', te ni ndasandoo ne yivi' tixin a. ²⁶ Sakan' te kua'an nakaya a inga uxa ta'an ña ndiva'a, ña kini ka kuu' te sakan' mii' a, te ko'ni sakuu' a nimá te jaan', te kundiee a ikan'. Sakan' na kuui' te yivi' jaan' ndii, kini ka kuu ra so'o' ndi'i' te sakan' ña nuu' —ni kachi a.

Sañu'u' va Ndiosí ne xini so'o' tu'un a, te saxinú nia ña ka'an a

²⁷ Kii' iin' Jesús ka'an a ña jaan' ndii, iin ña'a', ña' ka'ni tein ne yivi' kua'a' jaan', ni ka'an ti'e' xiin' a ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí ña'a', ña' ni sakaku' yo'ó, te ni sachichin' a' yo'ó —ni kachi a'.

²⁸ Te ni ka'an Jesús ndii:

—Sañu'u' ka a ne xini so'o' tu'un a, te saxinú nia ña ka'an a —ni kachi a.

Ña yo'o' ka'an Jesús xa'a' ne xikán ña saa a iin chuun ka'nu' nuu' nia

(Mt. 12:38-42)

²⁹ Te kii' so'o' nakayá kua'a' ka ne yivi' mii' iin' Jesús ndii, ni xa'a' ka'an a xiin' nia ndii:

—Ndo'ó, ne nia'a ndiee' iin yivi' vitin ndii, kuni kuni ndo' iin chuun ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu tãxi ka Ndiosí kuni ndo' inga chuun ka'nu', süu' jaan' ndii ña ni xaa a xiin' Jonás kuiti' nia'a i nuu' ndo'. ³⁰ Kuachi ndii, naa ni xaa Ndiosí iin chuun ka'nu' xiin' Jonás xta'an' nuu' ne ni ndiee ñuu ña ni nani' Nínive ndii, iin kachi tu saa a xiin' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin. ³¹ Ña' ni nduu' reina nuu' ñuu Sabá xta'an' ndii, tiiñ kuachi a' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, kii' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ndee mii' xan ndi'i iin yivi' ni kiee a', te ni kixin a', te ni xini so'o' a' ña xini tuní te ni nduu' rey Salomón. Ndisu te iin' ka'an xiin'

ndo' vitin ndii, te ka'nu' ka nduu' ra te sakan' Salomón jaan'. ³² Sakan' tu ne ni ndiee xta'an' ñuu Nínive jaan' ndii, tiin kuachi nia ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin kij' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ni nama nia nimá nia kij' ni xini so'o nia tu'un va'a ña ni ka'an ndoso' Jonás. Ndisu ña iin' ka'án xiin' ndo' vitin ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' Jonás jaan'.

*Ka'án Jesús ña xachuun' nduchi' nuu' e' ndee naa kaa tuún
(Mt. 5:15; Mt. 6:22-23)*

³³ 'Ndee iin ne yivi' nākun' kaa tuún, te kanj nia a mii' kasi'e, te ni ndee nākun' tu nia a, te kanj nia a tixin iin xatun'. Süu' jaan' ndii nakun' nia a, te kataxko' nia a, te kuvj tuvi' nuu' ne xka'ndía tixin vi'e. ³⁴ Nduchi' nuu' e' ndii, ndee naa kaa tuún xa'a' nimá e' nduu' a. Sakan' na kuii' naa' yoo va'a nduchi' nuu' e' ndii, chitu' nimá e' xiin' ñu'u ña taxi' Ndiosí. Ndisu naa' yoo va'a a ndii, kanii' nimá e' yoo iin' yaví. ³⁵ Sakan' na kuii' koṭo va ndo' saa' iin kij' nda'va ñu'u ña yoo nimá ndo', te kuvj iin' yaví a. ³⁶ Te naa' chitu' nimá ndo' xiin' ñu'u ña taxi' Ndiosí, te ndee iin sie kōo' iin' yaví a ndii, ndatun' xava'a yi'é nimá ndo' ndee naa ndatun' yi'é iin kaa tuún —ni kachi Jesús.

*Ka'án Jesús xa'a' ña vä'a ña xaa' te fariseo xiin' xa'a' ña vä'a
ña xaa' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí
(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)*

³⁷ Te kij' ndi'i ni ka'an Jesús nuu' ne yivi' ndii, ni xaka ña'a' iin te fariseo ña ku'un kuxi a vi'e ra. Sakan' te kua'an a, te ni xka'ndia a tixin vi'e ra, te ni xikundu'u' a, te kuxi a nuu' mesa xiin' ra. ³⁸ Te fariseo jaan' ndii, ni nandanj ra kij' ni xini ra ña ni saxinú a saa kuni a natia a nda'a' a ki'in' ichi' ña kuni ka kuxi a. ³⁹ Ndisu ni ka'an xto'o e' xiin' te jaan' ndii:

—Ndo'ó, te fariseo ndii, natia' ndo' xata' yaxin' xiin' xata' ko'o' kuiti'. Ndee naa yoo mii' ndo', sakan' ña tixin

nimá ndo' ndii, chitu' vi' a xiin' mii' ndi'i' ña ni xakuina' ndo' xiin' ña ña'a ña xaa' ndo'. ⁴⁰ Ndo'ó ndii, te küu' kaxi' nduu' ndo'. ¿Ñáá xini' ndo' ña Ndiosí ni xa'a ñu'u' nde'i' ndo', te suvi' tu a ni xa'a nimá ndo'? ⁴¹ Va'a ka chindiee' ndo' ne nda'vi kuu' xiin' iin kani' nimá ndo', te kii' saa ndo' sakan' ndii, ndundo'o kani' ndo'.

⁴² Ndisu' ndo'ó, te fariseo ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña cha'vi' ndo' uxi' nu'ni' xata' i'in' ciento nu'ni' ña nduu' minu' menta, xiin' minu' ruda. Te sakan' tu xaa' ndo' xiin' ndee ka yuva ña chi'i' ndo'. Ndisu' nakoo' ndo' ña ka'nu' ka, ña xachuun' ndaku xiin' ña ndani' ndo' Ndiosí. Ña kaa' ni kuni' a saxinu' ndo', te saa na xaa' tu ndo' ña jaan'.

⁴³ Ndo'ó, te fariseo ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña xtani' va ndo' kundiee' ndo' nuu' tei, tun' kuu' nuu', tun' ita' tixin' vi'e mii' nakaya' ne yivi', te xtani' tu ndo' ña nakuatu' va'a ne yivi' ndo'ó ma'in' ya'vi' mii' chitu' kaa'.

⁴⁴ Ndo'ó, te fariseo, xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña nduu' ndo' ndee naa ñaña', ña küvi' kuni' ne yivi' tee' ndee xika' ña xata' a —ni kachi' a.

⁴⁵ Ikan' te ni ka'an' iin' te sanakuachi' tu'un' ndei' Ndiosí xiin' a ndii:

—Tákuie, kii' ka'an' un' sakan' xiin' te kaa' ndii, ka'an' kini' tu un' xiin' ndu —ni kachi' ra.

⁴⁶ Ikan' te ni ka'an' ka Jesús xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te sanakuachi' tu'un' ndei' Ndiosí ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña chituni' ndo' ña ndei' vie xava'a nuu' ne yivi', te ka'an' chuun' ndo' xiin' ña ña saxinu' ña ña jaan', ndisu' mii' ndo' ndii, ni ndee xiin' iin' ndaa' nuu' nda'a' ndo' küni' tondia' ndo' ña jaan'.

⁴⁷ 'Ndo'ó, te fariseo ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí. Sakan' ña xa'a ndo' ñaña' mii' ñu'u' ñu'u' nde'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ni xa'ni' te xii' yata' ndo'. ⁴⁸ Sakan' na kuui' xiin' ña jaan' nia'á ndo' ña xini ndo' xa'a' ña jaan', te nakuitá ndo' kuento xiin' ña ni xaa te xii' yata' ndo' jaan'. Sakan' ña te jaan' ni xa'ni' ña'a', te ndo'ó xa'a' ñaña' ra.

⁴⁹ 'Sakan' na kuui' ni ka'an Ndiosí xiin' ña xini tuní mii' a ndii: “Ti'vi' i nuu' ndo' te ka'an tiakú tu'un i xiin' te nda'a' xa'a' i. Te sava te jaan' ndii, ka'ni' ña'a' ndo', te sava tukú ra kundikun u'vi ndo' taxi' ña'a' ndo'”, ni kachi a. ⁵⁰ Sakan' na kuui' ndo'ó nduu' ne nacha'vi nuu' Ndiosí xa'a' ní' sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un a, ndee te ni xi'i ndee kii' ni xikandu'u' iin yivi'. ⁵¹ Nacha'vi ndo' ndee xa'a' ní' Abel, te ndee ní' Zacarías, te ni xi'i tixin yukun' mii' nasoko' ne yivi' ña'a' nuu' Ndiosí. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndo'ó ne ndiee' iin yivi' vitin, nacha'vi xa'a' sakuu' ña jaan' saa Ndiosí.

⁵² 'Ndo'ó, te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña xikuita'nú ndo' nuu' ne yivi' te kundani nia xa'a' Ndiosí, sakan' ña ni ndee mii' ndo' kundani xa'a' Ndiosí, te ni ndee taxi' tu ndo' ña kundani inga ne yivi' xa'a' a —ni kachi a.

⁵³ Kii' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni xa'a' nasaá' xava'a te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo, te ni xa'a' ndatu'un' ña'a' ra xa'a' ki'in' ña'a' vixi. ⁵⁴ Ni xaa ra sakan' ndee ni te ka'an a iin ña kuvi tiin kuachi ña'a' ra.

12

Ka'an Jesús ña künüu e' ndee naa te fariseo
(Mt. 10:26-27)

¹ Ikan' te ni nakaya ki'in' mií ne yivi' mii' iin' Jesús ndee xe'ní xa'a' ta'an' nia. Sakan' te ni xa'a' a ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Koto xiin' miji' ndo' nuu' ña xasuvi' xiin' miji' te fariseo, ña nduu' ndee naa yuchi' levadura. ² Kuachi' ndii, sakuu' ña xaa' si'e yoo ka ndii, nako'o tuvi' a, te sakuu' ña yoo si'e ndii, sakuu' ne yivi' kuni' a. ³ Te ndee ka ña ni ka'an ndo' ñuu ndii, iin ke'in' xachi' natuvi' a nuu' ne yivi', te sakuu' ña ni ka'an yaa' ndo' tixin iin vi'e ndasi ndii, ka'an ndoso' ti'e' ne yivi' a ndee xini' vi'e —ni kachi' a.

Küyi'vi e' ne yivi' xiin' e', Ndiosí kuiti' kuni' a kuyi'vi e'
(Mt. 10:26-31)

⁴ Te ni ka'an ka Jesús ndii:

—Ndo'ó, te xini' ta'an' xiin' i ndii, ka'an i xiin' ndo' ña küyi'vi ndo' te kuvi ka'ni' ñu'u' nde'i' ndo', sakan' ña koo' a kuvi saa ka ra xiin' ndo' so'ó' ndi'i'. ⁵ Ndisu ka'an i xiin' ndo' yoo kuni' a kuyi'vi ndo'. Kuni' a kuyi'vi ndo' ña kumi' ndiee' te ti'vi' a ndo'ó vi'e ndiaya' kii' xa ni xi'i' ndo'. Uun ndo', ña jaan' kuni' a kuyi'vi ndo'. ⁶ Xini' sakuu' e' ña kuvi sata' e' u'un ta'an saa xiin' sie kuiti' xu'un' kuachi', ndisu Ndiosí ndii, xini' a xa'a' i'in ti' jaan'. ⁷ Te saa ka vi' tu ndo'ó ndii, ndee ixi' xini' ndo' xini' a saa ta'an kuu'. Sakan' na kuu' küyi'vi ndo', sakan' ña ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó nuu' Ndiosí te sakan' kua'a' saa.

Na ndiee yu'u' e' nuu' ne yivi' ña nduu' e' kuenta Jesús
(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Te ka'an tu i xiin' ndo' ña yoo ka ndiee' yu'u' xa'a' i nuu' ne yivi' ndii, ndiee yu'u' tu yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, xa'a' ne jaan'. ⁹ Ndisu yoo ka ka'an ña xini' nia yu'u' ndii, ka'an tu yu'u nuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, ña xini' i ne jaan'. ¹⁰ Te yoo ka kani'a' xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, koo' ka'nu' ini' Ndiosí xa'a' nia. Ndisu yoo ka kani'a' xa'a' Espíritu Santo ndii, koo' ka'nu' ini' a xa'a' nia. ¹¹ Te kii' kundiaka ra ndo'ó vi'e mii' nakayá e', uun kii' kundiaka ra

ndo'ó vi'e mii' xa'nú te yivi' kuachi, uun kii' kundiaka ra ndo'ó nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu ndii, kündi'ni ndo' ndee ña nakuiin ndo' nuu' te jaan'. Ni ndee kündi'ni tu ndo' saa ka'an ndo' nuu' ra, ¹² sakan' ña kii' xaa hora ña nakuiin ndo' ndii, mii' Espiritu Santo sania'á ndo'ó ndee ña kuní a ka'an ndo' —ni kachi a.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin te vika', te küu' kaxi'

¹³ İkan' te ni ka'an iin te iin' tein ne kua'a' xava'a jaan' ndii:

—Tákuie, ka'an un' xiin' ñani i na nata'vi' ra ña'a ndu ña ni ndoo nda'a' i ni xaa yuva' ndu —ni kachi ra.

¹⁴ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te yivi', süu' te xa'nú kuachi nduu' yu'u nuu' ndo', ni ndee süu' te nata'vi' ña'a tu nduu' i nuu' ndo' —ni kachi a.

¹⁵ Sakan' te ni ka'an ka a xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Koto xiin' mii' va ndo' nuu' sakuu' ña ndioo' ini va ne yivi' xa'a', te kuxioo ndo' nuu' a, sakan' ña süu' xa'a' ña kumi' ne yivi' kua'a' ña'a te ndiaa ya'vi' kivi' ñuu nia —ni kachi a.

¹⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús iin ña ka'án ndiaa xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Ni yoo iin te vika' ndii, kua'a' va ña savi' ni nakaya ra nuu' ñu'u' ra. ¹⁷ Te ni xa'a' ka'án ra xiin' nimá ra ndii: “¿Ndee ña saa tu e' xiin' sakuu' ña savi' kaa', sakan' ña ñani mii' taxa'a e' e'?”, ni kachi ra. ¹⁸ Sakan' te ni ka'an ka ra xiin' nimá ra ndii: “Xa xini' i ndee ña saa e'. Sanduva e' yaka e', te kasa'a e' ña na'nu' ka, te İkan' taxa'a e' sakuu' ña savi' kaa' xiin' sakuu' ña'a ña kumi' e'. ¹⁹ Sakan' te ka'an i xiin' nimá i ndii: Nimá mii' i, kua'a' va ña'a ni taxa'a e' xa'a' kua'a' va kuiya. Ña jaan' na kiii' nandiee' e', te kuxi e', te ko'o e', te sasana' xiin' mii' e'”, ni kachi ra. ²⁰ Ndisu ni ka'an Ndiosí xiin' te jaan' ndii: “Yo'ó, te küu' kaxi', ñuu vitin kuvi un', te sakuu' ña'a ña ni taxa'a un' ndii,

¿yoo ña'a kunduu a?" ni kachi Ndiosí xiin' ra. ²¹ Sakan' kundo'o tu ne taxa'a ña vika' xa'a' mij' nja, ndisu nda'vi kuu' nimá nja nuu' Ndiosí —ni kachi a.

Xito' Ndiosí yoo', ne nduu' si'e a

(Mt. 6:25-34)

²² Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Sakan' na kuii' ka'an i xiin' ndo' ndii, kündi'ni ndo' xa'a' ña kaxi' ndo' te kutiaku ndo', ni ndee xa'a' toto ña kuj'nu ndo'. ²³ Kuachi ndii yoo ña ka'nu' ka xa'a' kivi' ñuu e' te sakan' ña xaxi' e', te yoo ña ka'nu' ka xa'a' ñu'u' nde'i e' te sakan' toto ña ni'nu' e'. ²⁴ Chuun xa'a' va ndo' saa xaa' tikaka'. Ti' jaan' ndii, chi'i' ri', te nakaya tu ri' ña savi', te taxa'a' tu ri' a yaka, ndisu Ndiosí xamaní' ña'a'. Te ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó nuu' Ndiosí te sakan' tikaka' jaan'. ²⁵ Ndo'ó, ne ndi'ni xava'a ndii, küvi ndasasukun xiin' mij' ka ndo' ni ndee iin kondó nda'a'. ²⁶ Te naa' küvi saa ndo' ña kualí' kuso'o jaan' ndii, ¿ndichun ndi'ni ndo' xa'a' inga ña'a'?

²⁷ Chuun xa'a' ndo' saa xa'nu' ita lirio. Ita jaan' ndii, xachuun' a, te künu' a toto. Ndisu ka'an i xiin' ndo' ña ni ndee rey Salomón ni ni'nu' toto ndatun' va ndee naa ndatun' ita jaan', tee' ndee te vika' xava'a ni nduu ra. ²⁸ Naa' sakan' xandatun' Ndiosí ita, ña yoo xa'a' ku'u, ña ita' vitin, te tiaan xixi' a nuu' ñu'u' ndii, saa ka vi' tu ndo'ó taxi' a ña va'a ka nda'a' ndo', tee' ndee sie va ini' ndo' xini ña'a' ndo'. ²⁹ Xa'a' a jaan' na kündi'ni ndo' xa'a' ña kuxi' ndo' ni ndee xa'a' ña ko'o ndo', sändi'ni xiin' mii' ndo' xa'a' ña jaan'. ³⁰ Kuachi ndii sakuu' ña jaan' xika' nduku' ne nduu' kuenta iin yivi', ndisu ndo'ó ndii, xa xini' yuva' e' Ndiosí ña kuní' ña jaan' nuu' ndo'. ³¹ Ndee chaa' ka nduku' ndo' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo', te taxi' tu a sakuu' ña jaan' nda'a' ndo'.

Ka'án Jesús xa'a' ña kaya e' ña vika' e' ndivi'

(Mt. 6:19-21)

³² 'Kuän yi'vi ndo' tee' ndee kōo' kua'a' ndo', mbee mij' i, sakan' ña yuva' e' Ndiosí ndii, va'a kuni a, te taxí a ña ka'ndia chuun' ndo' xiin' a. ³³ Xiko' ndo' ña kumi' ndo', te taxí ndo' xu'un' a nda'a' ne kuni a nuu', taxa'a ndo' ña vika' ndo' ndivi' mii' kōo' kivi' kuyata' a, ni ndee kōo' kivi' tu ndi'i a, ni ndee küvi ki'vi tu te kui'na' te na'in ra a, ni ndee kuxi küvi satívi' ña'a'. ³⁴ Kuachi ndii mii' yoo ña vika' ndo' jaan' yoo tu nimá ndo' —ni kachi a.

Ka'án Jesús ña kuni a kunduu e' ndee naa ne xika' nuu ne yoo tu'va

³⁵ Te ni ka'an tu Jesús ndii:

—Koo tu'va va ndo' sakuu' ichi', kotiin kutu' toko' ndo', kotuun na tuún tu kaa tuún nuu' ndo'. ³⁶ Kunduu ndo' ndee naa ne xika' nuu', ne ndiatu' xto'o nia kii' nandiko' ra kii' ndi'i ña tunda'a', sakan' te kii' xaa te jaan', te sakaxan' ra yi'e' ndii, achi va nunia' nia yi'e' jaan' nuu' ra. ³⁷ Va'a va kiee ne xika' nuu' jaan' kii' kuni xto'o nia ña ndiatu' tu'va ña'a' nia kii' nandiko' ra. Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, satiín kutu' ra toko' ra, te tandiee ra ne jaan' nuu' mesa, te taxí ra ña kuxi nia. ³⁸ Tee' ndee nandiko' ra xakuyatin' tondia na ñuu, uun kuaxi kitú', te kuni ra ndiee' tu'va ne xika' nuu' jaan' ndiatu' ña'a' nia ndii, va'a va kiee nia. ³⁹ Ndisu kuni a kundani ndo' ña yo'o', naa xini iin te xiin' vi'e ndee hora ki'vi iin te kui'na' vi'e ra ndii, koo tu'va ra te taxí ra sakui'na' te jaan' ña kumi' ra. ⁴⁰ Sakan' tu ndo'ó ndii, koo tu'va ndo', sakan' ña xini ndo' amaa nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachi a.

Yo'o' sania'á Jesús saa xaa' uvi ta'an te xika' nuu'

(Mt. 24:45-51)

⁴¹ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, ¿ñáá ka'án un' ña ka'án ndiaa jaan' nuu' ndu'u kuñti', uun ñáá ka'án tu un' ña jaan' nuu' sakuu' ne yivi'? —ñi kachi ra.

⁴² Sakan' te ni ka'an xto'o e' xiin' ra ndii:

—Naa' yoo iin te xika' nuu', te xachuun' ndaku, te kuu' kaxi' tu ra ndii, te jaan' sakuiso' chuun' xto'o ra, te ka'ndia chuun' ra nuu' inga te xachuun' nuu' xto'o ra jaan', te taxi ra ña kuxi te jaan' sava ni hora ña kuní a. ⁴³ Va'a va ke'a te ndiso' chuun' jaan' naa' kii' nandiko' xto'o ra jaan', te kuni ra ña xaa' te jaan' chuun' jaan'. ⁴⁴ Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, taxi xto'o jaan' ña ka'ndia chuun' te jaan' nuu' sakuu' ña kumi' ra. ⁴⁵ Ndisu naa' ka'an te ndiso' chuun' jaan' xiin' nimá ra ndii: “Kuu kuachí va xto'o e' te nandiko' a”, kachi ra, sakan' te xa'a' ra kutun' ra inga ne xika' nuu' nuu' xto'o jaan', ña'a' xiin' tiaa, te xa'a' ra kuxi saka ra, te ko'o ndii' ra ndee xini ra, ⁴⁶ te nandiko' xto'o jaan' kivi' ña koo' a naa' nimá ra xiin' hora ña xini ra, te sando'o' u'vi xava'a ña'a' xto'o jaan', te sko'ni' ña'a' a mii' ñu'u' inga ne xachuun' ndaku. ⁴⁷ Te ne xika' nuu', ne xini ndee ña kuní xto'o ña, ndisu sätu'va xiin' mii' ña, te xaa' tu ña ña kuní xto'o ña ndii, kaxi' kua'a' xava'a ña. ⁴⁸ Ndisu ne xika' nuu', ne xini ndee ña kuní xto'o ña, te ni xaa ña ña va'a ndii, sie kaxi' ña. Kuachi ndii, yoo ka ni natiin kua'a' chuun' ka'nu' nda'a' Ndisí ndii, xa'a' kua'a' ña'a' nakan a kuenta nuu' ña. Te yoo ka ni kuini kua'a' a ni xini a ndii, xa'a' kua'a' ka ña'a' nakan a kuenta nuu' ña.

Nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' Jesús

(Mt. 10:34-36; Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁴⁹ Ni xaa i te sandatin i ñu'u iin yivi', te saa ka vi' kuní nimá i ña xa xixi a. ⁵⁰ Ndisu kuní a ña kundo'o i iin tundo'o' chie va, te kuvi i, te ndo'o' va nimá i ndee xinu tundo'o' jaan'. ⁵¹ ¿Ñáá xanini ndo'ó ña ni xaa i te natandiee mani' i ne yivi' iin yivi'? Ka'án i xiin' ndo' ña süu' sakan' nduu'

a. Süü' jaan' ndii ni xaa i te nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' i. ⁵² Kuachi' ndii, ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, iin xaan' mii' ndiee' u'un ta'an ne yivi' ndii, nata'vi' ta'an' nia, sakan' ña uní ta'an nia kunduu kuenta i, te uvi ta'an nia kasi'e kuni ne jaan'. Uun kunduu uvi ta'an nia kuenta i, te uní ta'an nia kasi'e kuni ne jaan'. ⁵³ Sakan' ña yuva' ndii, nata'vi' ta'an' ra xiin' tiaa si'e ra, te tiaa si'e ndii, nata'vi' ta'an' ra xiin' yuva' ra. Te ña' nduu' si'i' ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' ña'a' si'e a', te ña'a' si'e ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' si'i' a'. Te ña' tiso' ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' xanu' a', te ña' xanu' ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' tiso' a' —ni kachi a.

⁵⁴ Te ni ka'an ka Jesús xiin' ne yivi' kua'a' va jaan' ndii:

—Kij' xito' ndo' nuta' viko' mii' ketá ñu'u' ndii, ka'an ndo' ña kuun savi', te kuun' xna'a' ra'. ⁵⁵ Te kij' xika' tachi' ña kuaxi su'ma' iin yivi' ndii, ka'an ndo' ña kuu i'ni' va, te kuu' i'ni' xna'a'. ⁵⁶ Ndo'ó, ne xasuvi' xiin' mii' ndii, kundani' ndo' saa xachuun' ndivi' xiin' ña xka'ndía nuu' ñu'u' iin yivi'. Ndisu' ndichun na chüun xa'a' ndo' ndee ña xka'ndía yo'o' kivi' vitin xaa' yu'u.

Ka'an Jesús ña nako' e' ña maní' xiin' ne xika' kuachi' xiin' e'

(Mt. 5:25-26)

⁵⁷ ¿Saa tu küvi saa kuenta mii' ndo', te nakuni' ndo' ndee ña nduu' ña ndaku? ⁵⁸ Kij' chindu'u' iin ne yivi' kuachi' xa'a' ndo', te kua'an ndo' xiin' nia vi'e kuachi' ndii, saa ndo' ña nduxa' te nako' ndo' ña maní' xiin' ne jaan' kij' kua'an ndo' ichi', saa' iin kij' kañuu' nia ndo'ó, te ku'un ndiaka' nia ndo'ó ndee nuu' te xa'nú kuachi, te te jaan' ku'un ndiaka' ndo'ó nda'a' te xíin', te te xíin' jaan' taan' ndo'ó ndee vi'e kaa. ⁵⁹ Te ka'an i xiin' ndo' ña koo' kivi' ketá ndo' íkan' ndee nacha'vi' ndo' sakuu' ña kuní a cha'vi' ndo' —ni kachi a.

13

Kuní a n̄am̄a e' nimá e' nuu' Ndiosí

¹ Te kii' sakan' ndii, ni xaa ndia'vi' ne yivi' ndatu'un' nia nuu' Jesús xa'a' ña ni nasaka' Pilato níi' ndia'vi' te Galilea, xiin' níi' kiti' ña ni nasoko' ra nuu' Ndiosí. ² Sakan' te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—¿Ñáá xanini ndo'ó ña kua'a' ka kuachí ndiso' te Galilea jaan' te sakan' inga te ñuu ra na ni ndo'o ra sakan'?

³ Ka'án i xiin' ndo' ña süu' sakan' nduu' a. Nii' sakan' kundo'o tu ndo'ó naa' n̄ama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachí ña xaa' ndo'. ⁴ Naka'an' ndo' xa'a' ne xa'un uní ta'an, ne ni xi'i kii' ni nduva vi'e sukun ña nani' Siloé. ¿Ñáá xanini ndo'ó ña kua'a' ka kuachí ndiso' ne jaan' te sakan' inga ne ñuu Jerusalén? ⁵ Ka'án i xiin' ndo' ña süu' sakan' nduu' a. Nii' sakan' kundo'o tu ndo'ó naa' n̄ama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachí ña xaa' ndo' —ni kachi a.

Sania'á Jesús xa'a' iin tun' higo, tun' kōo' nduu' kuun' nda'a'

⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús iin ña ka'án ndiaa ndii:

—Iin te yivi' ndii, kumi' ra iin tun' higuera iin xaan' mii' ni nachi'i ra yo'o' uva. Te ni xa'an ra xito' ra naa' yoo nduu' nda'a' nu'. Ndisu kōo' a iin'. ⁷ Sakan' te ni ka'an ra xiin' te xito' yo'o' uva jaan' ndii: “Koto un', xa uní kuiya kuaxi i koto i naa' iin' ndoko' nda'a' tun' higuera yo'o', ndisu kōo' a iin' nda'a' nu'. Ndee chaa' ka ka'ndia un' nu', te kasi saka nu' nuu' ñu'u' i”, ni kachi ra. ⁸ Sakan' te ni ka'an te xito' yo'o' uva jaan' ndii: “Táku'e, taxí un' na ndoo ka nu' ndee kuiya vitin, te katia i saa xinunduu xa'a' nu', te taan' i mi'in' te'i. ⁹ Te naa' kuun ndoko' nda'a' nu' kuiya ki'in ndii, va'a. Ndisu naa' kōo' a kuun ndii, ka'ndia i nu'”, ni kachi te jaan' —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin ña'a' ña' ni kutoso

¹⁰ Unta' iin kivi' sábadó, ña xinandee' ne yivi' ndii, sania'á Jesús ne yivi' tixin iin vi'e mii' nakayá nia. ¹¹ Te

ikan' ka'ni iin ña'a', ña' xa kua'an xa'un unī ta'an kuiya ña kuni kuvī a' xaa' iin ña ndīva'a. Ña' jaan' ndii, ni kutoso va a', te ndee sie kuvī ndūndaku a'. ¹² Kii' ni xini ña'a' Jesús ndii, ni kana ña'a' a, te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Nakui'e, xa ni sein' un' nuu' kui'e ña ndo'o' un' —ni kachi a.

¹³ Sakan' te ni tandiee a nda'a' a xata' a', te xaka'an e', te ni ndūndaku a', te ni xaka'nu' a' Ndiosí. ¹⁴ Ndisu te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e jaan' ndii, xi'é va ra xa'a' a ña ni sanda'a Jesús ña'a' jaan' kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' jaan'. Te ni ka'an ra xiin' ne yivi' ndii:

—Yoo iñu ta'an kivi' ña xachuun' e'. Kivi' jaan' kixin ndo' te sanda'a te kaa' ndo'ó, te kixin ndo' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi ra.

¹⁵ Sakan' te ni ka'an xto'o' e' xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii', i'in ndo' ndaxin' sindiki' sana ndo' uun mburru sana ndo' kivi' sábado, ña xinandiee' e', mii' ita' ri' xaxi' ri' ña'a, te kua'an ndo' xiin' ri' te ko'o' ri' tikui. ¹⁶ Te ña'a' yo'o' ndii, siani' xika' Abraham nduu' a', te xa kua'an xa'un unī kuiya tiin' ña'a' kui'e yo'o' xaa' ña ndīva'a. Sakan' na kuii' va'a nduu' a ña ndaxin' a' nuu' kui'e ña ndo'o' a' kivi' sábado, ña xinandiee' e', te nda'a a' —ni kachi a.

¹⁷ Kii' ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni saka'an' a sakuu' ne xtāni ña xaa' a. Te sakuu' ne yivi' kua'a' ya'a jaan' ndii, va'a ya'a kuni nimá ña xa'a' sakuu' chuun' ka'nu' ndatun' koo' chukuu' ña ni xaa a.

Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' ndikin' ma'a ña nani' mostaza

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸ Te ni ka'an tu Jesús ndii:

—¿Ndee ña nakuitá xiin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', uun ndee ña xiin' va'a ka nakata e', te kuvī kundani ndo' a? ¹⁹ Ña xa'ndia chuun' a jaan' ndii, nduu' a

ndee naa ndikin' mostaza, ña ni ki'in iin te yivi', te ni chi'i ra a mii' xika' ra. Te kii' ni xa'nu a jaan' ndii, ni kuu chie ka itun' a. Te ndee saa, ti' ta'nu' ndivi', kuvu kundiee kati' nda'a' nu' —ni kachi a.

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' yuchi' levadura

(Mt. 13:33)

²⁰ Ni ka'an tu a ndii:

—¿Ndee ña nakata i xiin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' te kundani ndo' a? ²¹ Nduu' a ndee naa yuchi' levadura kii' ki'in' iin ña'a' a, te nasaka' a xiin' un' ta'an yaxin' yuchi' harina, te saki'ví pachu a sakuu' ixan' —ni kachi a.

Sanía'á Jesús ña kuní a sandiee' e' te ndi'vi' e' yi'e' tein' kuenta ndivi'

(Mt. 7:13-14,21-23)

²² Kii' kua'an Jesús ichi' ñuu Jerusalén ndii, sanía'á a tu'un Ndiosí i'in ñuu xiin' nda'a' a ña ñu'u' yu'u' ichi' jaan' mii' xka'ndía a kua'an a. ²³ Te iin ne yivi' ni ndatu'un' ña'a' ndii:

—Tákui'e, ¿ñaá ndia'vi' kuiti' ne yivi' kakú nuu' kuachi nia? —ni kachi nia xiin' Jesús.

Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' ndii:

²⁴ —Sandiee' va ndo'ó, te ko'ni ndo' yi'e' tein', sakan' ña ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' va ne yivi' nanduku' saa saa nia, te ndi'vi' nia yi'e' tein' jaan', ndisu kuvu xka'ndia nia. ²⁵ Kii' sakan' ndii, ndondichi te xiin' vi'e, te ndasi kutu' ra yi'e' jaan' nuu' ndo'. Sakan' te ndo'ó, ne ita' ki'e ndii, sakaxan' ndo' vitu' yi'e' te ka'an ndo' xiin' ra ndii: “Tákui'e, tákui'e, saa va un' ña va'a te nunia' un' yi'e' nuu' ndu”, kachi ndo'. Te ka'an te jaan' xiin' ndo' ndii: “Xini i yoo nduu' ndo'”, kachi ra. ²⁶ Sakan' te xa'a' ka'an ndo' ndii: “Ni xixi ndu, te ni xi'i ndu xiin' un', te ni sanía'á un' ndu'u ya'ya mii' ndiee' ndu”, kachi ndo'. ²⁷ Ndisu ka'an ni tukuu te xiin'

vi'e jaan' xiin' ndo' ndii: “Xa ka'án i xiin' ndo' ña xini' i yoo nduu' ndo'. Kuan sakuu' ndo'ó, ne xaa' ña ña'a”, kachi ra. ²⁸ Te ikan' kuaku u'vi ndo', te ke'i vi' nakaxi' nu'u ndo' kii' kuni' ndo' Abraham xiin' Isaac xiin' Jacob xiin' sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndiee' ra mii' xa'ndia chuun' a, te kii' kuni' tu' ndo' ña ndo'ó ndii, ki'e ni ndoo ndo'. ²⁹ Sakan' ña kixin' kua'a' ne kiee' mii' keta' ñu'u, xiin' mii' keta' ñu'u, xiin' su'ma' iin' yivi', xiin' xini' iin' yivi', te kundiee' ña nuu' mesa, te kuxi' ña mii' xa'ndia chuun' Ndiosí. ³⁰ Sava ne nduu' ne nuu' vitin' ndii, ne so'o' ndi'i' kunduu' ña kii' sakan'. Te sava ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin' ndii, ne nuu' kunduu' ña kii' sakan' —ni kachi a.

*Xaku' Jesús xa'a' ñuu' Jerusalén
(Mt. 23:37-39)*

³¹ Xa kivi' sakan' ni ndekuie ndia'vi' te fariseo, te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Kua'an keta' yo'o' te ku'un un', sakan' ña kuni ka'ni' Herodes yo'ó —ni kachi ra.

³² Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' ingui jaan' ña vitin' xiin' tiaan ndii, tava' i ña ndiva'a nimá ne yivi', te sanda'a i ne kuni kivi', te kivi' ña uni saxinu' i chuun nuu' i. ³³ Ndisu vitin', tiaan, xiin' isa ndii, kuni' a ña kua'an na kua'an i ichi' ña kua'an ñuu' Jerusalén, sakan' ña xata'an ña kivi' iin' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí inga ñuu, ña nduu' ñuu' Jerusalén.

³⁴ Ndo'ó kua'a, ndo'ó kua'a, ne ndiee' ñuu' Jerusalén, ne xa'ni' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí, te kuun' yuu' ndo' te tianu' a nuu' ndo' ndee kivi' ra. Ki'in' va' ichi' ni kuni' i ndasaiin' i ndo'ó ndee naa xaa' iin' nduxi' ña ndasaiin' ri' nduxi' kualii' si'e ri' tixin' ndixin' ri', ndisu ni xiin' ndo'.

³⁵ Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, nduxin' ñuu' ndo', te ka'án tu' i xiin' ndo' ña küní ka' ndo' yu'u ndee xaa' kivi' ña ka'an ndo' xa'a' i ndii: “Sañu'u' va' xto'o' e' Ndiosí ña kuaxi' kuenta a”, kachi ndo' —ni kachi Jesús.

14

So'lo ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kumi' kuiñu kui'e

¹ Unta' iin kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, iin te fariseo, te xa'ndia chuun' ndii, ni xaka ra Jesús te kun kuxi a vi'e ra. Te sava tuku ra ndiee' ikan' xito' maña ra Jesús. ² Te nuu' a jaan' ni yoo iin te yivi', te kumi' kuiñu kui'e. ³ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii:

—¿Ñáa va'a nduu' a nuu' tu'un ndei' Ndiosí ña sanda'a e' ne kuni kuví kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi a.

⁴ Ndisu ni nakuiin ra, sakan' te ni tondia nda'a' a te kuni kivi jaan', te ni sanda'a ña'a' a, te ni ndei' ña'a' a. ⁵ Te ni ka'an a xiin' te yivi' jaan' ndii:

—Naa' sakan' te iin ndo'ó ni nama iin mburru uun iin sindiki' sana ndo' iin pozo kivi' sábado, ña xinandiee' e' ndii, ¿ñáa xtä'ni' ki'i' ndo' ri'? —ni kachi a.

⁶ Te köo' a ni kuví nakuiin ra nuu' a.

So'lo ni ka'an Jesús saa e' kii' kua'an e' mii' yoo iin viko'

⁷ Te kii' xito' Jesús saa nakaxin ne yivi', ne ni xaa viko' jaan', tei tun' kuu' nuu' mii' kundiee nia, te ni ka'an xiin' nia iin ña ka'an ndiaa ndii:

⁸ —Kii' tatu iin ne yivi' ndo'ó iin viko' ña tunda'á' ndii, kundiee ndo' nuu' tei tun' kuu' nuu', saa' iin kii' ni tatu nia iin te ka'nu' ka te sakan' ndo'ó, ⁹ te kii' xaa' te jaan' ndii, kixin te ni tatu ndo'ó jaan', te ka'an ra xiin' ndo' ndii: “Taxi tei ñaa' kundu'u' te yo'o”, kachi ra. Te sakan' kuchani ndo', te kun kundu'u' ndo' nuu' tei nda'vi so'o. ¹⁰ Ndisu kii' tatu ne yivi' ndo'ó viko' jaan' ndii, va'a ka kundu'u' ndo' nuu' iin tei nda'vi so'o, sakan' te kii' kixin te ni tatu ndo'ó ndii, ka'an ra xiin' ndo' ndii: “Chee kua'a, xka'ndia un', te kundu'u' un' tei kuu' nuu' kaa'”, kachi ra. Te sakan' natiiin ndo' ña tiin' ka'nu' nuu' sakuu' ne yivi',

ne ndiee' jaan'. ¹¹ Sakan' ña yoo ka xachié xiin' mii' ndii, sanuu' ña'a' Ndiosí. Te yoo ka sanuu' xiin' mii' ndii, sachié ña'a' a —ni kachi a.

¹² Sakan' te ni ka'an tu Jesús xiin' te fariseo, te ni tatu ña'a' jaan' ndii:

—Kii' kasa'a un' viko', te taxi un' ña xaxi' iin ke'in' uun xakuaa' ndii, tätu un' ne xini ta'an' xiin' un', ni ndee ñani un', ni ndee ne iin kuu' xiin' un', ni ndee ne vika', ne ndiee' yatın vi'e un', saa' iin kii' tatu tu ne jaan' yo'ó te kuxi un', te xa ña jaan' kuiti' kunduú ya'vi un'. ¹³ Ndisu kii' kasa'a un' iin viko' vi'e un' ndii, kana un' ne nda'vi kuu', xiin' ne kui'e nda'a' uun xa'a', xiin' ne küvi kaka, xiin' ne kui'e nduchi' nuu' kuiti', ¹⁴ te xiin' ña jaan' sañu'u' Ndiosí yo'ó, sakan' ña ne jaan' ndii, küvi tatu nia yo'ó te kuxi un' vi'e nia, ndisu yo'ó ndii, natijn un' iin ña va'a nda'a' Ndiosí kii' natiaaku ne yoo ndaku nimá nuu' a —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús xa'a' te ni tatu kua'a' ne yivi', ne ku'un viko' vi'e ra

(Mt. 22:1-10)

¹⁵ Kii' ni xini so'o iin te ndu'u' ikan' ña jaan' te ni ka'an ra ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí yoo ka kuxi viko' ndivi' mii' xa'ndia chuun' a —ni kachi ra.

¹⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—iin te yivi' ndii, ni ka'an tuni ra ña sava'a ra kua'a' va ña xaxi' xa'a' xakuaa', te kua'a' va ne yivi' ni tatu ra.

¹⁷ Te kii' xa yoo' tu'va ña xaxi' xakuaa' ndii, ni ti'vi' ra te xika' nuu' nuu' ra, te ka'an ra xiin' ne jaan' ndii: “To'o' ndo', sakan' ña xa yoo tu'va sakuu' a”, ni kachi ra. ¹⁸ Ndisu sakuu' nia ni xa'a' xikán ña ka'nu' ini nuu' te jaan'. Ne nuu' ni ka'an ndii: “Sakan' ni sata' i iin ñu'u', te ña jaan' kuni kun koto i. Saa un' ña va'a, te koo ka'nu' ini un' xa'a' i”, ni kachi nia. ¹⁹ Te inga nia ni ka'an ndii: “Ni sata' i u'un

na'a toro, te ti' jaan' kun koto i saa xachuun' ri'. Saa un' ña va'a, te koo ka'nu' ini un' xa'a' i", ni kachi nia. ²⁰ Te inga nia ni ka'an ndii: "Sakan' ni tunda'a' i, sakan' na küvi ku'un i", ni kachi nia. ²¹ Ni nandiko' te xika' nuu' jaan', te ni ka'an ra sakuu' ña jaan' xiin' xto'o ra. Te ni nasaa' te xiin' vi'e jaan', te ni ka'an ra xiin' te xika' nuu' nuu' ra jaan' ndii: "Kua'an kij' sakuu' ya'ya ka'nu' xiin' ya'ya tein', te naka un' ne nda'vi kuu', xiin' ne kui'e nda'a', xiin' ne kui'e xa'a', xiin' ne kui'e nduchi' nuu'." ²² Kij' ndi'i ni saxinu ra ña ni ka'an xto'o ra jaan', te ni ka'an ra ndii: "Tákuie, xa ni saxinu i saa ni ka'an un' xiin' i, ndisu ndoó ndoso' ka mii' kundiee ne yivi'", ni kachi ra. ²³ Sakan' te ni ka'an xto'o jaan' xiin' ra ndii: "Kua'an ichi' ka'nu' xiin' ichi' ku'u, te ka'an ndiee' un' xiin' ne yivi' na kixin nia, te kutu' vi'e i. ²⁴ Kuachi ndii ka'an i xiin' ndo' ña ndee iin ne yivi', ne ni tatu nuu' i jaan' ndii, täxi i kuxi nia viko' vi'e i, ndo'", ni kachi xto'o jaan' —ni kachi Jesús.

*Ka'an Jesús ndee ña kuni a saa e', te kundikun e' ichi' a
(Mt. 10:37-38)*

²⁵ Kua'a' va ne yivi' kua'an xiin' Jesús, te ni nandiko' kuiin a, te ni ka'an a xiin' nia ndii:

²⁶ —Naa' kuni kundikun yoo ka ichi' yu'u, te kundani ya'a ka nia yuva' nia, xiin' si'i' nia, xiin' ña' si'i' ra, xiin' si'e nia, xiin' ñani ra, xiin' tiaa ta'an' nia, xiin' ña'a' ta'an' nia, xiin' ndee kivi' ñuu mii' nia te sakan' yu'u ndii, küvi kunduu nia ne ndikún ichi' i. ²⁷ Yoo ka küni kundo'o ndee naa kundo'o yu'u nuu' krusín, te kundikun nia yu'u ndii, küvi kunduu nia ne ndikún ichi' i. ²⁸ Saa e' kuenta ña kuni kasá'a iin ndo'ó iin vi'e sukun. ¿Ñáa süu' xi'na kundu'u' ndo', te natava' ndo' kuenta saa kuu' xu'un' kuni a ka'ni' ndo' te xinu vi'e jaan'? ²⁹ Naa' saa ndo' sakan', te xa'a' ndo' sakan' ndo' xa'a' vi'e jaan', te küvi saxinu ndo' a ndii, xa'a' ne yivi' sandi'i nia xiin' ndo' ³⁰ ka'an nia ndii:

“Jan! Te kaa' ndii, sie ni xanini ra, sakan' ña ni xa'a' ra xa'a ra vi'e, te ni kuvì saxinu ra a”, kachì nia.

³¹ 'Uun saa e' kuenta ndii, yoo iin rey, te kumi' ra uxi mií kuítì te xín'. Te kuní a ña kunta'an' ra xiin' tuku rey. Ndisu inga rey ndii, kumi' ra oko mií te xín'. Naa' sakan' nduu' a ndii, ña nuu' ndii, kuní a kundu'u' te kumi' uxi mií te xiin' jaan', te natava' ra kuenta naa' kuvì kanando ra te kumi' oko mií te xín' jaan'. ³² Te naa' natava' ra kuenta ña kuvì kanando ña'a' ra ndii, sakan' te tianu' ra iin ti'vi te yivi' te nakan ra ña mani' nuu' tuku rey jaan' kii' ndee xika' kuaxi te jaan'. ³³ Sakan' na kuu' yoo ka küni nakoo sakuu' ña kumi' nia ndii, kuvì kundu'u nia ne ndikún ichi' i.

Sania'á Jesús ña vā'a ka iin' kii' tívi' a

(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴ 'Iin' ndii, ña vā'a nduu' a, ndisu naa' ndi'i' ña u'va a ndii, kō'o' a kuvì saa e' te nandu'u u'va a. ³⁵ Ni ndee vā'a ka a kundu'u tatan' ña nasaka xiin' ñu'u', ni ndee vā'a tu a kō'ni e' nuu' si'vi' te ka'ni' a xiko xa'án, ndee ña kuitia kuiti' nduu' a. Ndo'ó, ne xini so'o' ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ni ka'an i —ni kachì Jesús.

15

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin mbee ti' ni xita i'nu

(Mt. 18:10-14)

¹ Kii' sania'á Jesús iin' a ndii, kua'a' va te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma xiin' kua'a' tu ne ka'án va'a ne yivi' xa'a' ni ndekuie nuu' a te kuni so'o' tu ña'a' nia. ² Sakan' te ni xa'a' ka'án kui'e te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xa'a' Jesús ndii:

—Te xini ta'an' xiin' ne xaa' kuachì nduu' te kaa', te ndee xixi' ra xiin' nia —ni kachì ra.

³ Sakan' te ni ka'an Jesús ña ka'án ndiaa yo'o' nuu' ra ndii:

4 —Naa' sakan' te kumi' iin ndo'ó ciento mbee, te ni xita iin ri' ndii, ¿ñáá nākoo ndo' ti' kumi' xiko xa'un kumi' jaan', te ku'un nanduku' ndo' ti' ni xita jaan' ndee na'in ndo' ri'? 5 Te kii' na'in ndo' ri' ndii, nakuatia' va nimá ndo', te chindu'u' ndo' ri' soko ndo'. 6 Te kii' xaa ndo' vi'e ndo' ndii, nakaya ndo' ne xiní ta'an' xiin' ndo', xiin' ne ndiee' yatín, te ka'an ndo' xiin' nia ndii: “Nia'a ndo' vi'e i te kundiee sii' sakuu' e', sakan' ña xa ni na'in i mbee sana i, ti' ni xita”, kachi ndo'. 7 Ka'an i xiin' ndo' ña nii' sakan' tu va'a ka kuni sakuu' ña ndiee' ndivi' xa'a' iin ne xaa' kuachi kii' nama' nia nimá nia xa'a' kuachi ña xaa' nia, te sakan' xa'a' kumi' xiko xa'un kumi' ne tuu ña ne ndaku nimá nduu' nia nuu' Ndiosí, te küní a nama nia nimá nia.

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin xu'un' yuu' ña ni xita

8 'Uun saa e' kuenta ndii, iin ña'a' kumi' uxí ta'an xu'un' yuu' plata, te ni xita iin ndaa' a ndii, ¿ñáá nākun' a' iin kaa tuún, te natí'vi' a' te kaka ndi'i a' nanduku' a' a kanii' tixín vi'e ndee na'in a' a? 9 Te kii' na'in a' xu'un' jaan' ndii, nakaya a' ne xiní ta'an' xiin' a', xiin' ne ndiee' yatín vi'e a', te ka'an a' xiin' nia ndii: “Nia'a ndo' vi'e i, te kundiee sii' sakuu' e', sakan' ña xa ni na'in i xu'un' i ña ni xita”, kachi a'. 10 Ka'an i xiin' ndo' ña iin sakan' tu va'a kuni ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, xa'a' iin ne xaa' kuachi kii' nama' nia nimá nia —ni kachi a.

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin yuva', te ni xita iin tiaa si'e, te ni nandiko' ra

11 Te ni ka'an tu a ndii:

—Iin te yivi' ndii, ni yoo uvi' ta'an tiaa si'e ra. 12 Te ni ka'an te xanuu' xiin' yuva' ra ndii: “Tataa, taxi un' nda'a' i ña xata'an ndoo nda'a' i xa'a' a ña nduu' i si'e un'”, ni kachi ra. Sakan' te ni taxi yuva' ra ña xata'an natiin ra.

13 'Ndia'vi' kivi' ni xka'ndia, te ni xiko' ra sakuu' ña'a ña ni taxi yuva' ra nda'a' ra, te ni keta ra kua'an ra iin ñuu

xika' va. Te ikan' ni xa'ni' saka ndoo ra xu'un' ra xika' sii' ra. ¹⁴ Te kii' ni sandi'i' ndoo ra xu'un' jaan' ndii, sakan' te ni xaa iin soko chie va ñuu jaan', te ni xa'a' kuni ña kutiaku ra. ¹⁵ Sakan' te ni xan nduku' ra chuun nuu' iin te ñuu jaan'. Te ni ti'vi' ña'a' te jaan' ña koto ra kini sana ra mii' ñu'u' ri' xa'a' ku'u. ¹⁶ Te yoo vi' kaa' nimá ra kuni kaxi' ra soo' na'nu' ña xaxi' kini jaan', ndisu ndee iin ne yivi' ni taxi ña kaxi' ra a.

¹⁷ 'Ndisu kii' ni nakunaa kaxi' nimá ra, te ni ka'an ra xiin' nimá ra ndii: "Xa kua'a' te tatú xachuun' mii' xika' yuva' e', te sakuu' te jaan' ndii, yoo kua'a' ña xaxi' ra ndee ndoo ndoso' vi' a, te yoo' vitin ndii, xa yoo e' kuvu' e' soko. ¹⁸ Nandiko' e' nuu' yuva' e', te ka'an e' xiin' a ndii: Tataa, ni xaa i kuachi nuu' Ndiosí xiin' nuu' yo'ó. ¹⁹ Sakan' na kuii' xata'an ka ka'an un' ña si'e un' nduu' i. Saa un' xiin' i ndee naa iin te tatú kuiti' un'. Na jaan' ka'an e' xiin' yuva' e' kii' nandiko' e' nuu' a", ni kachi ra xiin' nimá ra.

²⁰ 'Sakan' te ni ki'in ra ichi', te kuan nu'u ra nuu' yuva' ra. Te kii' xika' ka kuaxi ra, te ni xini ña'a' yuva' ra, ikan' te ni kuvita inu yuva' ra jaan' ni xini ña'a' ra. Te ni ndava ra xan nani'i' ña'a' ra, te ni numi ña'a' ra te ni chito ña'a' ra. ²¹ Ikan' te ni ka'an tiaa si'e ra jaan' xiin' ra ndii: "Tataa, ni xaa i kuachi nuu' Ndiosí xiin' nuu' yo'ó. Sakan' na kuii' xata'an ka ka'an un' ña si'e un' nduu' i", ni kachi ra.

²² 'Ndisu ni ka'an yuva' ra jaan' xiin' te xika' nuu' nuu' ra ndii: "Xta'ni' ki'i' ndo' iin toto ña va'a ka, te taxi ndo' a ku'nu' si'e i yo'ó, taxi tu ndo' iin kaa xu'un' nda'a' ku'un nda'a' ra, te taxi tu ndo' ndixan' ki'i' ra. ²³ Te kua'an naka ndo' iin sindiki' xa'an ka, te ka'ni' ndo' ri' kuxi' e', te saka'nu' e'. ²⁴ Sakan' ña ndee naa ni xi'i' tiaa si'e i kaa' nuu' i, ndisu ni natiaku ra, ni ndoñu'u' ra nuu' i, ndisu xa ni na'in tukuu ña'a' i vitin", ni kachi ra. Sakan' te ni xa'a' sakuu' nia xaka'nu' nia.

²⁵ 'Ndisu si'e ra, te xkua'a' ndii, xa'a' ku'u naá ra xachuun' ra. Te kii' ni nandiko' ra, te ni kuyatin ra vi'e mii' ndu'u' ra ndii, ni xini so'o ra yaa, te ni xini so'o tu ra ña taxa'a' ne yivi'. ²⁶ Te ni kana ra iin te xika' nuu', te ni ndatu'un' ña'a' ra ndee ña yoo ikan'. ²⁷ Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii: “Ñani un' ni nandiko', te ni ka'an chuun' yuva' un' te koo iin viko' sii', te ni xa'ni' ndu sindiki' xa'an ka. Sakan' ña ni nandiko' va'a ñani un' jaan' nuu' yuva' un'”, ni kachi te jaan'.

²⁸ 'Ndisu te xkua'a' jaan' ndii, ni nasaa' va ra, sakan' na ni xiin ra xka'ndia ra vi'e. Sakan' te ni keta yuva' ra, te ni ka'an nda'vi ra xiin' ra ña xka'ndia ra vi'e. ²⁹ Ndisu ni ka'an ra xiin' yuva' ra ndii: “Xini kaxi' un' saa ta'an' kuiya kua'an ña xika' nuu' i nuu' un', te koo' kivi' ka'an yu'u' i te saxinu' i ña ka'an un'. Te ndee iin tixu'u' lulu tia'an taxi un' te kasa'a' i viko' sii' xiin' te xini ta'an' xiin' i. ³⁰ Ndisu vitin ña ni xaa si'e un', te ni xa'ni' saka xu'un' un' xiin' ña'a' ña' xiko' xiin' mii' ndii, ni xa'ni' un' sindiki' xa'an ka xa'a' te kaa'”, ni kachi ra.

³¹ 'Ikan' te ni ka'an yuva' ra xiin' ra ndii: “Yuva' i, sakuu' kivi' ndu'u' yo'ó xiin' i, te sakuu' ña kumi' i ndii, ña'a yo'ó nduu' a. ³² Ndisu ni kuni a ña saka'nu' e' vitin xiin' viko' kaa', te va'a kuni e'. Sakan' ña ndee naa ni xi'i tiaa ñani un' kaa' nuu' i, ndisu ni natiaku ra, ni ndoñu'u' ra nuu' i, ndisu xa ni na'in tukuu ña'a' i vitin”, ni kachi ra —ni kachi Jesús.

16

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin te ndiso' chuun', te xachuun' ndaku

¹ Te ni ka'an tu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ni yoo iin te vika'. Te jaan' ndii, ni kumi' ra iin te ndiso' chuun' nuu' ña vika' ra. Unta' ndii, ni ndekuie ne yivi' nuu' te vika' jaan', te ni tiin kuachi nia te jaan' ña ni

xa'ni' saka ndoo ra xu'un' te vika' jaan'. ² Sakan' te ni kana ña'a' te vika' jaan', te ni ka'an ra xiin' ra ndii: “¿Ndichun ka'an kini ne yivi' xa'a' un' xiin' i? Vitin ndii, kuní i ña nataxi un' kuenta xa'a' sakuu' xu'un' i xiin' ña'a' i, sakan' ña kunduu ka un' te kuiso chuun' nuu' ña'a' i”, ni kachi ra. ³ Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' nimá ra ndii: “Xto'o e' ndii, xta'ni' ra yoo' nuu' chuun' yo'o'. ¿Ndee ña saa e' vitin? Köo' ndiee' e', te saa e' chuun' vie, te kuchani e' kakan e' limuxtan. ⁴ Aan, xa xiní e' ndee ña saa e', te koo ne natiin yoo' vi'e nia kii' xta'ni' xto'o e' yoo' nuu' chuun' yo'o'”, ni kachi ra xiin' nimá ra.

⁵ Sakan' te ni kana ra iin ndaa' iin ndaa' te ndiso' ika' nuu' xto'o ra. Te ni ka'an ra xiin' te nuu' ndii: “¿Saa ndiso' ika' un' xto'o i?”, ni kachi ra. ⁶ Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii: “Ciento ta'an yoo na'nu' xa'an oliva ndiso' ika' i”, ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an te ndiso' chuun' jaan' xiin' ra ndii: “Ña yo'o' nduu' tutu mii' yoso' ña ndiso' ika' un', kundu'u' kii', te nama un' un te ka'an a ña ndiso' ika' un' uvi xiko uxí kuiti' a”, ni kachi ra. ⁷ Sakan' te ni ka'an ra xiin' inga te ndiso' ika' ndii: “¿Saa ndiso' ika' un' xto'o i?”, ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii: “Ciento kotensio ndikin' trigo ndiso' ika' i”, ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: “Ña yo'o' nduu' tutu mii' yoso' ña ndiso' ika' un', na'in a, te ke'i un' nuu' a kumi' xiko kotensio kuiti'”, ni kachi ra. ⁸ Te ni tiiin ka'nu' xto'o jaan' te ndiso' chuun', te xachuun' ndaku jaan', xa'a' a ña ki'i' va kuu' ra xiin' ña ni xaa ra jaan'. Kuachi ndii ki'i' ka kuu' ne nduu' kuenta iin yivi' vitin xiin' ta'an' mii' nia te sakan' ne nduu' kuenta Ndiosí. ⁹ Te ka'an i xiin' ndo' ña xiin' ña vika' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, kaya ndo' ne kuni ta'an' xiin' ndo', sakan' te kii' köo' ka ña jaan' kumi' ndo' ndii, natiin Ndiosí ndo'ó, te kundiee ndo' vi'e a ndee ndi'i' ni kivi'.

¹⁰ 'Yoo ka xachuun' ndaku nuu' chaa' kuiti' ña'a ndii, sachuun' ndaku tu nja nuu' kua'a' ña'a. Te yoo ka xachuun' ndaku nuu' chaa' kuiti' ña'a ndii, sachuun' ndaku tu nja nuu' kua'a' ña'a. ¹¹ Sakan' ña naa' ni xachuun' ndaku ndo' nuu' ña vika', ña nduu' kuenta iin yivi' ndii, ini tu Ndiosi kuni a ndo'o xiin' ña vika' xna'a ña nduu' kuenta mii' a. ¹² Naa' ni xachuun' ndaku ndo' nuu' ña vika' ña nduu' kuenta inga ne yivi' ndii, taxii a natiin tu ndo' ña xata'an natiin ndo'. ¹³ Te ndee iin ne xika' nuu' ndii, kivi kaka nuu nja nuu' uvi ta'an xto'o. Kuachi ndii kundasi nja iin te jaan', te kundani nja inga ra, uun koto'ni nja yu'u' iin te jaan', te koto'ni nja yu'u' inga ra. Na jaan' na iin kachi kivi kaka nuu ndo' nuu' Ndiosi, te kaka nuu tu ndo' nuu' ña vika' —ni kachi a.

¹⁴ Te fariseo ndii, ni xa'a' kundi'i' ra xiin' Jesus kij' ni xini so'o ra sakuu' ña ni ka'an a jaan', sakan' ña ndioo' ini va ra xu'un'. ¹⁵ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Mii' ndo'o xakuu' nuu' ne yivi' ña nduu' ndo' te xachuun' ndaku, ndisu Ndiosi ndii, xini a saa iin' nimá ndo'. Sakan' ña ña chindiaa ya'vi' ya'a ne yivi' ndii, ña kini iin' nduu' a nuu' Ndiosi.

Yo'o ka'an Jesús xa'a' tu'un ndei' Ndiosi

¹⁶ Tu'un ndei' Ndiosi xiin' ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un a jaan' ndii, ni xa'ndia chuun' a nuu' ne yivi' ndee kij' ni tuvi Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosi. Te ndee kij' sakan' ni xa'a' ka'an ndoso' i xa'a' ña kuni a ko'ni ne yivi' nda'a' Ndiosi te ka'ndia chuun' a nimá nja. Te sakuu' nja xanduxa' ndee' te ko'ni nja ikan'. ¹⁷ Ndisu vixi ka nduu' a ña ndoñu'u' iin chiin' tu'un ndei' Ndiosi te sakan' ña ndoñu'u' ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi'.

Ka'an Jesús ña vä'a nata'vi' ta'an' ne tunda'á
(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁸ 'Yoo ka nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i ra, te tunda'á' ra xiin' tuku ña'a' ndii, xaa' ra kuachi xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí, te yoo ka nduu' te tunda'á' xiin' ña'a' jaan' ndii, xaa' tu ra kuachi xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí.

Sania'á Jesús xa'a' iin te vika' xiin' iin te nda'vi kuu' nani' Lázaro

¹⁹ 'Ni yoo iin te vika', te ni ni'nu ra mii' ndi'i' toto kua'a ndukun' va'a koo' chukuu', xiin' toto ya'vi va, te saa kivi' xaka'nu' ra xaxi' ra mii' ndi'i' ña xaxi' ña ya'vi koo' chukuu'. ²⁰ Te ni yoo tu iin te nda'vi kuu' nani' Lázaro. Te jaan' ndii, kanii' iin' ra te'í, te ndu'u' ndiaa ra yi'e' te vika' jaan'. ²¹ Te ni xikan va nimá ra kaxi' ra xi'e' ña koyó tixin mesa te vika' jaan'. Te ndee naya' kuaxi, te ñundiaa' ri' iin ra mii' te'í.

²² 'Ni xaa iin kivi' ña ni xi'i' te nda'vi kuu' jaan', te ni kixin ángele, te ni na'in ña'a' a, te ni chindu'u' ña'a' a xiin' Abraham. Te ni xi'i' tu te vika' jaan', te ni nataan' ña'a' ne yivi'. ²³ Te ndee ñuu ndii mii' naa' ra tundo'o' ni ndoni'i' ra nuu' ra, te ni xini ra ndee xika' ndu'u' Abraham, te ndu'u' tu Lázaro xiin' ra. ²⁴ Sakan' te ni ka'an ti'e' te vika' jaan' ndii: "Tákui'e Abraham, kuvita ini un' xa'a' i, te ka'an chuun' un' xiin' Lázaro, te sachi' ra tee' nuu' nda'a' ra xiin' tikui, te kixin satoó ra ra' nuu' yaa' i, sakan' ña ndo'o' u'vi xava'a i nuu' ñu'u yo'o'", ni kachi ra. ²⁵ Ndisu ni ka'an Abraham xiin' ra ndii: "Yuva' i, naka'an' un' ña kii' ni xika un' iin yivi' ndii, ni na'in un' ña va'a, te Lázaro yo'o' ndii, va'a ni ndo'o ra. Ndisu vitin ndii, ndu'u' va'a ra yo'o', te yo'ó yoo tundo'o' ñaa'. ²⁶ Te siin' tuku ndii, yoo iin ta'vi' kunu koo' chukuu' tein e', sakan' na kuii' tee' ndee kuni xka'ndia yoo ka ndiee' yo'o' ñaa' ndii, küvi xka'ndia nia, te ni ndee küvi xka'ndia tu ndo'ó mii' ndiee' ndu'u yo'o'", ni kachi Abraham. ²⁷ Sakan' te ni ka'an te vika' ndii: "Tákui'e, naa' sakan' ndii, ka'an nda'vi i xiin'

un' ña ti'vi' un' Lázaro te ku'un ra vi'e yuva' i. ²⁸ Sakan' ña yoo u'un ta'an ka ñani i, te sakuni' tu'un ra te jaan', te kixin ra mii' yoo tundo'o' yo'o'", ni kachi ra. ²⁹ Ndisu ni ka'an Abraham ndii: "Te jaan' ndii, kumi' ra tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés, xiin' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a. Na chuun xa'a' ra ña ka'an ña jaan'", ni kachi ra. ³⁰ Ikan' te ni ka'an te vika' jaan' ndii: "Tákui'e Abraham, kändixa' ra xiin' ña jaan' kuiti', ndisu naa' natiaku iin ne xa ni xi'i, te ku'un ña nuu' ra ndii, nama ra nimá ra xa'a' kuachi ra", ni kachi ra. ³¹ Sakan' te ni ka'an Abraham xiin' ra ndii: "Naa' küni küni so'o ra tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés, xiin' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a ndii, kändixa' tu ra tee' ndee natiaku iin ne xa ni xi'i, te ku'un ña nuu' ra", ni kachi ra —ni kachi Jesús.

17

Ka'an Jesús ña iyo va kundō'o ne kaviko' ne xa ini xini ña'a' te saa ña kuachi

(Mt. 18:6-7,21-22; Mr. 9:42)

¹ Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Yoo' kua'a' ña kaviko' yoo' te saa e' kuachi, ndisu iyo va kundō'o ne kaviko' ne yivi' te saa ña kuachi jaan'.

² Ndee chaa' ka na satiín ne yivi' iin yuu' molino sukun' ne jaan', te sko'ni' ña'a' ña tixin miní te sakan' ña kunduu ña ne kaviko' ne kualí, ne ini xini yu'u yo'o', te saa ña kuachi. ³ Sakan' na kuii' koto xiin' mii' va ndo'.

'Naa' xaa' iin ñani ta'an' ndo' kuachi xiin' ndo' ndii, ku'un ndo', te saki'in' ña'a' ndo' kuento. Te naa' ni nama ra nimá ra ndii, koo ka'nu' ini ndo' xa'a' ra. ⁴ Te naa' uxá ta'an ichi' iin ndaa' kivi' saa te jaan' kuachi xiin' ndo'ó, te nandiko' ra uxá ta'an ichi' nuu' ndo' xikán ra ña maní' nuu' ndo' ka'an ra ndii: "Koo ka'nu' ini un' xa'a' i" ndii, koo ka'nu' ini ndo' xa'a' ra —ni kachi a.

Xikán te ndá'a' xa'a' Jesús ña chindíee' ña'a' a te ini kua'a' ka ra kuni ña'a' ra

⁵ Ní ka'an ra xiin' xto'o e' ndii:

—Tákui'e, chindíee' un' ndu'u te ini kua'a' ka ndu kuni ndu yo'ó —ní kachi ra.

⁶ Sakan' te ní ka'an xto'o e' xiin' ra ndii:

—Naa' ini ndo' xini ndo' yu'u, tee' sie ndee naa lulu ma'á ndikin' mostaza kuiti' ndii, kuví ka'an chuun' ndo' xiin' tun' tiu'un yo'ó' ndii: “Kua'an ketá un' xiin' sakuu' tio'o un', te nachí'i xiin' mij' un' tixin tikui miní ka'nu'”, kachi ndo', te kändixa' nu' ña ka'an ndo'.

Sanía'á Jesús saq kuni a kuu ne xika' nuu' nuu' Ndiosí

⁷ Naa' iin ndo'ó yoo iin te xika' nuu' nuu', te ní nandíko' ra ní xa'an ta'vi' ra ñu'u', uun ní xito ra mbee ndii, ¿ñáá ka'an ndo' xiin' ra ndii: “Xka'ndia te kuxi un' nuu' mesa?”

⁸ Süu' ña jaan' ka'an ndo', süu' jaan' ndii ka'an ndo' ndii: “Sava'a un' ña kuxi i, te koo tu'va un' te kaka nuu un' nuu' i ndee ndi'i kuxi i te ko'o i, sakan' vi' te kuví kuxi yo'ó, te ko'o un'”, kachi ndo'. ⁹ Te táxi tu ndo' ña chindani te xika' nuu' nuu' ndo' jaan' xa'a' ña ní saxinú ra ña ní ka'an chuun' ndo' xiin' ra saq ra. ¹⁰ Te sakan' tu ndo'ó, kii' ndi'i saxinu ndo' ña ka'an chuun' Ndiosí xiin' ndo' saq ndo' ndii, ka'an ndo' xiin' a ndii: “Tákui'e, te xika' nuu' nuu' kuiti' un' nduu' ndu, sakan' ña ña ní ka'an chuun' xiin' kuiti' ndu ní xaa ndu”, kachi ndo' —ní kachi a.

So'o ní xaa a kii' ní sanda'a Jesús uxí ta'an te kumi' kui'e te'i

¹¹ Kii' naá ka Jesús ichi' kua'an a ñuu Jerusalén, te xka'ndiá a nuu' ñu'u' Samaria yatín xa'in' ñu'u' Galilea ndii, ¹² ní xaa a nuu' iin ñuu lulu, te ní kandekuie uxí ta'an te kumi' kui'e te'i, te ní xikuita ra ndee ndoso' nuu' a. ¹³ Te ti'e' ní kuaa' te kuni kuví jaan' ka'an ra ndii:

—Tákui'e Jesús, kuvíta ini un' xa'a' ndu —ní kachi ra.

¹⁴ Te kii' ní xini ña'a' Jesús ndii, ní ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' nuu' sutu, te koto ndiaa ra ndo'ó —ni kachi a.

Te kii' kua'an ra ndii, ni nda'a ra. ¹⁵ Sakan' te iin te jaan', kii' ni xini ra ña ni nda'a ra ndii, ni nandiko' ra ichi', te xaka'nu' ti'e' ra Ndiosí. ¹⁶ Te ni xaa ra, te ni xikuiin xiti' ra ndee ni katandee ra nuu' ra ndee nuu' ñu'u' nuu' Jesús taxi' ra ña chindani a. Te jaan' ndii, te Samaria nduu' ra. ¹⁷ Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—¿Ñáá süu' uxí ta'an kuu' te ni sanda'a í? ¿Mii' kua'an íin ta'an ka ra? ¹⁸ ¿Ñáá iin ndaa' te tuku' yo'o' kuiti' ni nandiko' te saka'nu' ra Ndiosí? —ni kachi a.

¹⁹ Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Ndondichi un', te ku'un un', xa ni nda'a un' xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u —ni kachi a.

*Ndee ña koo kii' nandiko' Jesús
(Mt. 24:23-28,36-41)*

²⁰ Unta' ndii, ni ndatu'un' te fariseo Jesús amaa xa'a' ka'ndia chuun' Ndiosí. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kii' kixin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí ndii, küvi kuni ña'a' e' xiin' nduchi' nuu' e'. ²¹ Te ndee iin ne yivi' ka'an ndii: “Koto ndo', yo'o' yoo ña xa'ndia chuun' Ndiosí”, uun “Kaa' yoo a.” Kuachi ndii xa' yoo ña xa'ndia chuun' a tein ndo' —ni kachi a.

²² Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Naá kivi' ndii, kuni nimá ndo' kuni nuu' ndo' iin kivi' kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi', ndisu küni xachi' ndo' xaa kivi' jaan'. ²³ Te ka'an ne yivi' xiin' ndo' ndii: “Koto ndo', kaa' ni xaa a”, uun “Yo'o' naá a”, kachi ña xiin' ndo'. Ndisu kü'un ndo', te ni ndee kündikun tu ndo' xata' ña. ²⁴ Kuachi ndii, kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuni sakuu' ne yivi' yu'u ndee naa yi'é ñu'u savi' kanii' ndivi'. ²⁵ Ndisu ña nuu' ndii, kuni a ña kundo'o kua'a' í, te nãtiin ne ndiee' iin yivi' yo'o' yu'u.

26 'Ndee naa ni xaa ne yivi' xta'an' kii' ni tiaku Noé ndii, sakan' tu saa ne ndiee' iin yivi' kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi'. 27 Ne yivi' jaan' ndii, ni xixi nia, ni xi'i nia, te ni tunda'a' nia ndee kivi' ni ndi'vi Noé tixin tundo'o' chie, te ni ndoñu'u' sakuu' ne yivi' jaan' xiin' tikui kua'a'. 28 Te iin kachi ni xaa tu ne ni ndiee ñuu Sodoma kii' ni xika Lot ndii, ni xixi nia, te ni xi'i nia, te ni sata' nia, te ni xiko' nia, te ni chi'i nia ña'a, te ni xa'a nia vi'e nia. 29 Te kii' ni keta Lot ñuu jaan' ndii, ni kiee ñu'u xiin' yuu' ndatin ndivi', te ni koyo a nuu' ñuu Sodoma jaan', te ni ndoñu'u' sakuu' ne yivi' jaan'. 30 Te iin kachi tu saa ne yivi' kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

31 'Kivi' jaan' ndii, naa yoo ndiee' xini' vi'e nia ndii, na xka'ndia ka nia tixin vi'e nia te na'in nia ña'a nia. Te yoo ka naá xachuun' nuu' ñu'u' nia ndii, na nandiko' ka nia vi'e nia te na'in nia ña'a nia. 32 Naka'an' ndo' saa ni ndo'o ña' si'i Lot, te ni xi'i a'. 33 Te yoo ka kuni sakaku' xiin' mii' mii' ndii, kuvu nia, ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu xa'a' ichi' yu'u ndii, natiin nia kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. 34 Ka'an i xiin' ndo' ña ñuu kivi' jaan' ndii, naa' ndiee' uvi ta'an ne yivi' kixin inga' nia nuu' tun' xto ndii, iin nia ku'un nda'a' Ndiosí, te iin nia ndoo. 35 Te naa' ndiko' inga' uvi ta'an ña'a' ndii, iin a' ku'un nda'a' Ndiosí, te iin a' ndoo. 36 Te naa' ñu'u' inga' uvi ta'an te yivi' xa'a' ku'u ndii, iin ra ku'un nda'a' Ndiosí, te iin ra ndoo —ni kachi a.

37 Sakan' te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—¿Táku'e, mii' koo ña ka'an un' jaan'? —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Sakuu' e' xiní ndii, mii' kandu'u' ña te'i nakaya' tikoxií
—ni kachi a.

18

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' iin tē xa'nú kuachi xiin' xa'a' iin ña'a' kuaan'

¹ Te nī ka'an tu Jesús xiin' tē nda'a' xa'a' a iin ña ka'án ndiaa te sania'á ña'a' a ña ka'an tē ka'an ra xiin' Ndiosí, tē iin kuiin ra ² ka'án a ndii:

—Nī yoo iin tē xa'nú kuachi iin ñuu, tē jaan' ndii, nī xito ka'nu' ra Ndiosí, tē nī tiin' ka'nu' tu ra ne yivi'. ³ Te ñuu jaan' nī ndu'u' tu iin ña' kuaan'. Te ña' jaan' ndii, kua'an tē kua'an a' mii' ndu'u' tē jaan', tē ka'án a' xiin' ra ndii: “Tákuie, saa un' ña va'a, tē ka'nu ndaku un' kuachi xa'a' i nuu' tē ndasi' yu'u”, nī kachi a'. ⁴ Kua'a' va' ichi' ndii, nī xiin' ra saa ra ña ndaku xiin' ña' jaan', ndisu nī ya'a kivi', tē nī xanini ra xiin' nimá ra ndii: “Tee' ndee xito' ka'nu' e' Ndiosí, tē nī ndee tiin' ka'nu' tu e ne yivi', ⁵ ndisu xa'a' a ña kayu'u' a' nuu' e' ndii, ka'nu ndaku e' kuachi xa'a' a', koṭo ka kayu'u' tē kayu'u' ka a' nuu' e', tē sakusuxan' a' xini' e'”, nī kachi ra xiin' nimá ra —nī kachi a.

⁶ Te nī ka'an tu xto'o' e' Jesús ndii:

—Saa kuenta ndo' ña nī ka'an tē xa'nú kuachi, tē xachuun' ndaku jaan'. ⁷ Naa' ndee tē jaan' nī xaa ña ndaku xiin' ña' kuaan' jaan' ndii, saa ka vi' tu yoo tu'va ya'a ka Ndiosí, tē saa a ña ndaku xiin' ne nī naqaxin a xika' ichi' a, ne ka'án tē ka'án xiin' a nduvi' xiin' ñuu. ¿Ñáá tuu ndo' ña chindjee' yachi a ne nduu' kuenta a jaan'? ⁸ Ka'án i xiin' ndo' ña yachi va saa Ndiosí ña ndaku xiin' ne nduu' kuenta a jaan', ndisu kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu tē yivi' ndii, ¿ñáá tuu ndo' ndii, koṭo kua'a' ka ne ini kuni yu'u nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o'? —nī kachi a.

So'o' nī sania'á Jesús xa'a' uvi' ta'an tē ka'án xiin' Ndiosí

⁹ Te nī ka'an Jesús iin ña ka'án ndiaa xiin' sava tē yivi', tē tuu ña mii' kuiti' ra nduu' tē xachuun' ndaku nuu' Ndiosí, tē sandiee' kui'e ra sakuu' tuku ne yivi', ka'án a ndii:

¹⁰ —Unta' ndii, ni xaa uvi ta'an te yivi' nuu' ki'e yukun' ka'nu' te ka'an ra xiin' Ndiosí. Iin ra ndii, te fariseo nduu' ra. Te inga ra nduu' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma. ¹¹ Te fariseo jaan' ndii, ni xikuiin ndichi ra, te so'o ni ka'an ra xiin' Ndiosí xa'a' mii' ra: “Ndiosí, yu'u ndii, taxi' i ña chindani un', sakan' ña xika' i naa xika' tuku te yivi' naa kuu' te xakui'na', xiin' te xachuun' ndaku, xiin' te kumi' musa, xiin' naa kuu' te kaa', ña nduu' ra te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma. ¹² Yu'u ndii, xika' nditia i uvi ichi' i'in ximana kua'an, te taxi' i iin ña'a xa'a' i'in uxi ña'a sakuu' ña kanando i kii' xachuun' i”, ni kachi ra. ¹³ Ndisu te kendiaa' ya'vi jaan' ndii, iin' mii' ra ndee ndoso' ka'an ra xiin' Ndiosí, te ni ndee ni ndani'i ra nuu' ra ndivi'. Süu' jaan' ndii kuun' iki' ra tia'ni ra ka'an ra ndii: “Ndiosí, koo ka'nu' ini un' xa'a' yu'u, sakan' ña te ndiso' kuachi nduu' i”, ni kachi ra. ¹⁴ Te ka'an i xiin' ndo' ña kii' kuan nu'u te kendiaa' ya'vi jaan' ndii, xa ni sandoyo' Ndiosí kuachi ra nuu' a. Ndisu te fariseo jaan' ndii, ni sandoyo' a kuachi ra, sakan' ña yoo ka xachié xiin' mii' ndii, sanuu' ña'a' Ndiosí. Te yoo ka sanuu' xiin' mii' ndii, sachié ña'a' a —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni sañu'u' Jesús ne kualí'
(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Ni ndekuie tu ne yivi' xiin' ne kualí', te tondia nda'a' ña'a' Jesús, te sañu'u' ña'a' a. Te kii' ni xini te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, ni xi'e ra nuu' ne kuaxi xiin' ne kualí' jaan'. ¹⁶ Ndisu ni kana Jesús ne kualí' jaan' nuu' a. Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Taxi' ndo' na kixin ne kualí' nuu' i, te nakaasi ña'a' ndo'. Kuachi ndii xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne ini xini ña'a' ndee naa ini ne kualí' kaa' xini nia yuva' si'i' nia. ¹⁷ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo ka taxi' ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nia ndee naa taxi' ne kualí' kaa' xa'ndia chuun' yuva' si'i' nia nuu' nia ndii, küvi kunduu

ne jaan' kuenta a ne xa xa'ndia chuun' a nimá —ni kachi a.

Sq'o ni ka'an Jesús xiin' iin te vika'

(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Te ni ndatu'un' iin te kuu' ka'nu' Jesús ndii:

—Tákuie, ña va'a nimá, ¿ndee ña kuní a saa i te natiiin i kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i'? —ni kachi ra.

¹⁹ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—Kii' ka'an un' ña ña va'a nimá nduu' yu'u ndii, ¿ndichun ka'an un' ña jaan'? Kuachi ndii iin ndaa' Ndiosí kuiti' nduu' ña va'a nimá. ²⁰ Xa xiní un' tu'un ndei' Ndiosí, ña ka'an ndii: “Kümi' un' musa un'. Kā'ni' un' ne yivi'. Sākuina' un'. Kā'an un' tun vixi. Koto ka'nu' un' yuva' si'i' un'” —ni kachi Jesús.

²¹ Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' Jesús ndii:

—Xa saxinú i sakuu' ña jaan' ndee kii' nduu' i te sava —ni kachi ra.

²² Te kii' ni xiní so'o Jesús ña ni ka'an ra jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndee iin ndaa' tjo' ña'a kuní ka saa un'. Xiko' un' sakuu' ña kumi' un', te taxi un' xu'un' a nda'a' ne nda'vi kuu', sakan' te kumi' un' ña vika' ndivi', te kixin un', te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

²³ Ndisu kii' ni xiní so'o ra ña jaan' ndii, ni kusuchi' va ini ra, sakan' ña te vika' va nduu' ra. ²⁴ Te kii' ni xiní Jesús ña ni kunda'vi va kuni te jaan', sakan' te ni ka'an a ndii:

—Vixi xava'a nuu' ne vika', te taxi ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ña. ²⁵ Sakan' ña vixi ka nuu' ne vika', te taxi ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ña, ndee naa ña küvi tu xka'ndia ndee iin camello yavi xa'a' iin tiku —ni kachi a.

²⁶ Te ni ka'an ne ni xiní so'o ña jaan' xiin' a ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yoo tu kuvi kaku nuu' kuachi ña? —ni kachi ña.

²⁷ Sakan' te ni ka'an a xiin' ña ndii:

—Ne yivi' ndii, küvi saa nia ña jaan', ndisu Ndiosí ndii, kuvi saa ña'a' a —ni kachi a.

²⁸ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Táku'e, kofo un', ndu'u ndii, ni nakoo ndu sakuu' ña kumi' ndu, te ndikún ndu yo'ó —ni kachi ra.

²⁹ Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu' ne yivi', ne ni nakoo vi'e nia, uun yuva' si'i' nia, uun tiaa ta'an' nia, uun ña' si'i ra, uun si'e nia xa'a' ña kuní nia ka'ndia chuun' Ndiosí nimá kua'a' ka ne yivi' ndii, ³⁰ sañu'u' kua'a' va ña'a' Ndiosí vitin iin yivi' yo'o'. Te nuu' ku'un e' ndii, taxi a kivi' ñuu nia ña koo' kivi' ndi'i' tuku iin yivi' —ni kachi Jesús xiin' ra.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuvi a
(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ Te ni kana siin' Jesús te uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xini ndo' ña ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'an e' vitin, te ikan' xinu sakuu' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi'. ³² Kuachi ndii sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te tuku', te sandiee kui'e ra yu'u, te kania'a tu ra xiin' i, te kondia tiasi'i tu ra yu'u, ³³ te suku' yo'o' u'vi tu ra yu'u, te ka'ni' ra yu'u. Ndisu kivi' ña uni te natiaku i —ni kachi Jesús.

³⁴ Ndisu ndee sie ni kundani te jaan' ña ni ka'an a xiin' ra jaan', sakan' ña ni yoo si'e ña jaan' nuu' ra, sakan' na ni kundani xachi' ra ña jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nduchi' nuu' yatin ñuu Jericó
(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵ Te kii' xa kuyatin' Jesús kua'an a ñuu Jericó ndii, ndu'u' iin te kui'e nduchi' nuu' yu'u' ichi' ikan' xikan' ra limuxtan. ³⁶ Te kii' ni xini so'o ra ña kua'a' ne yivi'

xka'ndiá kua'an ndii, ni ndatu'un' ra yoo nduu' a yoo. ³⁷ Te ni ka'an ne yivi' jaan' xiin' ra ña Jesús, te ni kiee ñuu Nazaret, nduu' te xka'ndiá kua'an. ³⁸ Ikan' te ni xa'a' nde'í ti'e' ra ka'an ra ndii:

—Jesús, yo'ó ña nduu' siani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —ni kachi ra.

³⁹ Te ne yivi', ne ni'i' ichi' nuu' Jesús kua'an nia ndii, ni xi'e' nia nuu' ra te koo taxin' yu'u' ra, ndisu so'o ti'e' ka ka'an ra ndii:

—Yo'ó, ña nduu' siani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —ni kachi ra.

⁴⁰ Sakan' te ni xikuuin Jesús, te ni ka'an chuun' a ña kixin ndiaká ña'a' ne yivi' nuu' a. Te kii' ni xaa ra nuu' a jaan', te ni ndatu'un' ña'a' a ka'an a ndii:

⁴¹ —¿Ndee ña kuní un' saa i xa'a' un'? —ni kachi a.

Te ni nakuiin te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii:

—Tákui'e, kuní i ndii, nakoto'ni i saa un' —ni kachi ra.

⁴² Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nakoto'ni un'. Xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u na xa ni nda'a un' —ni kachi a.

⁴³ Xaka'an e', te ni nda'a ra, te ni xa'a' ra ndikún ra Jesús xaka'nu' ra Ndiosí. Te sakuu' ne ni xini ña ni nda'a te jaan' ndii, ni xaka'nu' tu ne jaan' Ndiosí.

19

So'o ni xaa a kii' ni xa'an Jesús vi'e Zaqueo

¹ Ni nda'ni Jesús ñuu Jericó kii' xka'ndiá a kua'an a. ² Te ñuu jaan' ndu'u' iin te yivi' nani' Zaqueo. Te jaan' nduu' te xa'ndia chuun' nuu' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma, te te vika' va nduu' ra. ³ Te ni kuní va ra kuní ra Jesús, ndisu küvi kuní ña'a' ra, sakan' ña kua'a' va ne yivi' ita' nuu' ra, te te chiki nduu' ra. ⁴ Sakan' na ni ndava ra ni ki'in ichi' ra, te ni kaa ra iin itun' yatín ikan' te kuní ra Jesús, sakan'

ñā ikan' xto' xka'ndia a. ⁵ Te kii' ni xaa Jesús mii' iin' itun' jaan' ndii, ni nakoto a ninu, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Zaqueo, kuan nuu kii', sakan' ña kivi' vitin kuní a nandiee' i vi'e un' —ni kachi a.

⁶ Sakan' te ni nuu ki'i' ra, te kuatia' ini ra kii' naka' ña'a' ra kua'an a vi'e ra. ⁷ Te kii' ni xini ne yivi' jaan' ña ni ki'vi Jesús vi'e Zaqueo jaan' ndii, ni xa'a' ka'an kini nia xa'a' a, ka'an nia ña ni ndi'vi a, te nandiee' a vi'e iin te ndiso' kuachi. ⁸ Ni xikuiin ndichi Zaqueo, te ni ka'an ra xiin' xto'o e' ndii:

—Tákuie, ta'vi' sava sakuu' ña kumi' i samani' i ne nda'vi kuu', te naa' ni xakui'na' siki' i ña'a' yoo ka ndii, sanandiko' i ña jaan' kumi' ichi' kua'a' ka a nda'a' nia —ni kachi ra.

⁹ Sakan' te ni ka'an a ndii:

—Vitin ni sakakú Ndiosí te yo'o' xiin' ne ndiee' vi'e ra, sakan' ña iin siani' xika' Abraham nduu' tu ra xa'a' a ña ini ra xini ra Ndiosí ndee naa te jaan'. ¹⁰ Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa i iin yivi', te nanduku' i ne ni kuxika' nuu' Ndiosí te sakakú ña'a' i —ni kachi a.

Sania'á Jesús xa'a' iin te ni nanduu rey

(Mt. 25:14-30)

¹¹ Kii' ndi'i ni xini so'o ne yivi' ña jaan', te ni ka'an a iin ña ka'an ndiaa nuu' nia, sakan' ña tuu nia ndii, xa'a' a ña xa kuyatin' a kua'an nuu' Jerusalén ndii, numi' te xa'a' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nuu' nia. ¹² Sakan' na kuii' ni ka'an a xiin' nia ndii:

—Yoo iin tiaa si'e iin rey, te jaan' ndii, ni keta ra kua'an ra inga nuu te nakuiso chuun' ra te kunduú ra rey, ndi'i jaan', te nandiko' ra te ka'ndia chuun' ra nuu' nuu ra. ¹³ Ndisu ña kuní ka ku'un ra, te ni kana ra uxi ta'an te xika' nuu' nuu' ra. Te ni taxí ra kua'a' xu'un' nda'a' i'in te jaan'. Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: “Sachuun' ndo' xiin' xu'un' i yo'o' ndee nandiko' i”, ni kachi ra. ¹⁴ Ndisu

ne ñuu ra ndii, ndasi' ña'a' nia, sakan' na ni tianu' nia iin ti'vi te kun ka'an xiin' te sanakuiso' chuun' ña'a', te ka'an ra xiin' te jaan' ndii: “Küní ndu'u ña kunduu te jaan' rey nuu' ndu”, ni kachi ra. ¹⁵ Te ni nandiko' te jaan' kij' ndi'i ni na'in chuun' ra ña nduu' ra rey, te ni ka'an chuun' ra ña kixin te xika' nuu' nuu' ra jaan', te ni taxi ra xu'un' nda'a', te kundani ra saa kuu' xu'un' ni kanando i'in ra. ¹⁶ Sakan' te ni xaa te nuu' nuu' ra ka'an ra ndii: “Tákui'e, xu'un' ña ni taxi un' nda'a' i ndii, uxi ichi' ka kuu' xu'un' ni kanando a ni xaa i”, ni kachi ra. ¹⁷ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' ra ndii: “Va'a va ni xaa un', iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a ña ni xachuun' ndaku un' xiin' ña sie ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' uxi ta'an ñuu”, ni kachi ra. ¹⁸ Sakan' te ni xaa tuku ra nuu' rey jaan' ka'an ra ndii: “Tákui'e, xu'un' ña ni taxi un' nda'a' i ndii, u'un ichi' ka kuu' xu'un' ni kanando a ni xaa i”, ni kachi ra. ¹⁹ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' ra ndii: “Sakuiso' chuun' tu i yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' u'un ta'an ñuu”, ni kachi ra. ²⁰ Sakan' te ni xaa tu inga ra nuu' rey jaan', te ni ka'an ra ndii: “Tákui'e, yo'o' ni'i i xu'un' un', ña ni taxi un' nda'a' i, ña ni ndu'u' va'a tixin iin pein ni xaa i. ²¹ Kuachi ndii ni yi'vi i xini yo'ó, sakan' ña iin te kui'e va nduu' un'. Te nakaya un' ña'a mii' köo' a ni chindu'u' un', te kendiaa' un' ña'a mii' ni chi'i un'”, ni kachi ra. ²² Sakan' te ni ka'an rey jaan' ndii: “Iin te xika' nuu' nia'a nduu' un'. Xiin' tu'un yu'u' mii' un' katun' i yo'ó. Sakan' ña xini un' ña iin te kui'e va nduu' i, te nakaya i ña'a mii' köo' a ni chindu'u' i, te kendiaa' tu i ña'a mii' ni chi'i i. ²³ Na sakan' ndii, jndichun na ni chinaa' un' xu'un' i ñaa' mii' taxa'a ne yivi' xu'un' te na'in i e xiin' xata' a kij' nandiko' i?”, ni kachi ra. ²⁴ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te ita' nuu' ra ndii: “Na'in ndo' xu'un' kaa' nda'a' te kaa', te taxi ndo' a nda'a' te kumi' uxi ta'an a”, ni kachi ra. ²⁵ Sakan' te ni ka'an ra xiin' rey jaan' ndii: “Tákui'e, xa kumi' te kaa' uxi ta'an

xu'un'", nĭ kachi ra. ²⁶ Sakan' te nĭ ka'an rey jaan' ndii: "Ka'an i xiin' ndo' ña yoo ka kumi' ña'a ndii, natĭin ka nĭa a, te yoo ka koo' a kumi' ndii, ndee ña sie ña kumi' nĭa kiee nda'a' nĭa. ²⁷ Te ne yivi', ne kundasi' yu'u, ne nĭ kuni' ña kundu'u i rey nuu' nĭa ndii, kua'an ndo', te naka ña'a' ndo', te xa nĭa yo'o', te ka'ni' ña'a' ndo' nuu' i'", nĭ kachi ra —nĭ kachi Jesús.

So'o nĭ xa a kij' nda'ni' Jesús ñuu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸ Te ndi'i so'o ni ka'an Jesús ña jaan', te nĭ keta a kua'an kaa a ñuu Jerusalén xiin' te nda'a' xa'a' a. ²⁹ Te kij' xa kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ñuu Betfagé, xiin' ñuu Betania, ña ñu'u' yatĭn xa'a' xiki' ña nani' Olivos ndii, ikan' te nĭ ti'vi' a uvi' ta'an te jaan' ³⁰ ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu lulu, ña tuvi' kandu'u' tuku ta'vi' kaa'. Te kij' ko'ni' ndo' kua'an ndo' ñuu kaa' ndii, kuni' ndo' tiin' iin' mburru, ti' sakan' xinú. Ti' jaan' ndii, ndee iin' ne yivi' tia'an kundu'u' xata' ri'. Ndaxin' ndo' ri', te kixin' ndo' xiin' ri' yo'o'. ³¹ Te naa' ndatu'un' yoo ka ndo'ó ndii: “¿Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ñaa'?” ka'an ndo' xiin' nĭa ndii: “Nuu' xto'o e' kuni' ri' iin' xa'a'”, kachi ndo' —nĭ kachi a.

³² Sakan' te nĭ kiee te jaan' kua'an ra te nduku' ra ri', te nĭ xini' ra ri' saa nii' nĭ ka'an Jesús xiin' ra. ³³ Te kij' ita' ra ndaxin' ra ri' ndii, nĭ ka'an ne xiin' sana' ri' xiin' ra ndii:

—¿Ndichun ndaxin' ndo' mburru sie ñaa'/? —nĭ kachi nĭa.

³⁴ Sakan' te nĭ ka'an ra xiin' ne jaan' ndii:

—Ndaxin' ndu' ri' sakan' ña nuu' xto'o e' kuni' ri' iin' xa'a' —nĭ kachi ra.

³⁵ Sakan' te kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesús, te nĭ tandiee ra toto' ña titi' ra xata' ri'. Te nĭ saka' ña'a' ra xata' ri'.

³⁶ Te kij' kua'an Jesús yoso' a mburru jaan' ndii, xakin' ne

yivi' toto ña ndiso' nja ichi' mii' xka'ndíá a kua'an a jaan'.
 37 Te kij' xa kuyatin' nja mii' nakuitaá ichi' ña kua'an xiki'
 ña nani' Olivos jaan' ndii, sakuu' ne yivi' kua'a' ne ndikún
 ichi' a jaan' ndii, ni xa'a' kuaa' ti'e' sii' nja, te xaka'nu' tu
 nja Ndiosí xa'a' sakuu' chuun ka'nu' koo' chukuu' ña ni
 xini nja xaa' Jesús 38 ka'an nja ndii:

—¡Sañu'u' va xto'o e' ña kuaxi kuenta a kaa', ña nduu'
 ña xa'ndia chuun' nuu' e', te taxi' a ndee ndivi' ña yoo e'
 ña maní' xiin' a! ¡Na natiin Ndiosí, ña ndu'u' ndienu, ña
 xaka'nu' ña'a' e'! —ni kachi nja.

39 Sakan' te ni ka'an sava te fariseo, te ka'ni tein ne yivi'
 jaan', xiin' Jesús ndii:

—Táku'e, kasi'e un' nuu' ne ndikún ichi' un' kaa' te
 ka'an nja ña jaan' —ni kachi ra.

40 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ka'an i xiin' ndo' ña naa' koo taxin' yu'u' ne kaa' ndii,
 xa'a' yuu' kuaa' ti'e' a ña ka'an ne kaa' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni xaku Jesús xa'a' ñuu Jerusalén

41 Te kij' ni kuyatin' kuii ka Jesús ñuu Jerusalén, te ni
 xini a naá ñuu jaan' ndii, ni xaku a xa'a' a 42 ka'an a ndii:

—Ndo'ó, ne ndiee' ñuu Jerusalén, saa ka vi' kuni yu'u ña
 kundani ndo' kivi' vitin saa saa ndo', te koo ña maní' nimá
 ndo'. Ndisu yoo si'e ña jaan' nuu' ndo' vitin. 43 Sakan' ña
 xaa kivi' ña kixin te ndasi' ta'an' xiin' ndo', te kasa'a ra
 nama saa xinunduu ñuu ndo', te kununduu ra ndo'ó, te
 nakasi ra ndo'ó kanii' xaan', 44 te sanduxin ra ñuu ndo',
 te ka'ni' ra ndo'ó xiin' si'e ndo', te ndee iin yuu' ñuu ndo'
 kütoto ta'an' ka, sakan' ña ni kuni ndo' nakuni ndo' kivi'
 ña ni kixin Ndiosí te sakakú a ndo'ó —ni kachi Jesús.

*So'o ni xaa a kij' ni xa'an Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni
 taxi' a ne xiko' xiin' ne sata'*

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵ Te n̄i nda'n̄i Jesús nuu' k̄i'e yukun' ka'nu', te n̄i xa'a' a taxi' u'vi' a ne xiko' ña'a xiin' ne sata' nuu' k̄i'e jaan'. ⁴⁶ Te n̄i ka'an a xiin' n̄ia ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: “Vi'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un' ne yivi' xiin' i nduu' a”, kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xa n̄i ndasandu'u ndo' a vi'e ne kui'na' —n̄i kachi a.

⁴⁷ Te i'in kivi' kua'an sania'á Jesús ne yivi' nuu' k̄i'e yukun' jaan'. Te sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' ñuu' jaan' ndii, xika' ra kuni ka'ni' ña'a' ra. ⁴⁸ Ndisu kōo' a n̄i kuvi' saa ra xiin' a, sakan' ña sakuu' ne yivi' ndiee' xini so'o' ña sania'á ña'a' a.

20

Ndatu'un' te ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi' ndiee' a
(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

¹ Unta' kii' iin' Jesús sania'á a ne yivi' nuu' k̄i'e yukun' ka'nu' ka'án ndoso' a tu'un' va'a ndii, n̄i ndekui'e sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' ñuu' jaan', ² te n̄i ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Ka'an un' xiin' ndu. ¿Yoo n̄i taxi' ndiee' nuu' un' te xaa' un' ña xaa' un'? ¿Yoo n̄i sakuiso' chuun' yo'ó? —n̄i kachi ra.

³ Sakan' te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndatu'un' tu yu'u ndo'ó iin' ña'a, te kuni i ña nakuiin' ndo' a. ⁴ ¿Yoo n̄i sakuiso' chuun' Juan, te n̄i sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí? ¿Ñáá Ndiosí n̄i sakuiso' chuun' ña'a', uun' ñáá te yivi' n̄i sakuiso' chuun' ña'a'? —n̄i kachi a.

⁵ Te n̄i ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Ndee ña kuvi' ka'an e'? Naa' ka'an e' ña Ndiosí n̄i sakuiso' chuun' ña'a' ndii, ka'an ra xiin' e' ndii: “¿Ndichun na n̄i kandixa' ña'a' ndo'?” ⁶ Te naa' ka'an e' ña te yivi' n̄i sakuiso' chuun' ña'a' ndii, iyo ka'ni' sakuu' ne yivi' kaa'

yoo' xiin' yuu'. Kuachi ndii xini kaxi' nia ña te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ni nduu ra —kachi ra.

⁷ Te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Xini ndu yoo —ni kachi ra.

⁸ Te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu yu'u ndii, ka'an i xiin' ndo' yoo ni taxí ndiee' i te xaa' i ña kaa' —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' te tatú nia'a

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹ Te ni xa'a' Jesús ka'an a nuu' ne yivi' jaan' iin ña ka'an ndiaa ndii:

—Iin te xiin' ñu'u' ndii, ni chijí ra kua'a' yo'o' uva, te ni nduku' ra te tatú, te koto ña jaan', te ni keta ra kua'an ra tukú ñu'u' ki'in' kuiya. ¹⁰ Te kii' ni xaa kivi' ña ni nakuixa nduu' uva jaan' ndii, ni ti'vi' ra iin te xika' nuu' nuu' ra, te kun naso te jaan' chaa' uva ña ndoo nda'a' te xiin' ñu'u' jaan'. Ndisu kii' ni xaa te xika' nuu' jaan' ndii, ni tiin ña'a' te tatú jaan', te ni kani u'vi' ña'a' ra, te ni sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' ra. ¹¹ Te ni ti'vi' tukuu' ra inga te xika' nuu' nuu' ra mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu te tatú jaan' ndii, ni kani tu ra te jaan', te mii' va ni kuu ra xiin' ra, te ni sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' ra. ¹² Te ni ti'vi' tukuu' ra inga te xika' nuu' nuu' ra mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu ni kani tu ra te jaan', te ni xta'ni' tu ña'a' ra nuu' ñu'u' jaan'.

¹³ 'Sakan' te ni ka'an te xiin' ñu'u' jaan' xiin' nimá ra ndii: “¿Ndee ña saa e' vitin? Aan, xa xini i ndee ña saa e'. Ti'vi' e' si'e e', te ndani va'a e'. Kuain' te koto ka'nu' ña'a' ra kii' kuni ña'a' ra”, ni kachi ra xiin' nimá ra. ¹⁴ Ndisu ni ka'an xiin' ta'an' te tatú jaan' kii' ni xini ra kuaxi te jaan' ndii: “Te kaa' nanduú te xiin' ñu'u' yo'o' kii' kuví yuva' ra. To'o' ndo', te ka'ni' e' ra, te sakan' nanduú yoo' te xiin' ñu'u' yo'o'”, ni kachi ra. ¹⁵ Sakan' te ni tiin ña'a' ra xta'ni' ra xa'a' uva jaan', te ni xa'ni' ña'a' ra. ¿Ndee ña tuu ndo'ó

saa te xiin' ña'a yo'o' uva jaan' xiin' te tatú jaan'? ¹⁶ Kixin ra, te ka'ni' ra sakuu' te tatú jaan', te taxi ra yo'o' uva jaan' nda'a' tuku te yivi' —ni kachi a.

Te ni ka'an sakuu' ne yivi' kii' ni xini so'o nia ña jaan' ndii:

—Ndee iin kivi' saa Ndiosí sakan' —ni kachi nia.

¹⁷ Te ni nakoto'ni Jesús nuu' nia, te ni ka'an a ndii:

—Na sakan' ndii, ¿ñáá tía'an kundani ndo' ndee ña kuni kachi ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii?

Yuu', ña ni xtaní te xa'a vi'e ndii,

ña jaan' ni nanduu yuu' kuu' nuu' xa'a' xiki' vi'e.

¹⁸ Te yoo ka nama xata' yuu' jaan' ndii, ka'nu ña'a' a. Ndisu yoo ka xata' nama yuu' jaan' ndii, sakuachi' xi'e xachi' ña'a' a —ni kachi a.

¹⁹ Te sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, xa hora sakan' ni xika ra tiin ra Jesús, sakan' ña ni kundani ra ña ni tiin kuachi ña'a' a xiin' ña ka'án ndiaa jaan'. Ndisu ni kuví saa ra ña jaan' xa'a' a ña yi'vi ra ne yivi'.

So'o ni nakuiin Jesús nuu' te fariseo xa'a' xu'un' yoo'

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

²⁰ Sakan' te ni ti'vi' ra sava te xito' maña, te xakuu' ña nduu' ra te xachuun' ndaku, te kuví koto kua'a ra Jesús xiin' tu'un yu'u' a, te xiin' ña jaan' kuví sanakua'a ña'a' ra nda'a' te xa'ndia chuun' ñuu Roma. ²¹ Te ni ka'an te xito' maña jaan' xiin' a ndii:

—Táku'e, xini ndu ña ña ndaku kuiti' ka'án un', te kuän yi'vi un' ña ka'án ne yivi' xa'a' un', sakan' ña näkaxin un' ne yivi'. Süu' jaan' ndii sania'á un' ichi' Ndiosí xiin' ña ndixa kuiti'. ²² Xa'a' a jaan' na kuu' ka'an xiin' ndu: ¿ñáá va'a yoo a ña cha'vi e' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma, xu'un' yoo' uun ñáá vä'a yoo a? —ni kachi ra.

²³ Ndisu Jesús ndii, ni xini a ña nia'a, ña chituní te jaan', sakan' na ni ka'an a xiin' ra ndii:

²⁴ —Taxi ndo' na koto i iin xu'un' yoo' jaan' —ni kachi a.

Te ni taxi ra iin xu'un' nda'a a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Yoo nuu' nduu' ña ni niania xata' xu'un' yo'o', te yoo kivi' yoso' xata' a? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra ndii:

—Nuu' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma xiin' kivi' ra nduu' a —ni kachi ra.

²⁵ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa'a a jaan' na kuu' taxi e' nda'a César ña nduu' ña'a César, te nda'a Ndiosí na taxi e' ña nduu' ña'a Ndiosí —ni kachi a.

²⁶ Te ni kuví sanama' ña'a ra xiin' ndee iin tu'un yu'u' a nuu' ne yivi' jaan', te ni nandaní va ra xa'a' ña ni ka'an a ña jaan', te ni xkoo taxin' yu'u' ra.

So'o ni nakuiin Jesús nuu' te saduceo xa'a' ña natiaku ne xi'i' (Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷ Sakan' te ni kixin sava te saduceo nuu' Jesús. Te jaan' ndii, kändixa' ra ña natiaku ne yivi' kii' xi'í nia. Sakan' na kuu' ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

²⁸ —Táku'e, yoso' ña ni ke'i Moisés mii' ka'an ra xiin' e' ña naa' ni xi'i' ñani iin te yivi', te koo' si'e ra ni yoo xiin' ña' si'i' ra ndii, ñani ra kuní a tunda'a' xiin' ña' jaan' te koo si'e ra xiin' a'. Te si'e ra jaan' nandu ndee naa si'e ñani ra, te ni xi'i' jaan'. ²⁹ Va'a, unta' ndii, ni yoo uxa ta'an ñani. Te ni tunda'a' te nuu', ndisu ni xi'i' ra ña kuní ka koo si'e ra xiin' ña' si'i' ra. ³⁰ Sakan' te ni tunda'a' ñani ra, te uvi, xiin' ña' jaan'. Ndisu ni xi'i' tu te jaan' ña kuní ka koo si'e ra xiin' a'. ³¹ Te iin kachi ni ndo'o tu ñani ra, te uní. Te iin sakan' ni ndo'o sakuu' te uxa ta'an jaan', koo' si'e ra ni yoo xiin' a' ndee ndi'i' ra ni xi'i'. ³² Te so'o' ndi'i', te ni xi'i'

tū ña'a' jaan'. ³³ Sakan' na kuii' kii' natiaku nia ndii, ¿yoo ña' si'i kunduu tu ña' jaan', kuachí ndii uxa saa' te jaan' ni tunda'a' xiin' a'? —ni kachi ra.

³⁴ Sakan' te ni nakuijn Jesús nuu' ra ndii:

—In yivi' yo'o' ndii, tunda'á' te yivi' xiin' ña'a'.

³⁵ Ndisu ne ka'an Ndiosí ña natiaku inga iin yivi' ndii, tunda'a' ka ne jaan' ikan'. ³⁶ Kuachí ndii kúvi ka kuvi nia, sakan' ña kunduu nia ndee naa ángele, ña ndee' ndivi'. Te nduu' nia si'e Ndiosí xa'a' a ña ni sanatiaku ña'a' a. ³⁷ Ndisu xa'a' ña naa' natiaku ne xi'i ndii, ndee Moisés ni sania'á xa'a' ña jaan' kii' ni ka'an ra xa'a' xto'o' e' Ndiosí, ña ni ka'an a xiin' ra tein iñu', ña xixí, ña nduu' a Ndiosí Abraham, te nduu' tu a Ndiosí Isaac, te nduu' tu a Ndiosí Jacob. ³⁸ Sakan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne ni xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii Ndiosí ne tiaku nduu' a, sakan' ña tiaku sakuu' ne yivi' nuu' Ndiosí —ni kachi a.

³⁹ Te ni nakuijn sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava xava'a ni ka'an un', tákui'e —ni kachi ra.

⁴⁰ Te ni kundijeni ka ra ndatu'un' ña'a' ra xa'a' inga ña'a.

*Sania'á Jesús yoo siani' xika' nduu' Cristo, ña sakakú yoo'
(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)*

⁴¹ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na ka'an ne yivi' ña siani' xika' David nduu' Cristo, ña tianu' Ndiosí sakakú ne yivi'? ⁴² Kuachí ndii ndee mii' David ni ka'an nuu' tutu Salmos ndii:

Ni ka'an xto'o' e' Ndiosí xiin' xto'o' i ndii:

“Kundu'u' nda'a' kua'a i

⁴³ na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.”

Ni kachi a, ni kachi ra. ⁴⁴ Sakan' na kuii' naa' mii' David jaan' ka'an ña xto'o' ra nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kuvi ka'an nia ña nduu' a siani' xika' ra? —ni kachi Jesús.

Ka'án Jesús xa'a' ña vä'a ña xaa' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Te kii' xini so'o sakuu' ne yivi', te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

⁴⁶ —Koto xiin' mii' va ndo' nuu' ña kuu' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, sakan' ña te xasuvi' xiin' mii' kuiti' nduu' te jaan'. Xtani va ra kui'nu ra toto nani', ña ndiaa ya'vi' ka, te xtani tu ra ña nakuatu va'a ña'a' ne yivi' ma'in' ya'vi' mii' chitu' kaa'. Te xtani va tu ra ña kundiee ra nuu' tei ka'nu', tun' ita' tixin vi'e mii' nakaya e', te xtani tu ra kundiee ra nuu' tei, tun' kuu' nuu', kii' yoo viko'. ⁴⁷ Te tu'un' u'vi' tu ra ña vika' nda'a' ne kuaan' vi'e nia. Te xini xa'an' ra ña na'a' va ka'an' ra xiin' Ndiosí, ndiani te nandan' ne yivi'. Te jaan' ndii chie ka tundo'o' koq ra —ni kachi Jesús.

21

Taxi' iin ña' kuaan' nda'vi kuu' limuxtan

(Mr. 12:41-44)

¹ Ni ndani'i Jesús nuu' a, te ni xini a taan' ne yivi' limuxtan tixin xatun' mii' kayá xu'un' limuxtan. ² Te ni xini tu a ña ni taan' iin ña' kuaan' nda'vi kuu' uvi' ta'an xu'un' ya'a kual' tixin xatun' jaan'. ³ Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ña' kuaan' nda'vi kuu' kaa' ni taan' kua'a' ka xu'un' tixin xatun' kaa' te sakan' sakuu' inga ne ni taan' tu xu'un' tixin nu'. ⁴ Sakan' ña sakuu' tuku nia ndii, ni taan' nia xu'un' ña ni ndoo ndoso' nda'a' nia. Ndisu ña' kaa' ndii, tee' ndee nda'vi kuu' a' ndii, ni taan' ndi'i a' xu'un' ña xito' kutiaku a' xiin' —ni kachi a.

Ka'án Jesús xa'a' ña nduxin xachi' yukun' ka'nu'

(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ Te kii' ndatu'un' sava ne yivi' xa'a' ña ndatun' va yuu' yukun' ka'nu' jaan', xiin' xa'a' tumani' ndatun' va ña ni taxi ne yivi', ña ni satití ra toko' nama yukun' jaan' ndii, ni ka'an Jesús ndii:

⁶ —Xaa kivi' ña sakuu' ña xito' ndiaa ndo' kaa' ndii, nduxin ndoo a, te kütoto ta'an' ka ndee iin yuu' —ni kachi a.

*Ka'an Jesús ndee ña xka'ndia kii' xa kuyatin' ndi'i iin yivi'
(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)*

⁷ Te ni ndatu'un' ña'a' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Tákuie, ¿ama koo ña ni ka'an un' xa'a' jaan'? ¿Te ndee ña ka'nu' nduu' ña xka'ndia te kundani ndu ña xa kuyatin' koo a? —ni kachi ra.

⁸ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Koto xiin' mii' va ndo', tãxi ndo' kuni xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó. Sakan' ña kixin kua'a' te yivi', te tiin ndiaa kivi' i, te ka'an ra ña mii' ra nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi', te xa kuyatin' kuii ndi'i iin yivi', kachi ra. Ndisu ndo'ó ndii, kündikun ndo' xata' ra. ⁹ Te kii' kuni ndo' kuento ña yoo ñu'u tuku iin yivi', te nakuitá tei' tu ne yivi' nuu' te xa'ndia chuun' ndii, kündi'ni ndo'. Kuachi ndii kuni a ña xi'na ka ña jaan' koo, ndisu süu' xa ndikun te kixin ña kundi'i iin yivi' kii' sakan' —ni kachi a.

¹⁰ Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Kunta'an' iin ti'vi ne ñu'u' iin yivi' xiin' tuku ti'vi ne yivi'. Te kunta'an' tu ne ndiee' iin ñuu xiin' ne ndiee' tuku ñuu. ¹¹ Te kanii' xaan' taan ndiee' iin yivi', te koo tu soko, te koo va tu kui'e, te kuyi'vi xava'a ne yivi' xa'a' ña iyo va jaan', te koo tu ña iyo va ndivi' kii' sakan'. ¹² Ndisu ña kuni ka koo sakuu' ña jaan' ndii, natiin te yivi' ndo'ó, te sando'o' u'vi ra ndo'ó, te sanakua'a ra ndo'ó nda'a' te kuu' nuu', te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakayá e', te ko'ni te jaan' ndo'ó vi'e kaa. Te sanakua'a tu ra ndo'ó nda'a'

rey xiin' nda'a' te xa'ndia chuun' ka'nu' xa'a' a ña ndikún ndo' yu'u, ¹³ te ndiee yu'u' ndo' xa'a' i nuu' te ka'nu' jaan'. ¹⁴ Sakan' na kuii' chituní ndo' xiin' nimá ndo' ña ka'an ndo' xa'a' ndo' nuu' te jaan', ¹⁵ kuachí ndii mii' yu'u' taxi ña xini tuní ndo', te taxi tu i kuento ña ndichi va ka'an ndo' nuu' te jaan'. Te ndee iin te ndasi' ta'an' xiin' ndo' jaan' köo' chukuu' nakuiin ra nuu' ña ka'an ndo' jaan'. ¹⁶ Te ndo'ó ndii, ndee yuva' si'i' ndo', xiin' ta'an' mii' ndo', xiin' ne iin kuu' xiin' ndo', xiin' ne xini ta'an' xiin' ndo' ndii, sanakua'a nia ndo'ó nda'a' te ka'nu' jaan'. Te sava ndo' ndii, ka'ni' te jaan' ndo'ó. ¹⁷ Te sakuu' ne yivi' kundasi' ndo'ó xa'a' ña ndikún ndo' yu'u. ¹⁸ Ndisu ndo'ó ndii, ndee iin ixil' xini' ndo' ndõñu'u' saka. ¹⁹ Te naa' kundieni naa kundieni ndo' nuu' tundo'o' jaan' ndii, natiin ndo' kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'.

²⁰ Va'a, te kii' kuni ndo' ña saa xinunduü ñuu Jerusalén yo'o' yoo te xiin' ndii, kuni ndo' ña xa kuyatin' kuii ndoñu'u' xachi' a. ²¹ Te ne ndiee' ñu'u' Judea kii' sakan' ndii, na kunu nia ku'un nia tein iku', te yoo ka ndiee' tixin ñuu yo'o' kii' sakan' ndii, na kunu ki'i' nia, te yoo ka naá xa'a' ku'u kii' sakan' ndii, na nandiko' ka nia ñuu yo'o'. ²² Sakan' ña kivi' jaan' nduu' ña sando'o' Ndiosí ne ndiee' ñuu yo'o', te xinu sakuu' ña ka'an tu'un a xa'a' ñuu yo'o'. ²³ U'vi va kundo'o' ña' ñu'u' si'e xiin' ña' sachichin' si'e kivi' jaan'. Kuachí ndii kundo'o' va sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' yo'o', te kua'a' va sando'o' Ndiosí ne ndiee' ñuu yo'o'. ²⁴ Sava nia ka'ni' ra xiin' ichi, te sava nia tiin ra, te ku'un nia xiin' ra ki'in' va ñuu iin yivi' mii' ndiee' ne tuku'. Te ne tuku' jaan' ndii, viko ni'i' nia ñuu Jerusalén ndee skachi' xinu kivi' ña tava' Ndiosí ne jaan'.

*So'o saa a kii' nandiko' Jesús iin yivi'
(Mt. 24:29-35,42-44; Mr. 13:24-37)*

²⁵ 'Kii' sakan' ndii, koo ña iyo va nuu' ñu'u' xiin' nuu' yoo', xiin' nuu' tiuun'. Te ne yivi' nuu' ñu'u' iin yivi' ndii, sana xini' nia, te kuyi'vi va nia xa'a' ña iyo va ni'i mini ka'nu', xiin' ña ndiee' va nuta tikui nuu' mini jaan'. ²⁶ Te ne yivi' jaan' ndii, kuniaa' xachi' nia ña yi'vi nia xanini nia xa'a' ña xito' xka'ndia nuu' ñu'u' iin yivi', sakan' ña ndee ña ndiee' ña yoo ndivi' ndii, taan ndiee' a. ²⁷ Sakan' te kuni nia yu'u, ña nduu' tu te yivi', ña kuaxi i nuu' iin viko' xiin' kua'a' ya'a ña ndiee' xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'. ²⁸ Kii' xa'a' xka'ndia ña jaan' ndii, sandieni xiin' mii' ndo', te ndani'i ndo' nuu' ndo', sakan' ña xa kuyatin' kuii kaku ndo' saa Ndiosí —ni kachi a.

²⁹ Te ni ka'an tu Jesús xiin' ra iin ña ka'an ndiaa ndii:

—Koto ndo' naa xaa' tun' higuera, uun ndee ka inga nuu' itun'. ³⁰ Kii' xini ndo' xa'a' naka'ndi yuku tun' jaan' ndii, kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii kuun savi'. ³¹ Te sakan' tu kii' kuni ndo' koo ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí iin yivi'. ³² Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ña kuni ka kuvi sakuu' ne ndiee' iin yivi' vitin, te xka'ndia sakuu' ña jaan'. ³³ Ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndisu tu'un yu'u' yu'u' ndii, koo' kivi' ndoñu'u' a.

³⁴ 'Koto xiin' mii' ndo', te ndiöo' ini nimá ndo' xa'a' ña sii', ña yoo iin yivi', xiin' xa'a' ña ko'o xka'ndia ndo' vino, xiin' xa'a' ña ndi'ni nimá ndo' xa'a', ña yoo iin yivi' yo'o'. Sakan' ña iyo xaa' kivi' jaan' kii' koo' a naá nimá ndo'. ³⁵ Kuachi ndii xaa ña jaan' nuu' sakuu' ne yivi', ne ndiee' kanii' nuu' ñu'u' iin yivi', ndee naa iin yo'o' ña sékun te yivi'. ³⁶ Xa'a' a jaan' na koo tu'va va ndo', te ka'an va ndo' xiin' Ndiosí, te kuvi sakakú a ndo'ó nuu' sakuu' ña koo jaan', te ka'an nuu' ndo' kuita ndo' kivi' jaan' nuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachi Jesús.

³⁷ Te sania'á Jesús tu'un Ndiosí nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan' iin ke'in', te ñuu kua'an a xiki' ña nani' Olivos, te ikan' ndoó a. ³⁸ Te sakuu' ne yivi' kua'an nia'a nuu' ki'e yukun' jaan', te kunj so'o ña'a' nia.

22

So'o ni xaa a kii' ni ndatu'un' tuni te kuu' ka'nu' saa kuvj ka'ni' ra Jesús

(Mt. 26:1-5,14-16; Mr. 14:1-2,10-11; Jn. 11:45-53)

¹ Xa kuyatin' koo viko' ña nani' pascua, ña xi xixi' ne yivi' xita' va'a ña koo' yuchi' levadura saká xiin'. ² Te sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, xa'a' ña yi'vi ra ne yivi' na ni nanduku' ra saa saa ra te ka'ni' si'e ra Jesús.

³ Te ni sko'nu' ña ndiva'a nimá Judas, te nani' tu Iscariote, te nduu' iin te uxj uvi ta'an te nda'a' xa'a' Jesús. ⁴ Te ni xa'an ka'an ra xiin' sutu kuu' nuu' xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun' saa saa ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'. ⁵ Kii' ni xini so'o sutu jaan' ña ni ka'an te jaan' ndii, va'a ni kunj ra, te ni taxj ra kuento ra ña taxj ra xu'un' nda'a' Judas xa'a' ña jaan'. ⁶ Te ni taxj Judas jaan' kuento ra ña sanakua'a ra Jesús kii' koo' ne yivi' kua'a' jaan' xiin' a. Sakan' te ni xa'a' nanduku' ra saa saa ra te sanakua'a ña'a' ra nda'a' te jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni xixj Jesús ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

⁷ Te ni tondia kivi' ña xixi' ne yivi' xita' va'a, ña koo' yuchi' levadura saká xiin', kii' xa'ni' nia mbee kuali' xa'a' viko' pascua. ⁸ Sakan' na kuui' ni ti'vi' Jesús Pedro xiin' Juan ka'án a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo', te sava'a ndo' ña kuxj e' xakuaa' xa'a' viko' pascua —ni kachj a.

⁹ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Mii' kuní un' sava'a ndu ña xaxi' jaan'? —ni kachi ra.

¹⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kii' ko'ni' ndo' ñuu kua'an ndo' ndii, kunj ndo' iin te yivi', te ni'i' iin yoo tikui, kua'an ra. Kundikun ña'a' ndo' ndee vi'e mii' sko'nu' ra, ¹¹ te ka'an ndo' xiin' te xiin' vi'e jaan' ndii: “Ka'an xto'o e' ndii: ¿Mii' yoo cuarto mii' kuxi i ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua xiin' te nda'a' xa'a' i?, kachi a”, kachi ndo'. ¹² Te sania'a' te jaan' ndo'ó iin cuarto chie, ña iin' xata' vi'e ninu, te xa yoo tu'va cuarto jaan'. Te ikan' sava'a ndo' ña kuní a kuxi e' —ni kachi Jesús.

¹³ Te ni xa'an te jaan', te ni xka'ndia xna'a a saa nii' ni ka'an Jesús xiin' ra jaan'. Te ni xava'a ra ña xaxi' xa'a' viko' pascua ikan'.

¹⁴ Kii' ni xaa hora ndii, ni xikundu'u' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a te kuxi nia nuu' mesa. ¹⁵ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa ndiee' xikan' nimá i ña kuxi inga' i xiin' ndo' ña xaka'nu' e' xa'a' viko' pascua yo'o' ña kuní ka kundo'o u'vi i. ¹⁶ Sakan' ña ka'an i xiin' ndo' ña saka'nu' ka i ña kaa' ndee skachi' xaa' kivi' ña kuxi inga' i xiin' ndo' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi a.

¹⁷ Sakan' te ni ki'in a iin copa, te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ki'in ndo' ña yo'o', te ko'o sakuu' ndo' sie sie.

¹⁸ Sakan' ña ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ko'o ka i vino, te' kuva'a xiin' uva, ndee kii' xaa' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' —ni kachi a.

¹⁹ Ndi'i jaan', te ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ña chindani Ndiosí xa'a' a, te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' ra ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i, ña xito' kuvu' xa'a' ña va'a ndo'ó. Sakan' na ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, na

saa ndo' ña kaa' naka'an' ndo' ña ni xi'i i xa'a' ndo' —ni kachi a.

²⁰ Iin kachi ni xaa tu a kii' ndi'i ni xixi a xakuua' jaan' xiin' te jaan' ndii, ni ki'in a iin copa, te ni ka'an a ndii:

—Te' naá tixin ña yo'o' nduu' ní' i, ña kuitia xa'a' kuachj ndo'ó, te xiin' ña kaa' taxi' xa'a' Ndiosí ña chikan-du'u' a iin kuento xaa' xa'a' ndo'. ²¹ Ndisu te sanakua'a yu'u nda'a' te ndasi' yu'u ndii, nuu' mesa yo'o' ndu'u' ra xiin' i vitin xixi' ra xiin' e'. ²² Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, xa' ikan' yoo i kua'an i saa nii' ni chituní Ndiosí ña kundo'o i. Ndisu chie va tundo'o' kundo'o' te sanakua'a yu'u —ni kachi a.

²³ Ikan' te ni xa'a' ndatu'ún' ta'an' mii' te jaan' ña yoo tu nduu' te sanakua'a ña jaan'.

Sania'á Jesús ndee ne yivi' nduu' ne ka'nu' ka

²⁴ Te ni xa'a' kani' ta'an' kuento te nda'a' xa'a' Jesús xa'a' yoo nduu' te ka'nu' ka tein mii' ra. ²⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, sakuiso' chuun' ra ne nduu' ne ta'an' ra. Te kuu' nuu' jaan' ndii, xtani va ra ña ka'an ne yivi' ña te xito' ñuu' nduu' ra, kachi ña. ²⁶ Ndisu ndo'ó ndii, saa ndo' sakan'. Süu' jaan' ndii te nduu' te ka'nu' ka tein ndo'ó ndii, na kuu ra ndee naa te kuasa' ka'nu', te te ni'i' ichi' nuu' ndo' ndii, na kuu ra ndee naa te xika' nuu' nuu' ndo'. ²⁷ Sakuu' e' xiní ndii, te xixi' nuu' mesa ndii, te ka'nu' ka nduu' ra te sakan' te xaxa' ña xaxi'. Ndisu yu'u ndii, yo'o' iin' i tein ndo' ndee naa iin te xika' nuu' nuu' ndo'. ²⁸ Ndisu ndo'ó ndii, xi yoó te xi yoó ndo' xiin' i kii' yoo tundo'o' nuu' i. ²⁹ Xa'a' a jaan' na kuii' sakuiso' chuun' i ndo'ó ña ka'ndia chuun' ndo' saa nii' ni sakuiso' chuun' yuva' e' yu'u ña xa'ndia chuun' i. ³⁰ Sakan' te kuxi' ndo' te ko'o' ndo' xiin' i mii' ka'ndia chuun' i, te kundiee ndo' nuu' tei ka'nu', te

ka'ndia chuun' tu i'in ndo'ó nuu' uxí uvi tí'vi ne ta'an' e',
ne Israel —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Pedro ña nãkoo iin ndaa' ra Jesús
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Te ni ka'an tu xto'o e' ndii:

—Koto un', Simón, ña ndiva'a kuu' nuu' ndii, xa ni xikan ndei' a nuu' Ndiosí te kisi a ndo'ó ndee naa xaa' te yivi' kii' kuun' ra trigo. ³² Ndisu yu'u ndii, xa ni ka'an nda'vi i xiin' Ndiosí xa'a' un' te nãkoo un' ña ini un' xini un' yu'u. Te kii' nandiko' tukuu' un' nuu' ichi' i ndii, sandieni un' ñani un', ne xika' ichi' i xiin' un' —ni kachi a.

³³ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, süu' vi'e kaa kuiti' xa yoo tu'va i te ku'un i xiin' un'. Süu' jaan' ndii, xa yoo tu'va tu i ndee kuví i xiin' un' —ni kachi ra.

³⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Pedro, ka'an i xiin' un' ña kii' kuni ka kana nduchié ndii, xa uni' ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u —ni kachi a.

Xa ni xaa tundo'o' kundo'o' Jesús

³⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Kii' ni tí'vi' i ndo'ó, te ni ka'an i xiin' ndo' ña kōni'i ndo' xu'un' ndo', ni ndee tindaa' ndo', ni ndee ndixan' ndo' ndii, ¿ñáa ni kuni ña'a nuu' ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakujin ra ndii:

—Ü'un', kōo' a —ni kachi ra.

³⁶ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndisu vitin ndii, yoo ka kumi' xu'un' ndii, na koni'i ra a, te yoo ka kumi' tindaa' ndii, na koni'i ra a, te yoo ka kōo' ichi' kumi' ndii, na xiko' ra toto tití ra, te sata' ra iin a. ³⁷ Kuachi ndii ka'an i xiin' ndo' ña kuni a xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Ni ndasanduü ña'a' ne yivi' ndee naa te nia'a”, kachi a. Sakan' ña sakuu' ña yoso'

nuu' tutu Ndiosí xa'a' yu'u ndii, kuní a xinu a —ni kachi Jesús.

³⁸ Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Koto un', tákui'e. Yo'o' yoo uvi ta'an ichi —ni kachi ra.

Íkan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa sakan' kuíti' —ni kachi a.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' nani' Getsemani'

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Te ni keta Jesús kua'an a xiki' ña nani' Olivos naa xi xaá a. Te ni xikundikun ña'a' te nda'a' xa'a' a kua'an ra xiin' a. ⁴⁰ Te kii' ni xaa a íkan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kini ndo'ó —ni kachi a.

⁴¹ Te ni kuxioo a nuu' ra ndee naa xika' skana' e' iin yuu', te ni xikuijn xiti' a, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

⁴² —Tata yuva' i, naa' kuní un' ndii, taxa un' kundo'o i tundo'o' chie yo'o', ña nduu' ndee naa tikui uva. Ndisu saa un' ña kuní yu'u, süu' jaan' ndii, ña kuní mii' un' saa un' —ni kachi a.

⁴³ Sakan' te ni tuvi iin ángele, ña ni kiee ndivi', te taxa a ndiee' Jesús. ⁴⁴ Te ndiee' ka ka'an a xiin' Ndiosí, sakan' ña ni ndi'ni xava'a a. Te koyó teti'in' a nuu' ñu'u' ndee naa koyó ní' mbo'lo na'nu'. ⁴⁵ Ndi'i ni ka'an a xiin' Ndiosí, sakan' te ni ndondichi a, te ni xaa a mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a, te ni xini a ndiee' ra kixín ra xa'a' a ña suchi' va ini ra. ⁴⁶ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na kixín ndo'? Ndokoó ndo', te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kini ndo'ó —ni kachi a.

S'o' ni xaa a kii' ni tiin te yivi' Jesús

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Te kii' kusaa' iin' ka Jesús ka'án a, te ni tuvī iin tī'vi ne yivi' kuaxi nīa. Te iin te uxī uvi, te nani' Judas, ni' i' ichi' nuu' nīa kuaxi nīa. Te ni kuyatīn ra ndee nuu' Jesús, te ni chīto va ña'a' ra. ⁴⁸ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá xiin' ña ni chīto un' kaa' sanakua'a un' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' te kaa'? —ni kachi a.

⁴⁹ Te kii' ni xīni te nda'a' xa'a' Jesús ña xka'ndía ikan', te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, ¿ñáá va'a kuun ichi ña'a' ndu? —ni kachi ra.

⁵⁰ Te ni satuxu'ví iin te nda'a' xa'a' Jesús jaan' iin te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu', ni xa'ndia ra so'o kua'a te jaan'.

⁵¹ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xava'a, vīkuiin un' —ni kachi a.

Te ni tondia nda'a' a so'o te ni tuxu'ví jaan', te ni sanda'a ña'a' a. ⁵² Ikan' te ni ka'an a xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun' jaan', xiin' te xixa nuu' ñuu, te ni ndekuie tiin ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaxi ndo' te tiin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa iin te kui'na'? ⁵³ Kua'a' kivi' ni iin i tein ndo' sania'á i nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni tiin ndo' yu'u. Ndisu xa ni xaa hora ña saa ndo' sakan', hora ña xa'ndia chuun' ña ndiva'a iin yivi' —ni kachi a.

Ka'án Pedro ña xini ra Jesús

(Mt. 26:57-58,69-75; Mr. 14:53-54,66-72; Jn. 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Sakan' te ni tiin te jaan' Jesús, te ni xan ndiaka ña'a' ra vi'e sutu ka'nu'. Te Pedro ndii, ni xikundikun na ra xika' xika' kua'an ra. ⁵⁵ Te kii' ni na'mi te yivi' ñu'u nuu' ki'e sutu jaan' ndii, ni xikundiee ra xituni' ra saa xinunduu xiin' a, te ni xikundu'u' tu Pedro tein te jaan'. ⁵⁶ Ndisu kii' ni xini iin ña' xika' nuu' ndu'u' ra xituni' ra ndii, ni nakoto ndi'e' ña'a' a', te ni ka'an a' ndii:

—Ni xika tu te kaa' xiin' te jaan' —ni kachi a.

⁵⁷ Ndisu ni kiee yu'u' Pedro ka'án ra ndii:

—Xiní ña'a' i, naa —ni kachi ra.

⁵⁸ Iin kani' va xka'ndia, te ni xini ña'a' inga te yivi', te ni ka'an ra ndii:

—Iin te ndiaka' ta'an' xiin' te kaa' nduu' tu yo'ó —ni kachi ra.

Ndisu tuku ni ni ka'an Pedro ndii:

—Süvi yu'u, taa —ni kachi ra.

⁵⁹ Ni xka'ndia kuyatin' iin hora, te ni ka'an inga te yivi' xa'a' Pedro ndii:

—Ña ndaku xna'a nduu' a ndii, xika' tu te yo'o' xiin' te kaa', sakan' ña iin te Galilea nduu' ra —ni kachi ra.

⁶⁰ Ni ka'an ni tukuu Pedro ndii:

—Xiní i ndee xa'a' ka'an un', taa —ni kachi ra.

Te na ni ña jaan' ka'an ra, te ni kana nduchié. ⁶¹ Sakan' te ni ndiko kuiin xto'o e', te ni nakoto a nuu' Pedro. Te ni naka'an' Pedro ña xa ni ka'an a xiin' ra ndii: “Kii' kuni ka kana nduchié ndii, xa uni ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u”, ni kachi a.

⁶² Te kii' ni keta ra ikan' ndii, ni xaku suchi' ini va ra.

S'o'o ni xaa a kii' ni kani te xiin' Jesús

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Te yivi', te ndiaa Jesús ndii, ni xa'a' kundi'i' ra xiin' a, te ni kani ña'a' ra, ⁶⁴ te ni satiin ra pein nuu' a, te ni kani ka ña'a' ra ka'an ra xiin' a ndii:

—Nakuni un' yoo ni kani yo'ó —ni kachi ra.

⁶⁵ Te kua'a' ka ni kania'a ra xiin' a.

S'o'o ni xaa a kii' ni sana'má te kuu' ka'nu' Jesús

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Kii' ni kitu' ndii, ni nakaya te xixa nuu' ñuu, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'a tu'un ndei' Ndiosí. Te ni kixin ndiaka te yivi' Jesús mii' ni nakaya te ka'nu' jaan', te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

⁶⁷ —¿Ñáá yo'ó nduu' Cristo, ña kuaxi sakakú ne yivi'?
Ka'an un' xiin' ndu —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa' ka'an i xiin' ndo' ña suvi i ndii, kändixa' ndo'.

⁶⁸ Te sakan' tu naa' ndatu'un' i ndo'ó ndii, küvi nakuiin
ndo', te ni ndee sändie'ni' tu ndo' yu'u. ⁶⁹ Ndisu ndee vitin
te ndee nuu' ku'un e' ndii, kuni ndo' yu'u, ña nduu' tu te
yivi', kundu'u' i xiin' ku'a' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' —ni
kachi a.

⁷⁰ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' sakuu' ra ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yo'ó nduu' Si'e Ndiosí, uun? —ni
kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa ka'an ndo', ñaa' nduu' a —ni kachi a.

⁷¹ Sakan' te ni ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Küni ka ne ndiee yu'u' xa'a' ra nuu' e', sakan' ña xa
yu'u' mii' ra ni ka'an ra ña ni xini so'o e' kaa' —ni kachi te
ka'nu' jaan'.

23

So'o ni xaa a kii' ni iin Jesús nuu' Pilato

(Mt. 27:1-2,11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Sakan' te ni nuta sakuu' te ñu'u' jaan', te ni xan ndiaka
ra Jesús nda'a' Pilato. ² Sakan' te ni xa'a' ra tiin' kuachi ra
Jesús ka'an ra ndii:

—Te yivi' yo'o' ndii, ni xini ndu kuni nata'vi' ra ne ñuu
ndu. Te täxi' tu ra ña cha'vi' ndu xu'un' yoo' nda'a' César.
Te ka'an tu ra ña suvi ra nduu' Cristo, ña sakakú ne yivi',
sakan' na kuii' rey nduu' ra, kachi ra —ni kachi te jaan'.

³ Sakan' te ni ndatu'un' Pilato Jesús ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —ni kachi ra.

Te ni nakuiin a ndii:

—Xa mii' un' ni ka'an sakan' —ni kachi a.

⁴ Sakan' te ni ka'an Pilato xiin' sutu kuu' nuu' jaan' xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Köo' ndee iin kuachi ndiso' te yivi' kaa' —ni kachi ra.

⁵ Ndisu ndiee' ka ka'an te jaan' ndii:

—Te kaa' ndii, natandiee' kini ra ne ñuu ndu xiin' ña sania'á ra, ni xa'a' xaa' ra ña jaan' ndee ñu'u' Galilea, te ni xaa ra ndee ñu'u' Judea yo'o' —ni kachi ra.

So'o ni xaa a kij' iin' Jesús nuu' Herodes

⁶ Kij' ni xini so'o Pilato ña jaan' ndii, ni ndatu'un' ra naa' te ni kiee ñu'u' Galilea nduu' Jesús. ⁷ Te kij' ni xini ra ña ni kiee a ñu'u' Galilea mii' xa'ndia chuun' Herodes ndii, ni ka'an chuun' ra ña kundiaka sakuu' te xixa jaan' Jesús nda'a' Herodes jaan', sakan' ña kivi' jaan' ndii, ndu'u' tu te jaan' ñuu Jerusalén jaan'. ⁸ Kij' ni xini Herodes Jesús ndii, va'a va ni kuni ra, kuachi ndii kua'a' va kivi' ni xka'ndia ña kuni ra nata'an' ra xiin' a, sakan' ña ni xini so'o ra ndatu'un' kua'a' ne yivi' xa'a' Jesús, te kuni ra kuni nduchi' nuu' ra iin chuun ka'nu' ña saa a. ⁹ Te ni ndatu'un' ra Jesús ki'in' nuu' ña'a, ndisu ni nakuiin a nuu' ra. ¹⁰ Te ikan' ndiee' tu sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí tiin' kuachi u'vi' ña'a' ra. ¹¹ Sakan' te ni sandiee kui'e ña'a' Herodes xiin' te xiin' ra, te ni kundi'i ra xiin' a chindu'u' ra toto xiñu va'a xata'a, te ni sanandiko' ña'a' ra nda'a' Pilato. ¹² Te kivi' jaan' ni nandu'u Pilato xiin' Herodes te xini ta'an', sakan' ña ña nuu' ndii, ni ndasi' ta'an' ra.

So'o ni xaa a kij' ña xa yoo kivi nduu' Jesús

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:38—19:16)

¹³ Sakan' te ni ka'an chuun' Pilato, te ni nakaya sutu kuu' nuu', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu, xiin' sakuu' ne ñuu jaan', ¹⁴ te ni ka'an ra xiin' ña ndii:

—Ni kixin ndiaka ndo'ó te yivi' yo'o' nda'a' i, te ka'an ndo' ña kuni nata'vi' ra ne ñuu ndo'. Ndisu yu'u ndii,

nī s̄ana'má ña'a' i nuu' ndo' ita' ndo' kaa', te nī xini i ña kōo' ndee iin kuachi ña sataví ña'a' ndo' jaan' nī xaa ra. ¹⁵ Te nī ndee Herodes nī na'in kuachi te kaa', sakan' na nī sanandiko' tuku ña'a' ra nuu' i. Sakan' ña kōo' ña xata'an kuví ra xa'a' nī xaa ra. ¹⁶ Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an chuun' i, te kaxi' va ra, ndi'i jaan', te sandoó ndiká ña'a' i —nī kachi ra.

¹⁷ Te sakuu' ichi' kii' nasukú viko' jaan' ndii, kuní a ña saña' Pilato iin te naá vi'e kaa. ¹⁸ Ndisu iin nī nda'a' nī kuaa' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan' ka'án nia ndii:

—Te ñaa' ka'ni' un', te saña' un' Barrabás —nī kachi nia.

¹⁹ Te Barrabás jaan' ndii, naá ra vi'e kaa xa'a' ña nī kunta'an' ra xiin' te xín' romano, xiin' xa'a' a ña nī xa'ni' ra iin te yivi'.

²⁰ Te nī ka'an tukuu Pilato xiin' ne yivi' jaan' xa'a' ña nī kuní ra saña' ra Jesús. ²¹ Ndisu ne jaan' ndii, so'o ti'e ka ka'án nia ndii:

—Nuu' krusín kuxi un' te ñaa', nuu' krusín kuxi un' te ñaa' —nī kachi nia.

²² Te nī ka'an nī tukuu Pilato xiin' nia ichi' ña uní ndii:

—¿Ndichun? ¿Ndee ña nia'a nī xaa ra? Kōo' ndee iin kuachi ña xata'an kuví ra xa'a' nī na'in yu'u. Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an chuun' i, te kaxi' ra, ndi'i jaan', te sandoó ndiká ña'a' i —nī kachi ra.

²³ Ndisu ne jaan' ndii, so'o ti'e ka ka'án nia ña nuu' krusín na kuxi ña'a' ra. Te xa'a' a ña ti'e va nī kuaa' nia xiin' sutu kuu' nuu' nuu' Pilato ndii, nī xinu xna'a' ña ndioo' ini nia jaan'. ²⁴ Sakan' na nī nakuiin yu'u' Pilato saxinu ra ña kuní ne jaan'. ²⁵ Te nī ka'an chuun' ra, te nī saña' te kuní ne jaan', te naá vi'e kaa xa'a' ña nī kunta'an' ra xiin' te xín' romano, xiin' xa'a' a ña nī xa'ni' ra iin te yivi'. Ndisu nī sanakua'a ra Jesús te kuví a saa ka'án nimá ne jaan'.

So'ò ni xaa a kii' ni kuxi te xíin' Jesús nuu' krusín
(Mt. 27:32-56; Mr. 15:21-41; Jn. 19:17-30)

²⁶ Kii' ni kíee te xíin' kua'an ra xiin' Jesús ndii, ni nata'an' ra xiin' iin te ni kíee ñuu Cirene, te nani' Simón. Te jaan' ndii, mii' xika' ra ni xa'an' ra, te ni nandiko' ra. Te ni tiin u'vi ña'a' te xíin' jaan' ña koni'i ra krusín kundikun ra xata' Jesús ku'un ra. ²⁷ Te kua'a' va ne yivi', te kua'a' va tu ña'a' xaku' suchi' ini ndee tana' ndii ña ndikún ña xata' Jesús kua'an ña. ²⁸ Te ni nakoto xata' Jesús nuu' ne jaan', te ni ka'an a xiin' ña ndii:

—Ndo'ó, ña'a', ne ndiee' ñuu Jerusalén, kuaku ndo' xa'a' yu'u. Süu' jaan' ndii kuaku ndo' xa'a' mii' ndo' xiin' xa'a' si'e ndo', ²⁹ sakan' ña xaa kivi' ña ka'an ndo' ndii: “Va'a va kuni ña'a' ña' küvi koo si'e, xiin' ña' koo kivi' ni sakitú' si'e, xiin' ña' koo kivi' ni sachichin' si'e”, kachi ndo'. ³⁰ Te kii' sakan' ndii, xa'a' ne yivi' ka'an ña xiin' iku' ndii: “Tavi ndo' ndu, te ndo'ó, xiki' ndii, tisi'e ndo' ndu”, kachi ña. ³¹ Kuachi ndii, naa' xaa' ra sakuu' ña kaa' xiin' yu'u, te nduu' ndee naa itun' i'i' ndii, saa ka vi' tu saa ra xiin' ndo'ó, ne nduu' ndee naa itun' ichi —ni kachi a.

³² Te ndiaka' tu te xíin' jaan' uvi ta'an te ña'a, te ka'ni' tu ña'a' ra. ³³ Te kii' ni xaa ra iin xaan' mii' nani' iki' xini' te ni xi'i' ndii, ni kuxi ra Jesús nuu' krusín ikan'. Te te ña'a jaan' ndii, tata'vi' xiin' a ni kuxi ña'a' ra nuu' inga krusín, iin ra nda'a' kua'a a, te inga ra nda'a' itin a. ³⁴ Te ni ka'an a kii' ndiandu'u' a nuu' krusín ndii:

—Tataa, koo ka'nu' ini un' xa'a' te kaa', sakan' ña xini' ra ndee ña xaa' ra —ni kachi a.

Ndi'i jaan', te ni katin te xíin' toto a, te kuni ra yoo nda'a' ndoo i'in a.

³⁵ Te ita' ne yivi' kua'a' jaan' xito' ndi'e' ña Jesús ikan', te ndee te ka'nu' jaan' ndii, kundi'i' ra xiin' a ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Inga ne yivi' ni sakakú ra, na sakakú xiin' mii' mii' ra viti' naa' ndixa xna'a ndii, Cristo, te ni nakaxin Ndiosí sakakú ne yivi', nduu' ra —ni kachi ra.

³⁶ Te nii' sakan' xandi'i' tu te xín' xiin' a taxi' ra vino iya' ko'o a, ³⁷ te ka'an ra xiin' a ndii:

—Naa' ndixa xna'a yo'ó nduu' rey ne judío ndii, sakakú xiin' mii' ki'i' un' —kachi ra.

³⁸ Te ni ke'i' ra iin tu'un' yu'u' nuu' krusín jaan' xa'a' ña ni tiin kuachi' ña'a' ra ka'an a ndii: “Te yo'o' nduu' rey ne judío”, kachi a. Te yu'u' jaan' ndii, yoso' a xiin' tu'un' griego, xiin' tu'un' latín, xiin' tu'un' hebreo.

³⁹ Te iin te nia'a, te ndiaa' ndu'u' nuu' inga krusín xiin' Jesús ndii, ni xandi'i' ra xiin' a ka'an ra ndii:

—Naa' ndixa xna'a yo'ó nduu' Cristo, ña sakakú ne yivi' ndii, sakakú xiin' mii' mii' un', te sakakú tu un' ndu'u' —ni kachi ra.

⁴⁰ Ndisu ni xi'e inga te nia'a jaan' nuu' te jaan' ka'an ra ndii:

—¿Ñáa ni ndee Ndiosí yi'vi yo'ó, tee' ndee xa yoo un' nuu' tundo'o' yo'o'? ⁴¹ Yoo' ndii, xata'an yoo e' tundo'o' yo'o', sakan' ña xa'a' ña nia'a, ña ni xaa e', nacha'vi e', ndisu te kaa' ndii, koo' xachi' ña nia'a ni xaa ra —ni kachi ra.

⁴² Sakan' te ni ka'an ka ra ndii:

—Jesús, naka'an' na un' xa'a' i kii' xa'a' un' ka'ndia chuun' un' —ni kachi ra.

⁴³ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' un' vitin ndii, kundu'u' un' xiin' i ndivi' mii' ndatun' va kaa' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni xi'i Jesús nuu' krusín

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Te kii' ni xaa iin ke'in' ndii, ni kuu iin yavi kanii' iin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kaa uni xakuua'. ⁴⁵ Te ni xi'i

ñu'u, te ni ndata' ma'in' toto ña ta'nu' i'nu tixin yukun' ka'nu'. ⁴⁶ Sakan' te ni ka'an ti'e' Jesús ndii:

—Tataa, nda'a' yo'ó nataxi' i nimá i —ni kachi a.

Te ndi'i so'o ni ka'an a ña jaan', te ni xi'i a. ⁴⁷ Kii' ni xini te xiin' kuu' nuu' jaan' ña ni yoo jaan' ndii, ni saka'nu' ra Ndiosí ka'an ra ndii:

—Ndixa xna'a' nduu' a ndii, te ni xachuun' ndaku ni nduu' te kaa' —ni kachi ra.

⁴⁸ Te sakuu' ne yivi' kua'a', ne ni xito ndi'e' ña ni yoo ikan' ndii, kuun' iki' nia tia'ni nia ni nandiko' nia xa'a' ña suchi' va ini nia. ⁴⁹ Ndisu sakuu' ne xini ta'an' xiin' Jesús, xiin' ña'a', ne ni ndikun ña'a' ni kixin nia ndee Galilea ndii, ni ita tu ne jaan' ndee ndoso' jaan' xito' ndi'e' nia ña ni yoo ikan'.

*So'o ni xaa a kii' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús
(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)*

⁵⁰ Ni yoo iin te yivi', te ni nani' José, te ni kiee ñuu Arimatea, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea. Te jaan' ndii, iin te ka'nu' tein te xa'ndia chuun' nduu' ra. Te nduu' tu ra te yivi' va'a, te xachuun' ndaku tu ra. ⁵¹ Te ni ndiatu ini ra xa'a' ña ka'ndia chuun' Ndiosí iin yivi' yo'o'. Sakan' na ni nakuita kuento ra xiin' kuento ña ni ndoo te kuu' ka'nu' jaan', ni ndee xiin' ña ni xaa te jaan' xiin' Jesús. ⁵² Sakan' na ni xa'an ra nuu' Pilato, te ni xikan ra ñu'u' nde'i Jesús. ⁵³ Te kii' ndi'i ni sanuu' ra ñu'u' nde'i a jaan' ndii, ni tisuku' ra a iin toto ndiká. Te ni xa'an chinaá ra a tixin yavi ndii mii' tia'an kunaan ñu'u' nde'i ndee iin ne yivi', ña ni xatia ra toko' kava'. ⁵⁴ Te kivi' jaan' ndii, kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' ne yivi' xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' nia, nduu' a. Te ná'a' ka te xa'a' kivi' jaan'. ⁵⁵ Te ña'a', ne ndikun ni kixin xiin' Jesús ndee ñu'u' Galilea ndii, ni xa'an nia, te ni xini nia yavi ndii jaan', te ni xini tu nia saa ni chinaá ra ñu'u' nde'i a. ⁵⁶ Te kii' ni nandiko' nia mii' ndiee' nia

ndii, ni xava'a nia suxa xavixín' xiin' xa'an xavixín', te ni nandíee' nia kivi' sábadó, ña xinandíee' ne yivi' saa ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí.

24

*So'o ni xaa a kij' ni natiaku Jesús
(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)*

¹ Te nia'a va kivi' nuu' xa'a ximana ndii, ni xa'an tukuu ña'a' jaan' yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús ni'i' nia xa'an xavixín' ña ni xava'a nia jaan', te ni xa'an tu inga ka ña'a' xiin' nia. ² Te ni xini nia ña xa ni nundia'a yuu' ña ndasi yu'u' yavi jaan'. ³ Te kij' ni ko'ni nia yavi ndii jaan' ndii, koo' ka ñu'u' nde'i xto'o e' Jesús kandu'u' ikan'. ⁴ Kij' ndi'ni ne jaan' ita' nia ikan' ndii, numi' va te ni tuvi uvi ta'an te yivi' ni'nu' ra toto yi'é ndatun' va, te ni xikuíta ra xiin' nia jaan'. ⁵ Te xa'a' a ña ni yi'vi va ne jaan', te ni katandíee nia nuu' nia ndee ñu'u' ndii, ni ka'an te yivi' jaan' xiin' nia ndii:

—¿Ndichun nanduku' ndo' tein ne ni xi'i' ña xa tiaku?
⁶ Koo' ka a naá yo'o', süu' jaan' ndii xa ni natiaku a. Naka'an' ndo' ña ni ka'an a xiin' ndo' kij' xika' ka a nuu' ñu'u' Galilea ndii: ⁷ “Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuní a ña sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' ne ndiso' kuachi, te kuví i nuu' krusín, te natiaku i kivi' ña uní”, ni kachi a xiin' ndo' —ni kachi te jaan' xiin' nia.

⁸ Sakan' te ni naka'an' nia ña ni ka'an Jesús xiin' nia. ⁹ Te kij' ni nandíko' nia mii' ndíee' te uxi iin jaan' ndii, ni ka'an nia sakuu' ña jaan' xiin' ra, te sakan' tu xiin' inga ne ndikún Jesús. ¹⁰ Ña'a', ne ni xini ña ni yoo jaan' ndii, María Magdalena nduu' iin a', xiin' Juana, xiin' María, si'i' Jacobo, xiin' sava inga ña'a', ne ni xa'an xiin' nia. ¹¹ Ndisu ne ndikún ichi' Jesús ndii, ni xanini nia ña ña kuäsa' kuni' nduu' ña ka'an ña'a' jaan', te ni kuni nia kandixa' ña'a'

nia. ¹² Saa ni ndii, ni ndava Pedro, te kua'an ra yavi ndii jaan', te kii' ni xto'ni ra tixin a ndii, ni xini ra ña köo' ka xna'a ñu'u' nde'i Jesús naá ikan', ndee toto, ña ni ndisuku' kuiti' a, ndiee' tixin yavi jaan'. Sakan' te ni nandiko' ra vi'e nandaní va ra xa'a' ña ni yoo ikan'.

Sõ'o ni xaa a kii' ni tuvi Jesús nuu' uvi ta'an te nda'a' xa'a' a ichi' ña kua'an ñuu Emaús
(Mr. 16:12-13)

¹³ Sava ni kivi' ña ni natiaku Jesús jaan', te ñu'u' uvi ta'an te ndikún ichi' a ichi' ña kua'an ñuu Emaús kua'an ra. Te ñuu jaan' ndii, kuyatin' uxi iin kilómetro xika' naá a te kandu'u' ñuu Jerusalén. ¹⁴ Te ndatu'un' xiin' ta'an' ra kua'an ra xa'a' sakuu' ña ni yoo. ¹⁵ Te kii' ndatu'un' ra kua'an ra ndii, ni kuyatin' Jesús xata' ra, te kua'an a inga' a xiin' ra. ¹⁶ Ndisu ni nakuni ña'a' ra ni xaa Ndiosí. ¹⁷ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndee xa'a' ndatu'un' ndo'ó kua'an ndo'? —ni kachi a.

Sakan' te ni xikuita te jaan', nda'vi kuni ra. ¹⁸ Sakan' te ni ka'an iin te nani' Cleofas xiin' a ndii:

—Iin ndaa' yo'ó kuiti' nduu' te xka'ndía kua'an ñuu Jerusalén, te xini ndee ña ni yoo ikan' iku kañuu kuiti' —ni kachi ra.

¹⁹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Yoo nduu' a ni yoo? —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Ña ni ndo'o Jesús, te ni kiee ñuu Nazaret. Te jaan' ndii, ni ka'an tiakú ra tu'un' Ndiosí, te ni ka'an tu ra a xiin' ña ndiee', te ni xaa tu ra kua'a' chuun ka'nu' koo' chukuu' nuu' Ndiosí xiin' nuu' kua'a' va ne yivi'. ²⁰ Te sutu kuu' nuu' xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu ni sanakua'a ña'a' nda'a' te romano te ka'ni' ña'a' ra, te ni xa'ni' ña'a' te jaan' nuu' krusín. ²¹ Ndisu ndu'u' ndii, ni ndiatu iní ndu ña te jaan' nduu' te sandoó ndiká yoo', ne vi'e Israel, nda'a' te

ndasi' yoo'. Te x̄a un̄i kivi' kua'an vit̄in ña ni yoo sakuu' ña jaan'. ²² Te sakan' tu sava ña'a', ne nduu' ti'vi xiin' ndu ndii, ni sandi'ni n̄ia ndu. Sakan' ña n̄ia'a ndi'e' ni xa'an n̄ia yavi mii' naá ñu'u' nde'i Jesús, ²³ ndisu kōo' ka a ni xini n̄ia naá. Te ni nandiko' n̄ia, te ni ka'an tu n̄ia ña ni tuv̄i ndia'vi' ángele nuu' n̄ia, te ni ka'an a xiin' n̄ia ña xa ni natiaku Jesús. ²⁴ Ndij̄i jaan', te ni xa'an iin uvi te nduu' ti'vi xiin' ndu yavi jaan', te ni xini ra ña naa ni ka'an ña'a jaan', xna'a nduu' a. Ndisu ni xini ra Jesús —ni kachi ra.

²⁵ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa küu' kaxi' tu ndo'ó, ran'. Xa kuachí tu kandixa' ndo' ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'. ²⁶ ¿Ñáá xini ndo' ña ni kuni a kundo'o Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi', sakuu' ña jaan' ña kuni ka nu'u a ndjivi' mii' natiin a ña ki'in' ka'nu'? —ni kachi a.

²⁷ Sakan' te ni xa'a' sanakuachi' a sakuu' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, ña ka'an xa'a' a, ni xa'a' a ndee ña ni ke'i Moisés xiin' ña ni ke'i sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'.

²⁸ Te kij̄i xa kuyatin' ra ñuu mii' kua'an ra ndii, ni xaa Jesús ndee naa ña ya'á kua'an. ²⁹ Ndisu ni ka'an ndiee' ra xiin' a ndii:

—Ndoo un' xiin' ndu yo'o', xa ni kuaa' va, sakan' te tüvi' ka —ni kachi ra.

Sakan' te ni ko'ni ra iin vi'e, te ni ndoo a ikan' xiin' ra. ³⁰ Kij̄i' ndu'u' Jesús te kuxi a nuu' mesa xiin' ra ndii, ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ña chindani Ndiosí, te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' ra. ³¹ Sakan' te ni nunia' nduchi' nuu' ra, te ni nakuni ra ña Jesús nduu' a. Ndisu xaka'an e', te ni ndi'i a so'o nuu' ra. ³² Te ni xa'a' ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Süü' ni tuu e' ña ndee naa xixi vi' nimá e' kij̄i' ñu'u' e' ichi' kuaxi e', te sanakuachi' a ña yoso' nuu' tutu Ndiosí nuu' e' kuaxi a xiin' e'? —ni kachi xiin' ta'an' ra.

³³ Xa hora sakan' te ni nandiko' ra ñuu Jerusalén, te ni ndekuie ra mii' nakayá te uxi iin nda'a' xa'a' a xiin' inga ne ndikún ichi' a. ³⁴ Te ni ka'an ne jaan' xiin' ra ndii:

—Ña ndaku xna'a nduu' a ndii, ni natiaku xto'o e', xa ni tuvī tu a nuu' Simón Pedro —ni kachi' nia.

³⁵ Sakan' te ni ka'an tu te jaan' xiin' ne jaan' sakuu' ña ni xka'ndia xiin' ra ichi', xiin' saa ni nakunī ra Jesús kiī' ni sakuachi' a xita' va'a.

So'lo ni xaa a kiī' ni tuvī Jesús nuu' te ndikún ichi' a

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶ Kiī' ka'an ka te jaan' xa'a' ña jaan' ita' ra, te iin ni tuvī tiō' Jesús iin' ndichi' a ma'in' mii' ndiee' nia jaan', te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—Na koō na ña mani' xiin' nimá ndo' —ni kachi' a.

³⁷ Ndisu ni yi'vi xava'a nia, sakan' ña ni xanini nia ña iin i'na' nduu' a. ³⁸ Te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Ndichun na yi'vi ndo'? Te, ¿ndichun na kuachí kandixa' ndo' xiin' nimá ndo'? ³⁹ Koto' ndo' nda'a' i xiin' xata' xa'a' i. Yu'u nduu' i. Tondia nda'a' ndo' yu'u te kuni' ndo' ña suvi' i. Sakan' ña i'na' ndii, kōo' ñu'u' nde'i a, te ni ndee kōo' tu iki' a ndee naa ña xito' ndo' kumi' yu'u vitin —ni kachi' a.

⁴⁰ Te kiī' ndi'i ni ka'an a ña jaan', te ni nia'a a nda'a' a xiin' xa'a' a nuu' nia. ⁴¹ Te xa'a' a ña va'a va kuni nia, te nandani xava'a tu nia ndii, kusaa' kuni' ka kandixa' xna'a nia ña suvi' nduu' a. Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Ñáá yoo ña xaxi' xaa' ndo'? —ni kachi' a.

⁴² Sakan' te ni taxī nia iin ta'vi' tiaka' yatan' xiin' tutu yoko nda'a' a, ⁴³ te ni natiin ña'a' a, te ni xixi' ña'a' a nuu' nia. ⁴⁴ Sakan' te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—Ña ni ndo'o i jaan' ndii, xa ni ka'an i xiin' ndo' xa'a' a kiī' ni xika i xiin' ndo', ña kuni' a xinu' sakuu' ña yoso' xa'a' yu'u nuu' tu'un' ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés, xiin'

ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a, xiin' ña yoso' nuu' tutu Salmos —ni kachi a.

⁴⁵ Sakan' te ni nunia' a nimá nia, te ni taxi a kundani kaxi' nia xa'a' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí. ⁴⁶ Te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—Ña yo'o' nduu' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' Cristo, ña tianu' a sakakú ne yivi', ña kuní a kuví a, te natiaku a kivi' ña uní. ⁴⁷ Te xiin' ndiee' a ka'an ndoso' ne yivi' nuu' sakuu' inga ne yivi' iin yivi' xa'a' ña nama nia nimá nia xa'a' kuachi' ña xaa' nia, te koo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' nia. Te ñuu Jerusalén xa'a' ka'an ndoso' nia a. ⁴⁸ Ndo'ó nduu' ne ni xini nduchi' nuu' ña ni ndo'o' i jaan'. ⁴⁹ Va'a, yu'u ndii, ti'vi' i ña xa ni ka'an yuva' e' Ndiosí xiin' i taxi a koo xiin' ndo'. Ndisu ndo'ó ndii, ndoo ndo' kundiee ndo' ñuu Jerusalén yo'o' ndiatu' ndo' ndee skachi' natiin ndo' ndiee' ña kuaxi ndivi' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni ndaa Jesús ndivi'
(Mr. 16:19-20)

⁵⁰ Ni ya'a, te ni xaka Jesús te nda'a' xa'a' a, te kua'an a xiin' ra ndee ñuu Betania. Te ikan' ni ndani'i a nda'a' a, te ni xañu'u' ña'a' a. ⁵¹ Te kij' iin' a xañu'u' ña'a' a ndii, ni kuxika' a nuu' te jaan', te ni ndaa' a ndivi'. ⁵² Te kij' ndi'i ni xito ka'nu' ña'a' ra ndii, va'a va kuni ra ni nandiko' ra kua'an ra ñuu Jerusalén. ⁵³ Te saa kivi' ñu'u' ra nuu' ki'e yukun' ka'nu' xaka'nu' ra Ndiosí. Sakan' na kunduu a.

El Nuevo Testamento en el Mixteco de Ayutla
Mixtec, Ayutla: El Nuevo Testamento en el Mixteco de Ayutla New
Testament

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ayutla Mixtec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-16

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 14 Jun 2022 from source files dated 13 Jun
2022

7e4f3497-fb83-5234-ac91-e00e1d534904